

NEMZETISÉGI TANULMÁNYOK
I.

A SZLÁV ÁRAMLATOK ÉS HAZÁNK

ÍRTA

G^R ESTERHÁZY JÁNOS
A FŐRENDIHÁZ TAGJA

BUDAPEST,
HORNYANSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI
KÖNYVNYOMDÁJA
1902.

BEVEZETÉS.

A külföldi magyarellenes agitáció a hatalmas faji érdekeken kívül főképp territoriális vágyakra vezethető vissza. Miután azonban ez utóbbiakat nyíltan bevallani nem lehet, inkább az első, a faji érdek lesz mindenünnen előtölva, hogy az európai közvélemény lassan-lassan azon meggyőződésre jusson, miszerint a magyar uralom Magyarországon a főbb európai fajok elnyomását jelentvén – eltörlendő.

Az idők sorában először az osztrák rendszer hívei költöttek és terjesztették Európában rossz hírünket, jogcímet keresvén földünk eltulajdonítására; országunk Európától elszigetelve, általuk gyarmatilag kihasználva, mindazonáltal tulajdonunk maradt és mentől nehezebbé vált a terjedő civilisatio következtében Európának ezen nagymérvű misztifikálása, azon mérvben súlydtt az akkori rendszer hitele, mígnem, mint olyan,

A közvezes viszonyok azonban nem tarthaták fel az események haladását; mihelyt azok, a kik a magyar állam kárán gyarapodni és gazdagodni akartak, látták, hogy a dynastiára ezentúl már nem támaszkodhatnak, a dynastia ellen fordultak és törekvéseik terét immár nem csak Magyarországra, hanem Austriára is kiterjesztették. Támaszukat pedig keresik a külföldön azon

elemeknél, melyek a Habsburg országok szétmállása után, osztozkodni akarnak ezen országok területén.

Azon elemek, melyeknek érdekében van Magyarország és Ausztria révén gyarapodni

1. a szlávok,
2. a germánok,
3. a balkáni latinok közt keresendőek.

A történelmi fejlődés következménye volt, hogy az árja népek teuton ágának lett öröksége a nyugat római civilisatio és hogy tulajdonukba jutott azon administratív tapasztalat és birodalmi büszkeség, mely a föld urait jellemzi. Ezen új római birodalom, nagyobb és szélesebb ambíciójú a réginél, szembe találta magát Európa keletén az árja faj legifjabb testvérét, a még meg nem térített szlávot.

A rómaiak örökösei, a németek el voltak határozva a kereszténység kizárólagossá tételére és kiterjesztésére ezen régiókban, megszerezvén maguknak egyidejűleg a földi uralmat és az országokat is, hol ezt gyakorolják.

Ez volt oka azon összeütközésnek, mely az egész keleti vonalon kigyuladt – egy oldalon védelmi a szláv részéről a német ellen, másrészt az incursiv és támadó mozdulatok egész sora, melyeket a németek különböző korokban, formákban és ürügyek alatt folytattak, de a mely más jelszavak alatt ma is oly reális és oly activ, mint legnagyobb intenzitásuk idejében – bár fátyolozva hivatalosan és diplomaticus tapintattal.

Nem akarom azon ethnologicus hódítások változó esélyeit követni, a melyek a németeknek mintegy balszárnyát a mostani Hamburgtól a Balti tenger partjaihoz tolták fel.

Csak azt akarom megállapítani, hogy nem volt a németekre nézve válságosabb időpont az elkeseredett küzdelem azon idejénél, mely földrajzi centrumuk és a szláv nagy Morva királyság közt folyt és a melyben a morvák már-már túlsúlyra vergődének.

Ezen időpontban támadták hátba a magyarok egész erejükkel a morvákat, és biztosíták a győzelmet a németeknek *beékelvén magukat az északi és déli szlávok közé.*

Szvatopluk eleste a nyugati szlávok politikai függetlenségének zára be útját és utánuk az egész új szláv világban csak a csehek, lengyelek és oroszok maradtak a politikai hatalom birtokában. Rudolf császár uralkodásának is legjelentősebb mozzanata az volt, hogy a magyar és német elemet a morvavölgyi csatában egyesítette.

A németeknek tehát mindenha és így most is érdekében volt és van, hogy az északi és déli szlávok egy erős és hatalmas állam által legyenek elválasztva, egy oly állam által, mely a nyugoti cultura és a nyugoti intézmények alapján áll és melynek egyetemes nemzeti berendezése minden szláv meglepetést kizárjon.

Azon német értelmi és anyagi tőke, mely Németországból az idők során idekerült, Németország nagyságához csak úgy járulhat *indirecte*, ha magát minden értelmi és anyagi erejével ezen második hazája valódi és nemzeti érdekeinek szenteli.

Ha pedig nagy németországi fajrokonai politikai befolyásukkal illetéktelen módon igyekeznek házi dolgainkba beavatkozni, akkor fittyet hánynak a történelemnek és saját legerősebb védbástyájukat rontják el.

Ez a valóság és ezért nem értem, mint láthatjuk éppen az oly logikusan és értelmesen gondolkozó németek e részét is elleneink táborában.

A románok politikailag és nemzetileg még olyan fiatalok, hogy megbocsátható nekik tévedésük, mindazonáltal azt hiszem, hogy saját jól felfogott érdeküket a mieinkkel idejekorán fogják egybekapcsolni, mielőtt ők is, mi is, nem szenvedtünk pótolhatatlan károkat, igazi ezredéves ellenségeinktől, a kiknek a szlávokat kell tekintenünk.

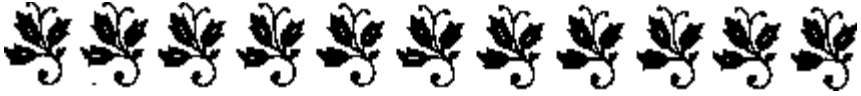
A szláv eszme fejlődése, annak jövő célja és jelen eljárása hazánk területén, a különféle szláv elemek vonatkozásai eddig nem képezték, se politikusaink, se tudósaink tanulmányainak tárgyát.

Ha tehát én vagyok bátor igénytelen soraimmal az illetékes egyének és rétegek figyelmét e tárgyra irányítani, teszem, hogy mások ezen tárgy tanulmányozása által alaposabban informált közvéleményt teremtsenek.

Tudósaink és publicistáink egyenes feladata a szláv kérdést sokkal alaposabban ismerni, mint most, mert nemzeti feladatunk teljes félreismerésére vallana, ha tovább is a sötétben maradnánk.

Ha alaposabb tanulmányok jelen soraimat némileg meg is cáfolják – az eredménynek mégis örülni fogok: tout comprendre c'est tout pardonner.

A SZLÁV ESZME FEJLŐDÉSE, ANNAK JELENLEGI ÁLLAPOTA ES JÖVŐ TÖREKVÉSEI.

I.

A két legnevezetesebb orosz népfaj pragmaticus leírását Kostomarow, moszkvai egyetemi tanárnak köszönhetjük azon tanulmányában, melyet „Két orosz nemzetiség” (Dwie russkie narodnosti) cím alatt 1863-ban tett közzé.

Ki emeli a ruthének individualizáló modorát, szabadságszeretetét és regionalismusát, ellentétben az oroszok igyekezetéhez az egyént a községnek alávetni. Ezen igyekezet kifejezésre jut a család oszthatatlanságában, az egyéni akarat föláldozásában a mir (községtanács) javára a közös községi tulajdonban, és a falvak és városok ősrégi collectiv felelősségében.

Legérdekesebb ezt a vallás és a kormány formáiban látni.

Míg a ruthéneknél az egyház nem volt képes az individuális világi meggyőződésekre befolyjni, addig az oroszoknál az egyház adta meg a sanctióját a hatalom lényeinek, az vált a maradandó dolgok támaszává.

Míg a ruthéneknél a „Wietsch”-ek (népgyűlések) által választott fejedelmek széjjelhúznak, az oroszok még a tatárfoglalás rémeit is a centralisálásra tudják felhasználni.

Egy szóval, ugyanazon területein az emberi életnek a ruthének az eszme, az oroszok a forma után törekednek.

A politikus életben a ruthének önkéntesen szövetkeznek, de csak annyira, a mennyi szükséges, hogy az egyéni szabadság ne korlátoztassék. Föderatiót alkottak, melyet nem tudtak szervezni, és politikai csődbe kerültek.

Az oroszok ellenben igyekeztek állandó és változhatatlan alapokra épített, az egység szellemétől áthatott társadalmi szervezetet alapítani és így eljutottak az autokrátiához és az állam hatalmához, melybe a ruthéneket is végleg bekebelezték.

Az ó-orosz civilisatio a régibb bizánci és az újabb keletű asiata befolyásokra vezethető többnyire vissza. E civilisatio, melynek útjáról a nagy cár később eltért nagyjában, a patriarchális családra, a közös földbirtokra, a collectív felelősségre volt alapítva és egy oly kormányt tételezett fel, mely egyeduralomra és a vele összekötött ázsiai papismusra van berendezve.

A jelenkori Slavophil írók ezen sajátlag orosz elveket alapos rosszhiszeműséggel a generell szláv közművelődés elvesztett alapjainak jelentették ki; hozzájuk visszatérni kívánnak, és azokat az egész nem orosz szláv népek egyetemébe szeretnék beoltani.

A régi orosz szlavophilek a híres orosz tudós Pypin szerint a XIX. század 20-as és 30-as éveiben kezdték kifejteni ideáikat. Törekvésük az volt, hogy az orosz élet valódi, igazán nemzeti alapjait feltárják, kifejtsék, és ezen elveket úgy a népnevelésben, mint az oroszországi mindennapi életben érvényre juttassák.

E célból összehasonlították az európai ú. n. germano-román civilisatiót az eredeti ősi graeco-szláv és Péter cár előtti orthodox műveltséggel. E tanulmányokat sok éven folytatták és azon eredményre jutottak, hogy Péter cár reformjai károsak voltak; Oroszország fejlődését félbeszakították és erőszakosan, nem kívánatos módon zavarták meg a kölcsönös megértést a

a haladó nemesség, az elmaradt szegény nép és a formalismusba visszaeső egyház közt.

Szerintük tehát vissza kellett térni Oroszországnak az ó-orosz elvekhez, a magasabb osztályok gyermekeit ismét nemzeti irányban kellett nevelni és a nyilvános életben is a régi elveket ismét érvényre juttatni.

Ez volt az ötvenes évek slavophilismusa, azon időszakban, midőn még nem volt udvarképes.

Utóbb és különösen III. Sándor cár idejében lett ismerve azon erő, mely ezen elvekben rejlik, s a melyeket a belpolitikában is elfogadtak.

A külpolitikában is azonosak a kormány és a slavophilek elvei, úgy hogy lehetővé vált az orosz kormánynak hivatalos eljárását a külföldön mindenkor a nem hivatalos, de hason gondolkozású szláv, úgynevezett jótékonysági egyletek által hathatósan előkészíttetni.

Ezen, mindenkor desavouálható társaságok tagjai között már diplomaták is szerepelnek és még élénk emlékezetben vannak Ignatiew, Hitrowo és Persiani nevei.

II.

Danilewski¹ a slavophilok modern elméleteit egy könyvben foglalta össze „Oroszország és Európa”. Strachow, a híres Slavophil ezen könyvet „a slavophilismus legtökéletesebb katechismusának és codexének” nevezte.

Bevezetésében D. első sorban összegezi és méltatja az európai közvéleményt Oroszországgal szemben, melyet hódítási vágytól elteltnek, rosszakaratúnak, a haladás és a szabadság iránt ellenséges hatalomnak hisz és mond.

Danilewski ennek ellenkezőjét igyekszik bizonyítani és Európa gyanúsításait Oroszországgal szemben annak tulajdonítja, hogy Európa Oroszországot és a slavismust

¹ Ez orosz író műveiből német nyelven bő kivonatokat készített Popowski József osztrák reichsrathi képviselő nemzetiségi és faji tanulmányaiban.

nem csak idegen, de egyenesen ellenséges elemnek tekinti.

Aztán felveti a kérdést, vajjon hát tényleg Oroszország culturtörténelmileg Európához tartozik-e vagy nem?

E kérdést úgy igyekeznek megoldani, hogy a jelen cultura forrásait egy külön görög és egy külön germano-román culturirányba osztályozza, melv utóbbi (ger-r.) tanaiból Oroszország soha sem merített, nem vévén részt Európa szellemi életében és fejlődésében.

Szerinte „Oroszországnak nincs semmi köze ahhoz, hogy mi jó és mi rossz Európában? tehát nem Európa. *Se szerénysége, se büszkesége nem engedi meg neki magát Európának vallani*”.

Ezek után felveti Oroszországra nézve a létjogosultság kérdését és miután felállítja, hogy orosz szempontból se nem kívánatos, se nem lehetséges Oroszországot európaizálni, általános emberi szempontból is felveti a kérdést, hogy kell-e az emberi fejlődés ezen akadályát feláldozni?

Ezen kérdésre avval felel, hogy igen, mindenesetre, ha az európai civilisatió volna az egyedül emberileg kívánatos és ha nem existai más jogosult és fejlődés-képes cultura. – Evvel bemegy a különféle civilisatió-typusok theóriájába.

1. Tagadja, hogy az ú. n. európai germano-román civilisatió képviseli az emberiség fejlődésének eredményét,

2. felállítja a társadalmak és műveltségek élettani szabályait, melyek szerint minden képződés, a mely missióját bevégezte, kénytelen a színpadról leszállani.

Felszámllálja az emberi műveltség typusait, ú. m. aegyptusi. chinai, assyr-babylon-phöniciái, indiai, iráni, héber, görög, római, ujsemita vagy arab, és a romano-germánt, mint positiv typusokat és felállítja fejlődésük törvényeit.

I. Minden egyazon vagy közeli rokon nyelvet beszélő faj vagy nép összesége, ha szellemileg áldott, és

miután gyermekségi korszakán túl van, külön műveltségi typust képvisel.

II. Minden ilyen typusnak megfelelő művelődés csak akkor fejlődhetik önállóan, ha ezen népek összesége politikailag független.

III. Egy typus művelődésének alapelvei nem képezhetik alapját egy másik typus fejlődésének. Minden typus megteremti saját alapelveit és csak bizonyos fokig van alávetve megelőző vagy fennálló műveltségek befolyásának.

IV. Mindegyik typus művelődése csak akkor fejlődhetik ki teljesen, ha az illető népek összesége meghatározott, föderatiót képező, önálló ethnikus elemekből áll.

V. A typusok művelődésének fejlődése hasonlít azon, csak egyszer gyümölcsöző növényekéhez (Monocarpok), melyeknek növekedési ideje igen hosszú, míg virágzásuk és gyümölcsözésük relatíve rövid, a mely után a szervezet életképessége mindenkorra ki van merítve.

Eredmény: a szláv faj, mely a népek egy családját képezi, köteles saját művelődési typusát megteremteni, ha nem akar avval megelégedni, hogy más idegen művelődéseknek szolgáltasson ethnikai anyagot, tehát mondja Danilewski.

„Minden szlávnak – orosz, cseh, szerb, horvát, slován, tót és bolgárnak – *a slavismus ideája, Isten és a szentegyházé után a legmagasabb legyen, drágább a szabadságnál, a tudomány és műveltségénél és minden egyéb földi jónál: mert a szláv mindezen jókat csak akkor fogja elérhetni, ha a slavismus ideája meg léssen valósítva, ha a slavismus értelmileg, nemzetileg és politikailag független lesz; sőt az említett jók az elért eredmény elutasíthatlan következményei leendenek.*

Miután a szlávok kötelességei ily módon megállapíttatnak, felmerül a kérdés: létjogosult-e már ma a szláv művelődési typus?

Miután ezen typus fejlődési helye mégis csak az

eddigyi romano-germán művelődési typus területén érvényesülhet, és dacára annak, hogy a történelemből tudjuk, hogy különféle művelődési típusok egyidejűleg fejlődhetnek – mégis fontos nekünk tudni vájjon a romano-germán művelődési typus ma fiatalsági vagy aggsági korszakában van-e? – Ezen kérdést Danilewski a slavophilek közt használt formában állítja fel. „Rothad-e a nyugat?”

Felelete nem annyira határozott mint a legtöbb Slavophile, a ki nem habozik határozottan kijelenteni, hogy igen, a nyugat rothad.

Danilewski azt állítja, hogy minden művelődés lassú romlása akkor kezdődik, midőn legmagasabb pontját elérte. Az európai műveltség gyümölcsözött már, és aggsága megkezdődött. „A nap, melynek sugarai alatt megértek ezen gyümölcsök, delét meghaladta és lementéhez közeledik”. Tovább menvén, összehasonlítja a szlávok eddigi fejlődését a germano-románokéval és ezen összehasonlítás összegezése a következő ítélet.

„Nagyban és egészben az orosz nép és az orosz állam lelki és politikai egészségnek örvendenek, míg Európa szellemileg túlérett (überlebt) azon egyoldalú vallási felfogás következtében, melyet az általános igazság helyett elfogadott”.

„Így elérte a Herkules oszlopokat, a melyeknél vagy a tagadás és a kétely óceánjába kénytelen elmerülni vagy vissza kell térnie a világosság terjesztő kelethez; politikai tekintetben azon kiengesztelhetetlen ellenmondásig érkezett, mely az élete egész tartama alatt fejlesztett személyes szabadság igényei – és a hódítás kellékét viselő (vagyon) tulajdonfelosztás közt fennáll. Oroszországot közelebbről vizsgálva, róla is meggyőződünk, hogy ő sem egészen egészséges.” Kifejti, hogy a Nagy Péter cár óta történt európai-záló kísérletek, hibásak, időszerűtlenek és Oroszország javával ellenkezők voltak.

„Az európaemizáló betegség akadályozza Oroszországot hivatása betöltésében; ezen betegség képes minden hatalma dacára nemzeti géniusa forrásait kiapasztani, történelmi életét benső vitális erejét megtörni és létezését feleslegessé tenni . . . *hogyan a szellemi elnyomás tói, hogyan az idegen értelmi léig ázástól meneküljünk, egyesülnünk kell rabszolgaságban sínylődő testvéreinkkel, szükségünk ellenségeinkkel!*”

Áttérhetünk már a fent vázolt eszmemenet gyakorlati alkalmazására.

III.

A keleti kérdés nem harc Európa és x4zsia között, mert Keleten minden időkön át folyt és folyik a harc a különböző műveltségi típusok közt.

Előbb a görög és a római civilizáció közt, idővel a germánok és szlávok közt.

Ebből a szempontból a töröknek eltávolítása a priori feltételeztetvén és elhagyván Danilewski erre vonatkozó hosszú fejtegetéseit, elég lesz csak következtetéseit ismertetni.

1. „A balkáni országok felosztása az osztrák-magyar monarchia és az orosz birodalom közt nem helyes, mert egyetlen darab szláv föld átengedése az osztrák-magyar monarchiának, árulás lenne a slavismus ellen és *Oroszország érdekeire határozottan káros.*

2. „A föderatív alakulás a szlávoknak az osztrák-magyar monarchiában megadná a túlsúlyt, tehát nem kívánatos, mert *a szláv ügyek egységes vezetését Oroszország részéről zavarná.* Egyébiránt egy ily föderáció *szerecsére* lehetetlen, miután a németek és magyarok soha sem fogják megengedni; különben, miután az osztrák-magyar monarchia épp úgy, mint Törökország túlélte magát, se ez, se más, nem fogja életképességét megtartani”.

3. „Egy görög-byzanci birodalom létesítése *Oroszország és a slavismus érdekeire káros volna*. A görögök ugyanis a Balkán-félszigeten hasonló szerepet akarnának játszani, mint a németek az osztrák-magyar monarchiában, és ha nem sikerülne nekik a szlávokat leigázni, az osztrák-magyar monarchia példájára csinálnának román-görög dualismust”.

4. „Oroszország nem akarja meghódítani Törökországot, hanem *szükséges egy szláv föderáció alapítása, a melyben azon nemszláv népek, mint a magyarok, románok és görögök, kik szerencséjükre vagy az ellen, felbonthatlanul a szlávok közé vannak vegyítve, kénytelenek lesznek résztvenni*”.

„Ezen idegen ethnikus anyag valószínűleg fel fog olvadni a szláv tömegben és nem lesz képes a nagy szláv föderációban azon káros, bomlasztó befolyást gyakorolni, melyet a kisebb szláv társadalmakra gyakorol”.

„A jövőbeli szláv föderáció nemszláv tagjai között, a görögöket és a románokat nem szükséges egészen idegeneknek tekinteni, mert a vérrokonság hiánya náluk a szellemi rokonság által van pótolva, a mennyiben bár nem szlávok, de legalább orthoxok. *A magyarok, a kik szláv országokba telepedtek és ott sok századon át jogosulatlan uralkodó állási foglaltak el, kénytelenek lesznek a nagy szláv faj sorsát osztani, vagy alárendelt állással megelégedni. Egyébiránt a magyarok épp úgy, mint a görögök és románok eléggé vannak már szláv vérrel keverve*¹¹.

5. A jövőbeli szláv föderáció Oroszország hegemóniája alatt, Konstantinápolyal, mint fővárossal közep-nagyságú államokból állana. Helytelen volna a kis ethnographicus különbségeket figyelembe venni. Minden külön ambíciót a szláv ambícióhoz kellene alkalmazni.

Ezek szerint a szláv föderáció valószínűleg a következő csoportokat fogja tartalmazni:

a) Az orosz császárság Galíciával és *Magyarország ruthén részeivel*,

b) a cseh korona országai *Magyarország északnyugati tót részeivel*,

c) a szerb – *horvát* – szlovén királyság,

d) a bolgár királyság megnagyítva Rumelia és Macedonia részeivel,

e) a román királyság,

f) a görög

g) a magyar

h) Konstantinápoly (orosz) tartomány Rumelia és kisázsia limitroph részeivel.

E föderáció az egyedüli szilárd alap, a melyen az önálló szláv cultura kifejlődhetne. Ezen föderációban *nem volna elnyomás*, minden nemzetiségnek meg volna lehetősége önállóan fejlődni.

A fennálló aggályok egyedüli alapjai az Európában *szétszórt rágalmak*.

Magától értetődik azonban, hogy a szláv föderációnak *közös nyelvvel* kellene bírnia, mely természetesen nem lehetne más, mint az orosz. Mielőtt azonban a slavismus Oroszország vezetése alatt megjelenik a történelmi színpadon, Oroszországnak győzelmes harcot kell vívnia Európával.

Zászlóján fogjuk olvasni „*Orthodoxia, Slavismus Paraszt dotáció*”. – Eddig Danilewski.

Mindezekből az tűnik ki, hogy a slavofil, vagy ha akarjuk pánszláv, vagy röviden „szláv propaganda” célja: „Az osztrák-magyar monarchia szétbontása árán egyesíteni az északi és déli szlávokat, és őket az orthodoxia, a szláv cultura és a cárismus alapján szervezni”.

Áttérhetünk ezután azon eljárásokra, a melyek kívülről befelé ezen cél elérésére törekednek, azt előkészítik, valamint azon belföldi szövetségesekre, a kiket a szellemi és irodalmi szlávközösség, valamint politikai hatalmi vágyak könnyen felhasználható eszközökké tesznek.

PÁNSZLÁV PROPAGANDA EGYETEMES KÉPE AUSTRIA-MAGYARORSZÁGBAN.

Semmi sem nehezebb, mint a pánszláv propaganda eljárásait és azok összefüggését különböző helyeken constatálni, a propaganda kiindulópontjait megállapítani, a különböző szláv centrumok látszólag sokszor széjjelmenő tendenciáit még csak meg is érteni. Pypin orosz tanár a „szláv irodalmak történelme” előszavában a következőket mondja:

„A szláv népek nemzeti renaissance-jának kezdetét (a különösen elhanyagolt törzseknél) jelzik az elemi irodalom iránti érdeklődés felbukkanása, néha kísérlete egy, a nép nyelvén alapuló irodalmi nyelv létesítésének, az igyekvés az eddig elhanyagolt vagy egészen figyelmen kívül hagyott népnevelés gondozására, össze van rendszerint kötve hazafias emlékezéssel egy boldogabb és dicső múltra. Ezen renaissance előbb új öntudatra vezetett és végre a leigázott vagy legalább függő viszonyban levő népeknél politikai önállóságra vonatkozó vagy „legalább nemzetiségi egyenjogúsági törekvésekben culminait.”

Pypin tehát a szláv renaissance-ra, az irodalmi kölcsönösségre, a néptömegek felvilágosítására és emelésére irányuló mozgalomban, a múltnak történelmi és poétikus helyreállításában látja a pánszlávismust és azt mondja, hogy a becsülést nem lehet eltagadni azon munkától,

mely ezen népeknek egy „szerény irodalmat egy általuk érthető nyelvben” akar „szerezni”.

Pypin ezeket 1883-ban írta, de már akkor is kénytelen volt beismerni, hogy fejlődhetik ebből „sporadice” a politikai egység eszméje is.

Kétségtelen, hogy ezen utóbbi eszme a szláv irodalmi és történelmi társaságok természetes tevékenységéből volt kénytelen fejlődni.

Így lettek a szláv irodalmi és történelmi társaságok, ideális célokból kiindulva, szervezett és összefüggő politikai tényezők.

Tagadhatatlan, hogy a vallás terjesztése, midőn a politikai célokat egyszer elfogadták – nem maradt hatott számításon kívül, a hogy ezt Danilewski határozottan formulázta is;

Megvannak tehát azon érintkezési pontok, amelyek természetesen Léptek előtérbe...”

A miveltebb országokban az irodalom rokonsága lett konstatálva és állandó érintkezés fentartva, a kevésbé művelt orthodox, fajrokonok pedig kaptak templomi szereket, ruhákat; és ha, kellett, fegyvereket is.

Tíz év óta a közép pontosítás művelete constatálható; szláv congressusok tartatnak felváltva Kiewben és Belgrádban.

Ez első congressusok még nagyon szelídek voltak; bevallott céljuk csak a „slavismus” volt, azaz a szétszórt népek eddigi szellemi kincseinek összehordása.

Később e szétszórt törzsek „irodalmi” egyesítése *nyelv és azonos írásjegyek által*, lépett már előtérbe.

A legutolsó időben azonban a prágai, krakkói és a ragusai congressusok¹ már határozott politikai és nagyszláv jelleggel bírnak.

A tudósok mellett megjelennek a szláv hírlapírók

¹ Az idén pünkösdkor Laibachban tartott szláv hírlapírói kongresszuson egy „Szláv informáló sajtó iroda” terve is szóba került.

és a régebben itt-ott szereplő finom nyelvezetű diplomatákat recsegő szavú tábornokok helyettesítik.

Innen a Comiték képződéséig és a lazításig már csak kevés lépés van hátra. Hisz így is már egészen háttérbe lépett a tudományos, az irodalmi cél, sőt a jelző is! A nagy szóvivők már a jövő nagy szláv egység mellett szavalnak – muszka protectoratus alatt.

Míg Magyarország ideig-óráig nem volt a „kívánatos talaj” az ilyen demonstrációkra, addig szegény Austria nem tudta magától őket elhárítani.

A politikai bizonytalanság, a számos irányváltás odaát oly fejtelenséget szültek, hogy még a területünkről kitiltott pánszláv agitátorok is lehettek ott – legalább bizonyos időn át – mint egyetemi tanárok alkalmazva!

Nálunk Magyarországon tehát nem annyira a pánszláv, mint az orthodox propaganda constatálható.

Első sorban a szerbeknél látjuk ezt párosítva az orosz nyelv és a cyrillica terjesztésével.

Az orosz orthodox propaganda egy gyümölcse például a szántovai áttérés, melyben ép./annyi része lehetett némely újvidéki vezérembernek, mint a szláv jótékonyági egyletnek, melytől jött a pénz, valamint az orosz lithurgiáknak és az egyéb könyveknek és arcképeknek.¹

Az újvidéki templom, a melyben ezen áttérés celebrálva lett – hű képét mutatta a jövő kilátásoknak azon orosz és cseh egyéniségek személyében, a kik a szertartást jelenlétükkel characterisálták. Természetes, hogy az orthodox agitáció politikai elismert háttere egyelőre csak a nagyszerb eszme.

Úgy, a hogy van, tény, hogy a szerb nemzetiség nálunk erősen meg van constituálva: van nemzeti egyháza, melynek erősítésére és gyarapítására Slavophil befolyás dolgozik, van külföldi politikai támasza a szerb

¹Az orosz cár és Miletics arcképei.

királyságban, mely egészen orosz befolyás alatt áll és vannak értékes összeköttetései, a hogy azt később látni fogjuk, a csehek, a szlovének, sőt még régi ellenségei: a horvátok közt is

A horvát Obzorpartiak, kik a szerbek és a horvátok testvéresülését óhajtják, Strossmaiert tisztelik fejüknek.

Ezen főpap, tanítványával, Stadler szarajevói érsekkel a délszlávok vallási unióját akarja elérni.

Tudjuk a történelemből, hogy az Unió fata morgánájával majdnem mindig sikerült a különben oly óvatos szentszéki politikát a legheterogénebb délszláv népek és áramlatok számára activ jóindulatra bírni.

Hogy mint csalódott a Szentszék előbb Mihály főzsupánban, a ki a keleti egyház tanait vallotta és a katolikus vallás és egyház pártolására vonatkozó ígérekkel nyerte meg a pápa kegyét (*Kállai, szerbek története* 43.1.), ez csak szerény kezdet volt, mert a szerb zsupánok és királyok később is a pápa barátságát csakis saját céljaik elérésére használták fel, azonnal elpártolván a kath. egyháztól, a mint többé nem szorultak támaszára; Nemanja áttért a schismához, Nemanjic István a királyi címért hajol Róma felé, meg is lett koronázva egy legátus által, de 3 évvel reá ismét visszatért a schismához. Milutin és a pápák közt éveken folytak az alkudozások és háromszor sikerült neki a szentszékkel áttérési szándékait elhíttetni, ugyanígy cselekedett III. Uros István a vak, Róbert Károly idejében, ugyanígy Dusán 1346 és 1353-ban és ezek mind valamenynyien mindég eredményt bírtak felmutatni és a Szentszékét félrevezetni (*Kállay, szerbek tört.*) Ugyanily módon sikerült rettenetes Ivánnak is Báthory karmaiból kiszabadulni. (P. Pierling S. J. „Papes et tzars”.)

A hatalmas, a fenséges apostoli feladat, a magas cél elérése századoktól fogva majdnem mindég anyagi, ha nem is erkölcsi kárára szolgált a Szentszéknek.

Csuda volna, ha a mindég oly ügyes orosz diplo-

matia nem használta volna fel céljaira a római egyház fejének még legmagasztosabb törekvéseit is. Nem hiába volt Rómában éveken át a legügyesebb orosz diplomaták egyike Izwolski, – fényesen célt érve távozhatott Rómából, miután ottléte alatt hatalmasan támogatta Strossmaier politikáját.

A glagolit szertartás, mely Izwolski tartózkodása alatt lett megengedve a horvát katolikusoknak, *bizonyára legjobb előkészítője* az orthodox propagandának. A horvátok áttérése pedig beláthatatlan eredménye lesz a nagy szerb és később a nagy orosz propagandának.

Befejezem ezen elméletet azon tünet felemlítésével, hogy Izwolski Róma és Tokio közt rövid ideig a sokkal kisebb fontosságú Belgrádon volt alkalmazva.

A radikális szlovén mozgalom annyiban bír reánk nézve érdekl, hogy az ottani orthodox propaganda a szerb orthodox propagandával szoros összeköttetésben van és hogy Szántó várói jöttek a térítők Unterloitschra.

Miért éppen a szerb vidékről a szlovénekhez?

Mért találja a szlovén Los von Rom mozgalom politikai hátterét a szerbeknél úgy, mint az osztrák Los von Rom Németországban?

Hogy lehetséges ez egy oly vidéken, melynek vezetői még nemrég a conservativ szlovén nemesség és a katolikus papság voltak?

Ennek a magyarázatát könnyen meg lehet találni a Slavophil körök munkájában, mely a szlovének esetében különösen tanulságos.

Pypin teoriája szerint csak nagyra lehetvén becsülni azokat, a kik egy elhanyagolt népnek „szerény irodalmat akarnak szerezni”. Becsülésben és nem akadályozásban részesültek azon (slavophil pénzen fentartott) orosz nyelvcurusok, a melyeknek föladata volt a képzelt szlovén irodalmi nyelv fejlesztésén kívül a „közös szláv

irodalom élvezetére a közös Írásjeleket és a közös irodalmi nyelvet (az oroszot)” terjeszteni.

Midőn már annyira voltak a szlovének, hogy geographiai elszigeteltségüket sajnálni kezdték, meg voltak érve a második lépésre – a legközelebbi rokon keresésére.

Ezen lélektani pillanatban jelent meg a laibachi Obiak tanár azon teoriával, hogy a szlovének tulajdonképpen a szerbek legnyugatibb törzse, hogy tehát most a megalkotandó, vagyis inkább reconstruálandó nagyszerb birodalom kiegészítő részét fogják képezni. Miután ezen birodalom mappája szerencsésen elkészült, hátravolt a slovén radikálisokat összeköttetésbe helyezni a belgrádi nagyszerbekkel, a magyar délvidéki és a bosnyák és dalmata szerb malcontensekkel.

Ezen összeköttetés egy orosz diplomata ajánló levelei révén egy belgrádi utazás alkalmával könnyen megtörtént.

Könnyen elképzelhető, mily befolyással volt ezen tudományos és orosz részről propagált teoria az ifjú radikális nemzedékre. A nagyszerb érzés burkolt, de erős kifejezése, az áttérés a schismához látszott egyelőre az egyedül lehetséges nyilatkozásnak. A conservatív nemesség és a katolikus papság, mely azt hitte, hogy a szlovéneket tovább is vezetheti – tökéletesen elvesztette befolyását és kénytelen harcolni azon elemekkel, melyeket öntudatlanul maga nevelt ellenségeivé. Az orosz nyelvcurusok, a melyekből most már 30 van a szlovén városokban, erős politikai centrumokká váltak és egyszersmind, főkép az orthodox propaganda, erős váraivá. Van még egy körülmény, a mely indirecte okot adhat érdeklődésünkre.

Bosznia-Hercegovina és Dalmácia e tekintetben igen sok érdekest nyújtanak. A bosznia-herc. szerbek összeköttetése a raguzai és általában a dalmáciai szerb comitékkal nyilvánosan be van bizonyítva. Montenegro

szomszédsága ezen tendenciákra csak ép oly élesztő hatással bír, mint mindazon próbálgatások, a melyekre Dalmácia távolsága és az osztrák kormányzat sokáig szerbofil iránya egyenesen felhínik.

Az orthodoxisáló, politikailag nagyszerb és Slavophil, illetve pánszláv szlovéneknek és dalmatáknak megvannak az ő előkelő faji és politikai szövetségeseik: azon katolikus *csehek*, a kikkel mindenütt találkozni fogunk ezentúl.

Szláv újságírók congressusa, Karagyorgye jelenléte, mindezek jó alkalmak oly demonstratiókra, melyeket a majdnem conniventiával járó osztrák kormányzati nembánomság teljesen veszélynélkülivé tesz.

Itt is visszatér azon mindenütt jelentkező vonás, hogy a szláv szolidaritásban utazó csehek és szlovének minden alkalmat megragadnak, hogy a szerbek pártját fogják a horvátok ellen.

Ez utóbbiak kik az egész délszláv régióban mindenütt, mint a kifelé gravitáló nagyszerbek ellenlábasai szerepelnek, ők, kik mint igazán buzgó katolikusok, vallásos érzésükben is védelmet találnak az orthodox áfium ellen, úgy Ausztria, mint még inkább Magyarországról nem részesülnek kellő védelemben.

Aspiratióik, melyeknek alaposabb méltatása egy más tanulmányomnak fogja alapját képezni – természet-szerű szövetségeseinknek praedestinálnák őket pánszláv rokonaik összeesküvése ellen.

Végre még egy érdekes jelenségre kell reámutatnom, mely tudomásom szerint még sok vizály csiráját rejti magában.

A boszniai mohamedánság tudvalevőleg islamisait benszülöttekből áll, azoknak utódjaiból, a kik uralkodó állásuk érdekében Boszniának a török által elfoglalása idejében renegáltak.

Bár tudvalevő, hogy ezen bosnyák urak mindég sokkal türelmetlenebb mohamedánok voltak a tulaj-

donképpen törököknél, – most változott viszonyok között ők is kezdik ismét felfedezni magukban a szerb eredetet.

Képzeltető, hogy milyen zavart idézhetett elő a bosnyák intéző körök közt azon felfedezés, hogy azon törökök, a kik a horvát katolikusokkal megadták a kívánt többséget a szerb orthodox körök ellen, a kikre tehát bizvást lehetett eddig támaszkodni, egyszerre csak az éppen legkevésbé kívánatos giaurokkal keverednek lelki rokonságba.

Hogy ezen gondosan rejtegetett szerb-mohamedán közeledés, micsoda összefüggésben van a sandzsákbeli emigránsok révén különféle ó-szerbiai körökkel, azt pontosan megfigyelni a bosnyák kormányzat egyik új feladatát képezi. Képezi azonban a magyar közvéleményét is, hogy esetleges boszniai mohammedán küldöttségek iránt Budapesten is a kellő elővigyázatot szem előtt ne tévesszék, mert a viszonyok alapos ismerete nélkül török barátságunkkal éppen a pánszláv érdekeket szolgálják – ezért szólok róla. – Midőn ily módon a délszláv vidékeken folyó pánszlávistikus mozgalmakat összefoglalom, mindenek előtt azt szándékozom megállapítani:

1. Hogy az orosz Slavophil társaság működése és pénze, mindenütt szítja a pánszláv mozgalmat és hogy az orosz diplomácia közreműködése minden óvatosság és tagadás dacára is akárhányszor konstatálható.

2. Hogy ezen mozgalmak első elérendő célja egy nagyszerb-orosz protectoratus alatt álló orthodox államképződés, *mely Danilewski theoriájából kifolyva, csakis hazánk legyőzete és szétdarabolása után érhető el.*

3. Ezen elérendő államképződmény magja már létezik a névleg önálló, de erős orosz befolyás alatt álló szerb királyságban, sőt, a szükséges dynastia is megvan a montenegrói Petrovicok családjában, mely a

tiszta szerb hagyományokat a legtisztábban képviseli és az orosz cári családdal kliensi viszonyban áll.

4. Hogy a különböző szláv hírlapíró és egyéb congressusok, kirándulások stb. ugyanezen délszláv, de nagyjában kifejezett Slavophil, tehát pánszláv mozgalmak hatalmas előmozdítói.

5. *Hogy a szláv közösség Danilewski teoriája alapján létesült már a déli és nyugati szlávok között, a kik közül kivált a csehek képviselik az activ összekötő erőt.*

Ezek után áttérhetünk a csehek, lengyelek és a magyarországi tótokra, a kiket egyetemesen nyugati szlávoknak legyen szabad neveznem.

A csehek történelmi fejlődése, mely a fehérhegyi csatánál megakadt és a mely a tizenkilencedik század második felében új és hatalmas virágzásnak indult, – nem tartozván a szláv propaganda osztályába, nem lelheti helyét ezen tanulmányban.

Minket csak az és annyi érdekelhet, a mi Danilewski teoriájával és hazánkvali viszonyokkal függ egybe és akkor azt kell konstatálnunk, hogy a mai csehek működése, összeköttetések a délszláv és pánszláv orthodoxokkal, valamint terjeszkedési kísérleteik Magyarország tótok lakta vidékein, nem vallanak arra, *hogy régi történelmükből merített ideáljaikat jelenlegi geographiai határaik közt akarnák elérni.*

Ennek következtében bátran fel lehet állítani, hogy titkos céljukat, a Danilewski teoriában említett cseh-tot királyság képezi orosz protectoralussal és orosz állammal nyelvel.

Létezik ugyan egy theoria, mely a katolikus szlávokat akarja vezető szerepre juttatni a Habsburgok jogara alatt és azt állítja, hogy ezen combináció a legbiztosabb védelem úgy az orthodox pánszlávismus, mint a pángermán törekvésekkel szemben. Sajnálattal vagyok

azonban kénytelen konstatálni, hogy a csehek ezen teoriát csak azért emlegetik, hogy nekik a Lajtán túl mintegy a Monk tábornok szerepe jusson, hogy kinek javára, azt nem nehéz kitalálni.

A csehek vonatkozásait és összeköttetéseit úgy a szerbekkel, mint a szlovénekkal már is említettem, azért áttérhetek immár azon összeköttetésekre, melyeket a Magyarország területén lakó egyéb szlávokkal tartanak fenn.

A csehek mindenek előtt, elő akarván készíteni a Danilewski-féle cseh-tót királyságot, hivatva érzik magukat a magyarországi tótok „felszabadítását” előkészíteni.

Ezen előkészítésben a szellemi cultura és a közgazdasági tevékenység stádiumát szerencsésen, noha nem minden akadály nélkül, el is érték. Vájjon azon pénzek, melyek cseh részről hazánkba vándorolnak, hogy a cultura örve alatt a magyarállam rendjét zavarják, tényleg kizárólag cseh pénzek-e? *ezt kitudni egy céltudatosabban vezetett államrendőrségnek volna a dolga.*

A csehek és a tótok első érintkezései a cseh és orosz (slavophil) kongresszusokon történtek, a magyarországi tótok a szláv cultura ürügye alatt hozzájuk utazó matadorai náluk, mint rokonok és elnyomott szláv testvérek mindig tárt karokkal lettek fogadva.

Természetes, hogy ezen platonismus nem tarthatott igen sokáig és hogy a kétoldali vezérférfiak egyetértésének első gyümölcseként mutatkozott idő folytan a Ceska-slovenska-jednota.

A Ceska-slovenska-jednota, feladatául tűzte ki magának tehetségesebb tót gymnasistákat saját költségén Prágában ügyvédekké, orvosokká stb. neveltetni. Haladás ez a régibb időkhöz képest, a mikor még csak iparostanonczokat képeztettek ki Csehországban Mindenki tudja, hogy ezen egyénekből ellenségek neveltetnek

számunkra, mindenki levonhatja magának azon következtetéseket, melyeket levonni a kormánynak is feladata leendő.

A Ceska-Sl.-Jednota, írja a prágai „Cas” ^(305, XI. 5)₀₁, a múlt iskolai évben mindössze 23 magyarországi tót tanulót tartott ki a prágai tanintézetekben. Ezek a tót tanulók az orvosi facultáson, a műegyetemen, a kereskedelmi és a művészeti akadémián tanultak. Azonkívül öt évi fennállása óta 88 magyarországi tót iparos tanulót helyezett el kitanítás céljából Csehországban. A Jednotának nagy érdemül tudja be a prágai „Cas”, hogy a magyarországi tótok között terjeszti a cseh könyveket és melegen ajánlja a nevezett tót-testvéregyesületet a cseh közönség pártfogásába.

Ebből látni lehet, hogy csak 1900 óta képezet ki a Jednota egyetemi hallgatókat, míg előbb szerényebben még csak iparos tanoncokkal kezdte meg működését.

A fokozottabb mérvű tevékenység tehát azon időponttól kezdődik, hogy a muszka Slavophil társaság aktívabb programja a cár által sanctionálva lett, a mit rögtön követett a Prágai Szláv Club felállítása. Az olműtzi szláv club (Slovenski politický Club) pld. tavalyi november 17-én tartott gyűlésén a *magyarországi tói intelligentia részvételével* tárgyalta is már a magyarországi tótok viszonyait.

Miután ugyancsak Olműtzben megelőző napon volt a Besedában a Ceska-Slovenska Jednota gyűlése – könnyű az egésznek összefüggését megmagyarázni.

Miután azonban 100 és néhány ember évi kitaníttatása pénzbe kerül, gondoskodni kellett egy lehetőleg politikailag kifogástalan pénzforrásról, melyből nemcsak pánszlávokat lehet nevelni, de a pánszláv vezérférfiakban a kívánatos buzgalmat is fentartani.

Ilyen pénzforrás lehet Turócz Szt-Mártonban a cellulosegyár, mely cseh (?) pénzen és egy tót nemzetiségi (Tatra) bank közreműködésével keletkezett.

Hogy mily módon beszélnek a csehek ezen alapításról, arra például szolgáljon a prágai Cas.

„E vállalat alapítása a cseh nemzetre nézve nagyon fontos, mert hiszen nekünk cseheknek a magyarorsz. tótság között *nemcsak cnturális, de közgazdasági hivatásunk* is van, a melyet éppen oly komolyan tartozunk venni mint az előbbit. A *cseh tőkepénz feladata*, hogy a *cseh ipart* telepítse át a magyarországi tótok közé, hogy ily módon e népfajt *közgazdaságilag is felszabadítsa a magyarság uralkodása alól.*”

A turócz-szt.-mártoni cellulosegyár, melynek április 15-ről kelt prospectusában (a cellulose-gyártás új iparág lévén) *teljes adó és illetékmentesség* van kilátásba helyezve, nemrég tartotta alakuló jegyzését és befizetését már effectuálta.

A cseh-től egység tehát, pénzügyi téren ekkép tettet öltően, majd csak az idő kérdése, hogy a politikai téren is megvalósuljon.

Mindezek után még két olyan szláv munkára akarok mutatni, melyek képesek hazánkra némi befolyást gyakorolni.

Ismeretes, hogy újabb időben tót és ruthén ajkú kivándorlóink, kiket Amerikában se szemmel nem tartunk, se nem gyámolítunk, egyházilag és szövetségi úton lesznek támogatva az orthodox és Slavophil kirendeltségektől. Artim képviselő az érdem, hogy ezen tényekre, mint első, reámutatott.

Ezen, bár erősen tagadott, de igen is érezhető amerikai propaganda akarja talán képviselni a slavophilek hálájának lerovását a csehek iránt, a mennyiben a szláv solidaritás előkészítését a csehek javára kerülő úton magukra vállalták.

Vajjon teljesen önzetlen-e ezen baráti szolgálat, arra csak az események fognak felelhetni.

A másik jelenség csak annyiban bír reánk érdekel, hogy a Slavophil aknamunka immár évszázados bará-

taink, a lengyelek közé is be tudott furakodni és hogy nemsokára egy hűnek bizonyult barátunk elvesztésére nyílik szomorú kilátás.

A krakkói *conservatívek* lapja a „Czas” f. évi ápr. 23. számában közli Golénichtcheff Kutusoff gróf egy levelét, mely Uchtomski herceg lapjában megjelent és a melyben a gróf (egy ösmert orosz publicista) elismeréssel nyilatkozik a krakkói szláv club fontosságáról. A mi az orosz írónak különösen tetszik, az, hogy éppen Krakkóban alapított ezen club, nagy fontosságot tulajdonít annak, hogy a lengyel társadalom szívében, az orosz határokon kívül keletkezett, ott a hol a lengyelek nemzeti jogaik teljes élvezetében vannak.

De nem csodálatos a slavophilek e térfoglalása a lengyelek közt, ha a krakkói *conservatívek* észjárása ismeretes. Nekik – ha buzgó catholicismust színlel, ha Mickiewiczről és Krasinskiról szemfogatással tud beszélni, még egy Beaupré, Baudouin de Courtenav és Zdziechowski is egészen jók.

Reméljük azonban, hogy ezen nemes nemzet nem fog a pietismussal kevert Opportunismus által kezdődő másodvirágzásában megakadályoztatni.

¹ Ezen újság legutóbb határozottan pánszláv tendenciába csapott át – úgy látszik, hogy némelyek a lengyelek jövőjét határozottan csakis orosz aegis alatt képzelik biztosíthatónak. A lengyel individualitás ezen megtagadása, talán nem idegen „közgazdasági” combinatióktól sem.

A PÁNSZLÁV PROPAGANDA SPECIALIS KÉPE A MAGYAR FELVIDÉKEN

(Ezen fejezethez több évi személyes, a helyszínén való tanulmányozáson kívül az időszaki magyar és tót sajtó közleményei szolgáltatták az anyagot, bátor voltam tehát némely közleményt szóróí-szóra átvenni)

A PÁNSZLÁV PROPAGANDÁNAK SPECIALIS KÉPE A MAGYAR FELVIDÉKEN.

Már az előző fejezetben említtem azon összefüggést, mely a magyarföldi cseh-tót propagandát a szerb, a szlovén propagandával egybefűzi, kimutattam azon érintkezési és kiindulási pontokat, melyek mindezen propagandákat az oroszországi Slavophil mozgalommal összekötik.

Bebizonyítottanak tartom tehát, hogy mindezen külön mozgalmak, *bármily individuális jelleggel* is bírjanak *egyelőre*, mégis in ultima ratione csakis azon *kollektív pánszláv törekvésnek* exponensei, a mely Danilewski teoriáiban jut a legpraegnansabb kifejezésre.

Ha tehát a fentemlített különféle szerb, szlovén, cseh-tót stb. agitátorok a „pánszláv” elnevezés ellen protestálnak és maguknak a „nemzetiségi”, tehát individualisticus megkülönböztető jelzöt akarják vindikálni, *ez tudatos hazugság és ámitás részükről.*

Ám nem kell olyan messze mennünk, nem szükséges reáolvasni a mi tót ultráinknak fejére a minden nemzetiségi cselekedetükre vonatkozó orosz kiindulópontot bizonyítékul – megteszi azt közelebb fekvő tényeknek a felsorolása is.

A „hej slovane”, a tót nemzetiségiek „nemzeti” dala – más szavakkal a tót himnusz.

Ha igazán csak a tótok himnusza volna ez, akkor ez bizonyíték volna arra, hogy a tót nemzetiségi pár-

tiak csakis hazánk keretén belül akarnak érvényesülni és hogy nem „pánszlávok”. Vizsgáljuk tehát ezen himnusz eredetét és jelentőségét.

1834-ben történt, hogy Tomásik Sámuel gömörmegvei, chisnyói lelkész egy tót, illetve szláv himnuszt írt Prágában.

Azóta ugyan nem a tót köznép, mint inkább a *külföldi pánszlávok* ezen himnuszt szokták társadalmi ünnepélyeik alatt elzengedezni és vele egymást a közös törekvésekre buzdítani.

Midőn a himnusz 1884-ben ötven éves jubileumát ülte, szerzője az egész szláv világban a legnagyobb ovációkban részesült.

Megünnepelték Tomásikot Prágában, Pilsenben, Brünnben, Krakkóban, Zágrábban és Szófiában.

Üdvözlő táviratok menesztettek hozzá Csehországból, Bulgáriából. A csehektől még pénzjutalmat is kapott.

E tiszteletdíjat külön küldöttség Prágából kézbesítette a következő irattal:

„Tiszt. Tomásik Sámuel lelkész urnák Chizno, „*Slovensko* (tehát nem Magyarországon).

„Alulírt kiadóhivatal szerencséjének tartja, hogy képes „Önnek 2340 frtot bankjegyekben, hat aranyat és egy „Napoleon d'ort átadni, *melyet közvetítőségünkkel küldetnek Önnek Cseh és Morva testvéreink a Cehoslovakia összes „vidékeiről és a távol idegen földről* mint tiszteletdíjat „az ön daláért, mely ihlett szívében már évek előtt „kibimbózott s a szél fuvalma és viharán keresztül- „járta a *Cechoslovensko* összes hazáit stb. stb. Tisztelettel és odaadással a Narodnie Listy kiadóhivatala. „Prága, 1884 nov. 17-én”.

Tomásik aztán Prágába utazott, hol nagy tömeg élén dr. Herold fogadta, bemutatván neki az új cseh népet és az új igazi cseh Prágát. Tomásik ekkor így sóhajtott fel: „Elbocsáthatod immár uram öreg szolgádat, mert szemeim látták az üdvösséget”.

Emlékezzünk régiekről és megfejtését, kiindulópontját találhatjuk az újaknak.

A Si fecisti nega, mely a pánszlávok egyik főelve, akkor minket nem zavarhat meg, és tudjuk aztán kellő értékükre redukálni azon nyilvános, hazafias kijelentéseket, melyek a titkos aknamunkát leplezni hivatottak. Nem új jelenség, hogy – sajnos – nemcsak a felvidéki evangélikus papok zöme, de a katolikus papok közül is egyesek, *enyhén mondva*, a tót nemzetiségi aspirációkkal szimpathizálnak.

Ezek aztán mellüket verik, hogy így, hogy úgy, hogy mint katolikus papok nem is *lehetnek* pánszlávok.

Azt hiszem, elég reámutatnunk Kollár Mártonra, a ki mint a kai Noviny szerkesztője 1882-ben a római Cyrill és Method ünnepek alkalmával egészen ellenkező szempontból indult ki. Ő akkor dicsőítette XIII. Leo pápát „mint VIII. János utódát”, mint; az elterjedt szlávág egyesítőjét”, sőt mint; „slavophil törekedőt”.

Íme a slavophilismus katolikus szószólója tettben és írásban.

Hogy tehát lehetnek kath. papok pánszlávok, azt látjuk, *de erősen tagadnunk kell, hogy ezek jó papok* volnának.

„A kath. egyház a hazafiságot mindig erénynek s a hazaárulást bűnnek tekintette, kitűnik ez folytonos eljárásából; számtalan szentet ismerünk, kik hazájok iránti kötelességüket karddal kezükben rótták le s most mint az erények példányképei tiszteltetnek. De mutasatok nekünk *csak egy hazaárulót* a szentek tiszteletreméltó gyülekezetében s megadjuk magunkat . . .

„ti magát a római pápát is meg akarjátok gyalázni akkor, midőn őt a pánszlávizmus színében tüntetitek fel a világ előtt....

„ti azzal ámitjátok magatokat, hogy magyar hazaellenes undok üzelmeitek daczára jó, Jézus szíve szerinti papok vagytok?

„ti azt mondjátok, Istent szeretem, de hazámat „nem, ti ámítjátok a népet, veszélyeztetitek a haza jólétét és boldogságát – tehát ti kompromittáljátok a „katholicizmust”.

Ezen szavakat, melyek egy tekintélyes állású s az irodalom terén fényes névvel bíró r. kath. pap tollából erednek, mindenben aláírom.

Pánszláv r. kath. papok sajnos, vannak, csak hogy nem *jó, de rossz papok, katolikus szempontból is.*

Az ág. ev. hitfelekezet felvidéki és különösen nyitra-megyei részének *zöme*, épp úgy a senioratusok és tanítók nagy része nem hogy tagadná, de büszke is tót érzelmeire; hazafiaknak hirdetik magukat ugyan ők is, de csak két törvény szent és sérthetetlen előttük, s ez a nemzetiségi és az autonómiáról szóló.

A tót nemzetiségi izgatások immár odáig fajultak Nyitramegyében, hogy nemcsak egyesek, de egyházi testületek is egész nyíltan állást foglalnak azok ellen, a kiknek megvan az erkölcsi bátorságuk, hogy magyar érzelmeket tápláljanak.

A dunáninneri ág. evang. egyházkerület bejelentette a miavai egyházközségnek, hogy *Baltik* Frigyes dr. ág. evang. püspök augusztus 30. és 31. napjain meglátogatja Turóluka és Miava községeket. Az egyházközség, a püspök fogadtatásának részleteit megbeszélendő, ülést tartott. Az ülésen *Stefanik* Igor lelkész erős támadást intézett a püspök ellen s indítványára az egyházközség *határozatilag kimondotta*, hogy miután a püspök, *nagy magyar érzelmeinél fogva, mintegy megtagadta saját tót nemzetiségét*, a két egyházközség kizárólag tót nemzetiségű híveitől *nem érdemli meg azt, hogy általuk ünnepélyesen fogadtassék.*

Összegezvén az előzőleg elmondottakat, bátran ki lehet mondani: „Hogy az úgynevezett „tót nemzetiségi „aspirációk” a felvidéken magyar állami érdeket nem „szolgálnak, hogy a magyarországi tótok vezérférfiai,

„a „tót” ev. papság nagy része, és a róm. kath. papság „egy érdemetlen töredéke a cseh-tót egységet szolgálják „– *de ezt szóban tagadják*, bár lépésről-lépésre reájuk „bizonyítható”.

„Miután azonban a cseh-tót propaganda, a hogy azt fennebb kimutattam, a pánszláv propaganda kiegészítő része, ki lehet továbbá mondani, „hogy mindezen egyének, – bár erősen tagadják – pánszlávok és hogy „törekvéseik magyar hazafias szempontból kárhozasak”.

Térjünk, át a népre magára. A nép malleabilis természetű; a míg tehát a folyton falun lakó magyar közepnemesek nem mentek tönkre, a míg övük volt a vagyon, övük volt az egész vezetés; ha a tót népből egyesek kiválóságuk segítségével kiemelkedtek, maguk magyar nemesekké válván, megtalálták a magyar nemes birtokos osztályban azt a környezetet, a mely őket nemcsak magába fogadta, de magyar szellemben át is alakította.

Az 1848-iki idealisztikus áramlat azonban jónak látta azon közel ezeréves sziklaszilárd alapot megsemmisíteni, melyen a magyar nemzeti eszmét azon vidékeken *egyedül* képviselő magyar nemesség épülete emelkedett, és a rohamosan haladó események mértföldjelzőit képviselik a mindinkább ritkuló kúriák, A jelzett vidékeken a népből felemelkedő új elemek pedig nem találták meg többé azt a környezetet, a mely a maga hazafias és magyar szellemével átalakíthatta volna őket a magyar társadalom vezető elemének alkotó részévé, és ma szemben állanak a régi birtokoselem megmaradt roncsaival abban a harcban, a mely felett folyik, hogy a politikai és társadalmi vezetés a meggyengült régi magyar birtokosságé legyen-e vagy a nemzetiségieké?

Természetes ily körülmények közt, hogy a falusi nép kisiklik a magyar befolyás alól, mert az új elemnek könnyen megérthető okokból könnyebben sikerül

a saját nyelvét beszélő népben az *érdekközösség* hiszemét felébreszteni.

Az új birtokosnak, a fajukból való embernek, a ki velük anyanyelvükön szóba áll, kölcsönöket közvetít, törődik ügyes bajos dolgaikkal, fűt-fát ígér nekik, nem-sokára szentírás lesz a szava előttük, kivált ha a helybeli pap is részére áll,

Más úton éretik el az eredmény a vidéki városokban. Vegyük fel például Vágújhelyt. Letelepedik ott successive néhány tót orvos és ügyvéd. Pénzük van, svádájuk hasonlóképpen, tehát lassan a társadalom központjaivá válnak, rendeznek összejöveleteket, később kirándulásokat, aztán alapítanak olvasó- és társasköröket, végre bankokat és (persze tót) lapokat. Ekkor már megvan a nemzetiségi párt is, az efféle mozgalmaknak már ők a tervezői, vezetői.

Vágújhelyen már volt két virágzó pénzüintézet, melyek a vidék hitelviszonyait teljesen kielégítették s így egy harmadikra nem volt szükség. Hogy az új vágújhelyi „ludova banka” forgalma nagy, az sem bizonyít szükségessége mellett, mert körülbelül ugyanannyival apadt a másik két pénzüintézet s a vidék pénzüintézeteinek forgalma.

Ezen új tót bankot tehát miért csinálták? Politikából! Azon vidék pánszláv korifeusai a bank alapításakor még jónak tartották a néppártiságot mint köpenyvet használni – akkor még köpenyre volt szüksége. *Most lapjakban, melynek szerkesztője a ludova banka könyvelője, nyíltan hirdetik, hogy néppártiságukkal felhagytak s nemzetiségiékké „lettek”.*

Ezen lapnak szelleme és iránya még a „Narodni Noviny”-nál is külömb. Mindenkinek hozzáférhető, a mennyiben ³/₄ évre 1 korona 50 fillér az előfizetési ára.

Ezen lapnak felelős szerkesztője tehát a „ludova banka” könyvelője. Ugyan-e bank igazgatója azon vidék nemzetiségi mozgalmainak a lelke, Markovics Gyula.

Ugyané bank ügyésze a tót párt volt képviselőjelöltje és Hurban veje. *A pénztárnok orosz.*

Az azelőtt békében élt szabók, kalaposok a bank igazgatóságának tagjai, ma nemzetiségi politikusok.

„Hazafias” missziójukat kiterjesztik a vidékre is. Morva-Licskón, Lubinán fiókpénztézetet alapítottak, *mely utóbbinak elnöke a népbank könyvelője (a pan redaktor).*

Ó-Turán pedig e napokban nyílik meg egy új nemzetiségi pénztézet (1902 július). Itt még azzal sem argumentálhatnak, hogy a zsidókat ütik, mert az Ó-Turán levő régi és virágzó pénztézet majdnem kizárólag keresztények kezében van, de ezek persze Markovicsékről hallani sem akarnak, stb. stb.

Korántsem akarom a mostani kormányt vádolni, hogy ő idézte volna elő a nemzetiségi izgatók térfoglalását.

Sőt: legyen az ő „érdeme”, hogy engedékenysége folytán ezen dolgok napfényre kerültek. Régi, nagyon régi bajok ezek, kitörésük csupán körülményektől függ.

Összefoglalván a népről mondottakat, azt lehet az előzők után megállapítani, hogy a hol a tót bankok túlsúlyra vergődnek, a bankok emberei természetesen a tót politika vezérebereivé válnak, hogy ugyanezen bankok programpontjai közé látszik tartozni az elszegényedő, magyar nemesek birtokainak megvétele, a melyekbe aztán az ő embereiket helyezik. Hogy ezek aztán a bankkal való egyenes összeköttetések révén a vidéken mihamarabb politikai túlsúlyra is vergődhetnek, ez csak nagyon természetes.

A tót bankoknak anyja a Turócz-Szt-Mártoni Tátra-bank, a melylyel foglalkoznunk mulhatatlanul szükséges, ha a felvidéki úgynevezett „tót nemzetiségi”, de tulajdonképpen cseh-tót, tehát pánszláv mozgalmat kísérjük.

1884 július 22-én kezdte a Narodne Noviny cikkekben ismertetni azon vállalatot, melynek alakulásán „tizenkét hazafi, tizenkét tiszteletre méltó, az ész es a

fárasztó munka emberei, fáradozik, élükön Milecz János Zsolnáról és Krupec R. visnyói nagybirtokossal. A N. N. szerint a megalakítandó bank „hivatva lesz a kenyér „rabszolgaságából kivezetni a tót népet, hogy az szelle- „mileg is emelkedhessek”.

A tizenkét indítványozó, nagyjából részint igazgatói vagy felügyelői a Felvidéken már működő intézeteknek ezen év májusában tót és magyar nyelven szerkesztett körlevelet 500 példányban küldött nyolcz vármegyébe, felkérve az illetőket, hogy mint alapítók jelentkezzenek stb.

Nem elégelvén meg a körlevélben adott kitanítást, mily célból és mily alakban gondoltatott a szervezés, Milecz úrnak annak idején egy érdektársaihoz intézett jelentéséből megtudjuk, hogy ő és Krupecz úr útra keltek és négy vármegyén keresztül meglátogatták az összes, előttük személyesen ismeretes főbb befolyást gyakorló tényezőket.

Ezen buzgalom meghozta gyümölcsét, létrehoztak 1 milliónyi alapítványi tőkét, fedezve 10 ezer darab 100 frtos részvényt, melyre egyelőre csak 50%-ot fizettek be.

Ez volt a kiindulópontja ezen banknak, mely működését mint takarékpénztári, letéti bank, biztosítási és iparvállalatokat létesítő intézet helyezte kilátásba, és már akkor a fiókok állítását is proponálta, hogy majdan az egész felvidéket egy nagy pénzügyi hálózattal kösse egybe, melynek központja Turóc-Szt-Márton legyen.

A bank tűz- és jégbiztosítási ügyleteire külön 200 ezer forintnyi tőkét szánt, mely értékpapírokba vagy pupilláris biztosítás melletti kölcsönökbe lett fektetve.

Jellegzetes, hogy miként ítélte meg a N. N. ez utóbbi szervezést. Sokan – úgymond – ellenvetést tehetnek a tőke kis összegére nézve, ezeket azonban azzal nyugtathatjuk meg, hogy a bank nem fog önállóan biztosítani, hanem kar telibe fog lépni más hazai és *külföldi*

társulatokkal, melyek őt a katasztrófától megvédeni fogják...

Hogy e bank alapításának mik voltak tulajdonképpeni céljai, már akkor is jósolható volt és az idők során be is bizonyult, t. i. a szláv propaganda szolgálsa.

A *Narodnie Noviny* a bankról per „mi” beszélt, a *fölvívás* szövege alatt a hazaellenes üzelmek miatt felozlatott Matica és az akkori dunáninneri evang. egyházkerület gyűlésein zajongó tót vezéremberek nevei díszlettek.

A felhívásban pedig megnyugtatóssal lett hangoztatva, „hogý az 1875-i kereskedelmi törvény alapján e „vállalathoz nem szükségeltetvén kormányengedély, „*nincs mit tartani* stb”.

A bank tehát, daczára annak, hogy állítólag politikai hitvallásra való tekintet nélkül *a nép jólétét, a haza javát előmozdítani* akarja, – attól volt kénytelen tartani, hogy megalapításának útjába a kormány akadályokat gördíthetne?

Ezen cri du coeur sokat magyaráz.

Azóta éveken át folyt a Tátrabank működése; Turócz-Szt-Mártonban, a hol a Matica felozlatásakor sülyedni érezték maguk alatt a talajt, az ottani hazafias elem hatását, enyhén mondva, ellensúlyozták már. Főszékhelyük, mely lehetővé tette nekik a pánszláv vezéremberekét különféle hivatalok címén alkalmazhatni, lehetővé tette nekik egy nagyobb társadalmi contingenszt képezni, és a tót múzeummal és a Zivenával együtt tót társadalmi képet nyújtani.

A pánszláv pénzüzetek működéséről statisztikát közöl a Felvidéki Híradó. E szerint a felvidéki nemzeti-ségi bankok, nem számítva közójük a nyitramegyeieket, mintegy *21 millió korona forgalmat csinálnak* évenkint. A forgalom túlnyomó része természetesen váltóleszámitolás. Ezt az üzletágot kiválóan kedvelik és leleményesen

fejlesztik abban az irányban, hogy kevés költséggel és nagy haszonnal a hitelt kérő népet teljesen befolyásuk alá kerítsék.

A váltóleszámtólás! üzlet fejlődése nem az ő olcsóságuknak, hanem agilitásuknak köszönhető, s bizony gyakran túllépi a szoliditás határait. Példának okáért a „Sporitelna” bank 8%-nál olcsóbb kamatlábat nem ismer, tárczája pedig úgy helybeli főtelepén, mint liptószentmiklósi fióktelepén folyton fejlődik. A „Tátra” bank többek között következő módon fejleszti váltótárczáját. A Kiszuca völgyében sok pap az ő ügynöke. A kölcsönkereső paraszt elmegy a plébániára egy váltóürlappal. hol is a pap azt kiállítja s a „Tátrá”-nak beküldi. A leszámtólási érték megérkezése után a parasztot magához hívja s az összeget 60 fillér munkadíj levonásával kifizeti. Kéthetenként a lejáró váltókról kimutatás érkezik a „Tátrától”, melyet a pap vasárnaponként összegyűlt ájtatos hívei előtt kihirdet. Az atyafiak pontosan megjelennek a plébánián váltóik meghosszabbítása végett, persze ilyenkor is 60 fillér jár munkadíj. Ilyen módon el tud a „Tátra” helyezni 400,000 koronát Csaca környékén 8% kamattal minden kiadástól menten. De nemcsak a parasztságot, de a birtokos nemességet és a hivatalnoki kar nagy részét is sikerült hatalmába keríteni. És ez az államrontó működés folyik minden akadály nélkül!

Iparvállalatjuk, persze cseh és amerikai tót tőke erős hozzájárulásával, szinte képződött már, míg az egész felvidéken elterjedt fiókvállalatjaik ugyanannyi előőrseik és etappejait képviselik a cseh-tót egységnek.

Túlzó pánszlávok befolyása és vezetése alatt álló felsőmagyarországi pénzügyintézeteinket többek közt az amerikai betétek is fönntartják. *Lévai) Lajos*, volt országos képviselő, a ki Amerikában hosszú tanulmányokat tett, értesíti e sorok íróját t. i. a Bp. H-ban megjelent közlemény Íróját arról, hogy biztos tudó-

mása szerint a magyarországi pánszláv izgatók az amerikai pánszláv és orosz zsoldban levő pénzküldőkkel, bankárokkal, hajójegy-elárusítókkal és az úgynevezett közjegyzőkkel állandó összeköttetést tartanak fenn. Nyolcz tót egyesület van az Unió területén, kilencszáz fiókkal és 60,000 taggal. Az egyesületek, egy kivételével, a mit konzulátusaink is igazolhatnak, mind pánszláv vezetés alatt állanak s ezek révén folynak át az oczeánon a tót napszámosok és munkások megtakarított dollárjai a felsőmagyarországi tót pénzüzetekbe.

Pittsburgban él egy Rovianek P. V. nevű bankár. Magyar-tót eredetű. Newyorkban és Connellsvilleben is van fiókja. *Csak ez az egy bankár évenként kerek összegben tíz milliót küld a felvidékre* s ennek nagyobb része a tót pénzüzetekbe folyik.

A pánszlávizmust a négy folyó hazájában nem annyira a tótok nemzeti emlékei növelik félelmessé, mint inkább az amerikai hatás, a mely a magyar királyság, tehát a habsburgi uralom összetörésére irányul. Erről a kivándorlási kongresszusokon beszédek nem hallottunk s a veszedelem nem indította a testületeket annak követelésére, hogy *Amerikában gondoskodjunk arról, hogy tótjaink az orosz és pánszláv gyámkodás alól kiszabaduljanak* s ne hallgassanak azokra, a kik rajtuk és általuk dús jövedelemhez jutnak, dollárokat zsebelvén be az oroszosításért és a skizmára való terelésért.

Ha így, mint kimutattuk, a Tátrabank *anyagilag* pótolta a felvidéki tót agitátoroknak a Matica ellenőrzés nélküli állapotait, a melyektől elestek, – a Matica *szelleme* fennmaradt és él és gyarapodik a Zivena nevű úgynevezett „nőegyletben”.

Mielőtt azonban ezen egylet méltatására áttérnénk, ne feledjük, hogy 1875 óta, a mióta a Matica fel lett oszlatva, annyi idő múlt el, hogy ezen név a legfiatalabb

nemzedékben emléket nem kelt; azért emlékezzünk régiebbekről és adjuk a Matica képét is.

A Maticát 1862-ben alapították a tót „nationalisták” a Schmerling-kormány támogatásával.

Két püspök és a hatóságok kíméletlen pressziót fejtettek ki, hogy a tőlük függőket a belépésre kényyszerítsék.

A tótok támogatása, szervezése és felhasználása a magyarok ellen csak kifolyása volt az akkori kormány ismert politikájának.

Bevallott célként az alapszabályokban a tót nép szellemi emelése, a tudomány és a szépművészetek ápolása volt kitűzve, és a *politikai ügyek tárgyalása ki volt zárva*, az egyesület azonban 1874-ig mint a tót nacionalisták egységes szervezete szerepelt.

Az akkori magyar kormányok nem fordítottak figyelmet a Matica működésére, míglén az érintett évben történt azonban, hogy a Matica küldöttei a zágrábi egyetem megnyitásánál politikai nyilatkozatokat tettek, melyek *a szlávok szolidaritását hangoztatták*, ezeket a Matica választmánya magáévá tette s helyeselte, közlönyében közzétette és a lehető legnagyobb zajjal hirdette.

Így a nacionalisták elbizakodva a magyar kormány elnézése következtében, maguk juttatták a magyar közönség tudomására a Matica saját alapszabályaiba ütköző eljárását. A magyar sajtó is tárgyalta ez ügyet s a kormány belátva, hogy a M. szabályellenes eljárását túrnie nem lehet, vizsgálatot rendelt el.

E vizsgálatból kiderült, hogy a Matica vezetőinek magatartása nemcsak politikai szempontból esett kifogás alá. Kiderült, hogy a tót Matica pénzbeli eszközeit részben politikai célokra, mint például képviselőválasztásokra fordítja s *csekély számú szellemi termékeinek* legnagyobb része politikai tartalmú, a magyar állam elleni gyűlölet felébresztésére irányult, különösen a magyar

történelem meghamisítása, lázító politikai tartalmú nap-tárak, röpiratok kiadása, politikai lapok és folyóiratok segélyezése által.

S mindezeknél jobban jellemezte a tót Matica szellemét és irányát az egyesület orosz köriratú pecsétje.

Kiderült továbbá, hogy a tót Matica teljesen elfogalva a politikai izgatás által, 11 évi főnnállása után, tevékenységének eredményeként csak 6 évkönyvet tudott felmutatni, melyben majd minden tért a magyar történelem meghamisítása s az állam ellen izgató cikkek foglaltak el. Többi csekély számú ponyvaproduk-tumait néhány államilag eltiltott iskolakönyv, gazdasági könyv stb. reprezentálták.

A Maticának mint *tudományos és szépirodalmi* egyesületnek címe feltűnő ellentétben állott ezzel az eredménnyel, mely egyetlen tudományos színvonalon álló munkát sem bírt felmutatni, s megmutatta a tót nép vezetésére ellenségeink segélyével organizált naczionalisták *szellemi szegénységét*.

Kiderült végre, hogy a tót naczionalisták *nem voltak hű kezelői* a Matica vagyonának sem. A számadások megvizsgálása kiderítette, hogy e *néhány* kiadvány aránytalanul nagy összegbe került (32,779 forintba), tehát átlag egy 70 lapra terjedő füzet 1095 frtba, egy lap pedig 15 frt 65 krba.

A *Zivena* tót „nőegylet” működése a Matica feloszlatása óta tűnik fel mint tót nemzeti faktor.

Pokorny, a cseh-tót egység egy régebbi előharczosa a „*Z Potulek po Slovensku*” című könyvében következőképen ír róla: „Azon időtől, mióta a Matica bezárattott, a mely minden évben valóságos nemzeti bucsú-járásokat szervezett, – a tót intelligenciát rendszeren a tót nők egyesülete a *Zivena* hívja egybe T.-Szent-Mártonba. Ezen egylet czélja a tót lányok számára egy felsőbb iskolát állítani, melyben a tót leányok a haza bármely részéből erkölcsös, életrevaló, szorgalmas gazda-

asszonyokká és a „nemzet” buzgó leányaivá kiképeztesse. A Zivena feladata tehát leánynevelő, kised-
 óvó és a szegény nőket foglalkoztató intézetek alapítása.”

Van okunk hinni, mondja 1884-ben Rissányi József, hogy ez a Zivenának hivatalosan bemutatott programja; vizsgáljuk meg tehát, mennyiben felel meg ennek az egyesület. P. azt mondja, hogy azon időtől, a mióta a Matica bezárattott, a tót intelligenciát T.-Sz.-Mártonba rendszeresen a tót nők egyesülete hívja össze.

Ebből nyilvánvaló, hogy nem csupán tót nők egyesülete, hanem az összes tót, helyesebben pánszláv intelligencia hívatik össze a gyűlésekre; a hol pedig az egyesület gyűlésein *a többséget nem kivételesen, de rendszeren a férfiak képezik*, a hol köztudomás szerint *a vezérszerep ezek kezében van*, azon egyesület nem lehet többé nőegylet. *Ha a Zivena gyűléseire összejövök azt állítanak, hogy ők nem a Zivena tagjai, hanem csak mint vendégek szerepelnek*, – akkor T.-Sz.-Mártonban történő összejöveteleiket, miután azokon a „Zivena” bevallott céljaival ellenkező, azoktól egészen elütő hazaelenes eszméket fejtegetnek, terjesztenek, mint meg nem engedett, illetve tiltott gyűléseket kell tekinteni s a szerint velük elbánni.

Hogy kik jönnek oda, miket terveznek, mívelnek, erről szolgáljon a következő két szemelvény.

1884. aug. havában, írja a N. N. a Zivena ünnepélyeiről – „Slovensko” vidékei szép számmal voltak képviselve. A gömöri, nyitrai, nógrádi, honti, árvái, liptói, zólyomi „veteránok” megjelentek, hogy az ifjúságot lelkesítsék.

Ez előtt nem látott jelenségeket is vettünk észre. A *kath. papság*, melyet fájdalommal nélkülöztünk múlt esztendei ünnepélyeinken, ez évben megjelent esnem csekély mértékben emelte örömünket; nem kevésbé örvendtünk a szép számú *ev. papságunk s tanítóságunk*, s általában a „nemzet” minden rétegeiből megjelent férfiak-

nak. Atyánkfiai *Horvátországból, Romániából, Bulgáriából küldöttségileg* képviselve voltak.”

Hogy kiki legyen tisztában ezen „jótékonysági nőegylet” tendenciái körül, csak a következő táviratot mutatom be a N. N. után: „*Prága*. Üdvözetünk tót nővéreinknek a Zivenában összegyűlteknek! Virágozzék minden művetek díszére és javára a *közös szláv hazánknak* – a cseh nőegylet.⁴ Ennyi az egylet céljairól – összeállításra nézve: miféle *nőegylet* az, a melynek közgyűlésén a praedominans elemet a veteránok, a tiszteendő, a tiszteletes és egyéb tanító és más *urak* képezik?

A másik mutatóvány ezidei, jún. 20-án megjelent és a „Bp. H.”-ban közölt t -sz.-mártoni tudósítás.

„A Zivena közelebb tartott választmányi gyűlésén ez év aug. 6-ára halasztotta közgyűlését abból az egyedüli okból, *mivel a Csehországból megjelent vendégek tanácsára* az idén nagy tüntetést kíván rendezni a *csehtót egység propagandájának* érdekében.

E célból *felhívást* intézett a cseh és morva lapok közönségéhez, melyben minél számosabb látogatásra kéri fel, megjegyezvén, hogy egy *női* egyesület ünnepe a legjobb alkalom a testvéri kötelék megszilárdítására.

Ugyancsak a fõnt jelzett napon fogja tartani a *Tót Múzeum-Egyesület közgyűlését*, melyre szóló fölhívást a cseh s morva lapok azzal az ajánlással közlik, hogy ez alkalommal lehet T.-Sz.-Mártonban találkozni a tót „nemzet” leghűbb *fiával* és egyúttal gyönyörködni a festői Tátravidék szépségeiben.

A két egyesület e közgyűlése alkalmából *műkedvelő előadás lesz, melynek programjába több oly számot állítottak be, mely alkalmas a cseh-tót egységnek propagandát csinálni, végül élőképeket akarnak bemutatni az összes szláv fajok testvériségének apotheosisa gyanánt.*

Igen jellemző, hogy a Zivena elnöknője, Soltész Hona a „Bp. H.”-hoz intézett levelében tagadta azon

tényt, hogy a Zivena cseh-morva elemeket hívott volna meg a kettős közgyűlésre.

Erre nézve közlöm a „Bp. H.” folyó év aug. 6-án T.-Sz.-M. tudósítása alapján az ünnepen megjelent kiválóbb idegenek névsorát.

Frenle Károly tanár Heheninből, Frenle Zdacsek tanár Lipnikből, Volovnik Václav tanár Lipnikből, Klicsnik A. és Krajcsi István Brünnből, Poduranszky M. Prágából, Cserni F. Klobosnikből (Morva), oda való Ficsek Lajos is; továbbá Horonka Ferencz Prágából, Bialík Vilmos, Kos Vladimir és Pcik I. Morvából, Lacina P., Hacska F., Senlovszky Anna, Halbik Jozefa, Kozifrasz József dr., Macenka Nándor, Jombor József, Pasztoncsek Ede, Novacsek József, Sztonied Ferencz, Rákos József, Melis Cziril, Havran Jenő, Binora Vaczlav, Mrkica Gy. Prágából, Orlicsky Bogdán, Lipa János Morvából, Dragunovics M. és neje Szent-Pétervárról és mások.

Ezek a külföldiek pedig nagyobbára tanárok s tanító-nők, mint már fönnebb jeleztem. És éppen ez a körülmény az, mely közoktatásügyi kormányunk figyelmét annál inkább megérdemli, minél bizonyosabb az, hogy osztrák, cseh s morva állami tanerőknek semmi keresetük sem lehet a Zivena vagy a tót Múzeum-Egyesület közgyűlésén, hacsak nem a tüntetés Magyarország ellen, a mit semmiféle külföldinek, legkevésbé állami tisztviselőnek, milyen az osztrák tanítótság, megengedni nem szabad s nem is lehet.

Különben a kettős közgyűléssel kapcsolatosan rendezett ünnepségek nem voltak híjával a pánszláv tüntetésnek így a meghívó az esti színelőadásra és ennek programja szláv nemzetiségi színű kerettel büszkélkedett, a mi nyilván elkerülte a hatóság figyelmét. Az előadás végén pedig oly ködfátyolképeket mutattak be, melyek tót színekben a tót „nemzet” ébredését tüntették föl, mely fölött az orosz sas terjeszti ki védő szárnyait.

Íme mily haladás 1884 óta! Akkor még csak a cseh nőegylet üdvözlő távirata, most már Csehországból dirigáló vezérkar! Élő bemutatása a Danilewski-féle teoriáknak! Orosz sas mint protektor!

Látván ezeket, beteljesült jóslatként tetszenek fel Rissányi József szavai *1884-ben*: „Minden lépten-nyomon meggyőződhetünk arról, hogy nem egyéb a szóban lévő egyesület a Matica folytatásánál. Bizonyoságul szolgálhat erre a már felhozottakon kívül, mennyien látogatják a Zivena gyűléseit a Matica volt tagjai közül; hogy a gyűléseken és lakomákon mindannyiszor első sorban a Maticáról emlékeznek meg, s megtartják mindazon szokásokat, melyek Pokorny szerint – emlékeztetőül szolgálnak a maticai évi összejövetelek boldog napjaira –; hogy itt ületnek meg a pánszláv költők emléknapi s a magyarellenes üzemek miatt elítélteknek itt fonatnak a mátyrkoszorú; hogy végre mint a Matica gyűléseire, itt is összejönnek mindenféle nemzetbeli pánszlávok, kiknek egy *ártatlan nőegyleti gyűlésen* mi keresetük se lehetne, s kik csak a pánszláv eszmék, a magyarok ellen *az egységes nagy szláv birodalom iránti vágyak felkeltését s ébrentartását akarják elérni*, s így a Zivena útján folytatni azon aknamunkát, melyet a Matica révén kezdtek meg.

Hamis és valótlan tehát, hogy a Zivena egy ártatlan nőegyesület volna.

Lássuk, hogy viszi keresztül az egyesület tulajdonképeni célját, a tót leányok erkölcsös, derék, szorgalmas gazdaasszonyokká stb. kiképezését?

Tudjuk, hogy mint az egész világ, a Zivena is azt vallja, hogy e kiképzés csakis iskolák által érhető el.

Ámde 1875-től eddig ezen célhoz vajmi keveset közeledett.

Általános nevelési rendszere abból áll, hogy a tót leányokkal kiszolgáltatja a gyűlés alkalmából rendezett lakomákon a pánszláv hősokeket, gyakoroltatja őket a travnicákban (tót, sokszor trágár dalok) s alkalmat ad

nekik, hogy a pánszláv dalnokokat azért, a mit a magyar haza ellen tettek, megkoszorúzhassák. Íme így van teljesítve a bementett cél. Ehhez méltó volt Pokorny tanácsa, mely szerint, ha a Zivena iskolát nyit, a tanerők tekintetében segítsen magán a bolgárok és szerbek példájára, azaz hozzon be „megbízható” cseh és orosz tanítókat.

Mindent egybefoglalva, bátran ki lehet mondani, hogy a Zivena és a Tátrabank az előadottak után bátran tekinthetők azon eszmék képviselői és terjesztőinek, melyek a Matica bezárását tették szükségessé.

Hogy mit lehet ellenük tenni, hogyan kell a terjedő maszlagot ártalmatlanná tenni? Erre a kérdésre a felelet egyszerű.

A Zivenát, mely alapszabályaival merőben ellentétben van és aktív pánszláv propagandát üz, egyszerűen be kell csukni, mint a Maticát.

Hogy ez nem volna „lovagias”. Hát lássuk, ők mily lovagiasak! Vegyük elő Pokorny könyvét és látni fogjuk 112. lapján, mit ír P., a Zivena nagy barátja a magyar nőkről: „a hol a tótokra a magyarság befolyást gyakorol, ott a tót nők a magyar nőktől a gyermek-elhajtást tanulják el ... a magyar nők, mint ismeretes, természetes gondolkozásmódjuknál fogva nem örömezt foglalkoznak a gyermekneveléssel ... –” stb.

Ez az, a mit „lovagiatlanság”-nak már nem is lehet kvalifikálni, evvel összehasonlítva a Zivena becsukása a tót nők tisztelése, a kiket becsülünk, mert, mint a szlávoknál rendesen, *a nő föbbet ér a férfinál*, ezt el is ismerjük, és semmi egyebet se teszünk, mint a férfiaknak nőik szoknyája mögötti konspirálását teszszük lehetlenné.

Főlöskéges kiemelni, hogy mindezen fentemlített mozgalmak összefoglalója, dicsőítője, közvetítője a tót sajtó, melynek szélesebb körökben való ismertetése a legégetőbb szükségnek látszik.

Megdöbrentő a magyar közönség minden rétegének közönye azon aknamunkával szemben, mely 16 vármegye tót lakosságát a magyar hazaellenes érzelmekre kitanítja.

Egy nagy nemzetiség sajtója, melynek cikkei épp úgy találnak utat a külföldre, mint a mily szívesen közli tótjainknak a nagy külföldi testvér „izeneteit” – egy ily sajtónak működése megkívánja minden magyar politikus figyelmét.

Ha ez nem történik, a hogy nem is történik, – kötelessége legalább a kormánynak ezen sajtó termékeiről tudomással bírni. Ez, a hogy személyesen volt alkalmam róla meggyőződni, annyira nem történik, hogy a miniszteriális sajtóirodában alkalmazott *egyetlen (!) tót újságfordító* ideiglenesen más oly munkákkal volt megbízva, melyek őt a tót lapok figyelemmel kísérésétől egészen elvonták, – és hogy volt ez idén oly idő (július), mely alatt a miniszteriális sajtóirodában *általában nem volt tót fordító*.

Ezen idillikus állapotok további kiszínezésével foglalkozni méltóságom alattinak tartom, hiszen bárki megalkothatja magának ítéletét egy oly politikáról, mely feleslegesnek tartja tájékozódni két millió ember szisztematikus felbujtásáról.

Mennyire nem tréfa dolog ezen quantite negligable-nek tekintett sajtó munkája, arról szóljanak a következő szemelvények az utolsó két hónapból.

A) Kitanítás.

Miként igyekszik a tót sajtó a tótajkú magyar lakosságot kitanítani, erre szolgáljon például a „Ludové Noviny” 20. és 21. számából néhány szemelvény:

Kinek kegyéből él Magyarország? Ausztria kegyéből, mely évenként nehéz milliókkal többlet járul a közös kiadásokhoz, így bírja magát Magyarország nagynehezen fentartani.

Kinek örököse a tót nemzetiségi párt? A „régí” néppárté, a mely „hozzánk közel állott”, már csak azért is, mert programpontja volt a nemzetiségek egyenjogúsága. Ezen „előbbi” néppárt, elismerjük, sokat-sokat tett a mi népünk érdekében. Megtanította részben olvasni, tehát gondolkozni, egyleteket alapítani, a saját embe-reitől vásárolni, és főképp az az ő érdeme, hogy megtanította a mi tótunkat nem félni holmi uracskáktól, „kik egész évszázadokon át félelemmel töltötték el”. A mióta a „mostani” néppártban „az ifjú Zichy grófok és Rakovsky” háttérbe szorítják a „becsületes Molnárt és Zichy Nándort”, azóta a tót nemzetiségi párt magát az „előbbi”, a „volt néppárt örököseinek tekinti”.

Miért kell a szegény tótoknak kivándorolniuk? A magyarosítás és a nyomor végett, a mely miatt a tótság egy egész ötöde kénytelen volt a tengerentúlra menekülni.

Mit kell tudni a vármegyei bizottmányokról? „Itt az 1868: XLIV. t.-cikk, mely biztosít nektek jogot, hogy ha a vármegyei bizottmányba $\frac{1}{5}$ részben olyan tagokat küldtök, a kik miattatok, vagyis a tót anyanyelvért nem fognak szégyenkezni, akkor ott tótul fognak beszélni, és ha tót jegyzőkönyvet is fogtok követelni, akkor annak is meg kell lenni, mert azt a törvény parancsolja és a tót a saját hazájában nem rabszolga.

Liptó vármegye közönségének határozata a tót sajtóban. Liptó vármegye tavaszi rendes közgyűléséhez tudvalevőleg indítványt nyújtottak be az ottani tót túlzók vezérei, hogy a közgyűlések tárgyalási és jegyzőkönyvi nyelve ezentúl a magyaron kívül a tót is legyen. Ezt az indítványt a közgyűlés elvetette. Ebből az alkalomból a Narodnie Noviny „Kiűznek bennünket” cím alatt vezércikket közöl, a hol valósággal lázító szavakkal kel ki e határozat ellen. Elmondja, hogy a tótokat már nemcsak az országból, hanem az ő szűkebb hazájukból is kikergetik. Liptóban, a hol 72,067 tótot mutatott ki 1771 magyar mellett a papiros-magyarokat teremtő s

a tótságot kisebbitő hivatalos statisztika (az 1771 magyar lelket illetőleg megjegyzi a cikk, hogy ez humbug, svindli és hazugság), a hol ezer év óta a legtisztább irodalmi tót nyelvet beszéllk (!), a *hol a tót nyeli) nélkül az embereknek ugatni vagy rőfögni kellene*, nem szabad tótul beszélni, hacsak be nem bizonyítja az illető, hogy magyarul nem tud. Csak a rothadt jellemű és tapir bőrű embert nem önti el a harag a május 26-iki lipitói megyei közgyűlésen történtek fölött. Valóban émelygés fogja el a becsületes embert, ha látja, hogy azok, kiket a tótok választanak, a kik tót kenyéren és tót garason élnek, kiknek szájából a főispántól kezdve, a tót kiejtés tör elő, kiknek arcza, habitusa, stílusa tót. kirekesztik törvénytelen határozatukkal a tót nyelvet. Vájjon demokratikus dolog-e az, ha a nép fia, *kinek nem volt alkalma magyarul megtanulnia*, eljön a közgyűlésbe, melynek megválasztott tagja és nem nyithatja ki a száját, mert ott oly nyelven „mondok-olnak”, a melyet a nép *meg nem tanulhat és nem is tanul meg soha, még ha háromszor annyi iskolát is állítanak, a hány kocsmát eddig állítottak. Műveletlenné, tanulatlanná teszik a népet a magyarsággal*, megalázzák, kigúnyolják, zsarnokoskodnak fölötté, kiűzik a tanácsteremből s rabszolgává teszik. A lipitói tót számára a magyar nyelv ugyanaz, a mi a francia vagy angol nyelv volna a magyar országgyűlés számára. A magyarosítás egy új arisztokrácia teremtése, *csak hogy egy idegenebb, nyersebb és jellemi tekintetében silányabb arisztokráciáé*, mint a régi születési arisztokráziánk volt – (a tót arisztokrácia?)

Hogyan kell felfogni a magyar szabadságharcot? A szabadságharcz egy nagy csalás, melyet visszaélve az egyenlőség, szabadság és testvériség magasztos eszméjével, három tót renegát Hanhovszky (?) Kossuth és Petrovics (Petőfi) idézett elő. Ez utóbbi volt legbecsületesebb, nem bántotta a tótot, nem henczegett sohasem azzal,

hogy magyar, – de már Kossuth felakasztatta Suleket és Holubyt, mert magyarázták a szegény tót népnek, hogy nincs többé jobbágyság stb. A szabadság, egyenlőség, testvériség eszméjében a tót „nemzet” halála rejlett, ha ezen eszméket el akarjuk érni, ki kell köpnünk anyánk nyelvét és kerepelőt kell szánkba vennünk. Ilyen szabadságot eszelt ki számunkra a mi tejünkéből és vérünkéből eredő magyar (Kossuth). (Kivonat a N. N. „Miben rejlik a nemzeti erő” című cikkéből.)

Hogyan viselik magukat a magyarok a tótokkal szemben? „35 év óta rosszhiszemű játékot űznek a tót nemzettel az „államalkotó” sógorok, a *kénytelenség*ből hozott törvényt végre nem hajtják. Előbb a róka Tisza kobozta el a Matica vagyonát, Bánffy a tigris erőszakoskodásai után a gödény hízelgő korszaka, a Széll-aera, mind csak variációi a nemzetiségek megcsalásának. A tót „nemzetet” tekintik nem egyébnek nyers anyagnál, darab sárnál, gazdátlan kertnél, hol bárki garázdálkodhatik, helotának, páriának, vegetáló cadávernek. %

Mit kell tenni az ilyen sértésre? A rokon montenegrói az ilyenekre handsárt ragadna, a búr pedig puskát, csak a galamblelkű tótok tűrik ezt. Ámde vannak határok, a hol még az állati türelem húrjai is megpattannak. Ezt véssék emlékezetükbe ellenségeink, a kiknek Schiller szavait ajánljuk „Den Sklaven – wenn er die Kette bricht – einen freien Menschen – fürchte nicht”. – Kivonat a „N. N.” „Hra na slepu bábu” (A vak asszony játéka) című cikksorozatából.

Lehet-e katolikus pap pánszláv? A „N. N.” laibachi értesítése szerint „általános lelkesedést keltett” az ottani nagyszláv kongresszuson Finzgau F. S. kath. pap beszéde, a ki „Ex oriente lux” szavakkal kezdte felszólalását, kijelentette, hogy igenis *legyen pánszlávizmus*. (A szerkesztőség reményli, hogy ezen sajátságos felfogású pappal saját felebbvalói in camera caritatis megteendik a szükségeseket.)

Hogyan hajtja végre a helységnevekről szóló törvényt a magyar kormány és a szakolczai tót kormány? Míg a helységnevekről szóló törvény végrehajtása a félhivatalos „Bud. Tud.” szerint még évekig eltarthat, addig a szakolczai „tót kormány” a maga hivatalos orgánumban, a *Hlas*-ban közli az egész Felvidék helységeinek tót nomenklatúráját a „*Tótföld* (az utóbb anynyira tagadott Slovenské Okolie?) Helységnévtára” cím alatt. A cseh-tót egység magyarországi orgánuma a nevek önkényes, teljesen eltótosító megállapításánál a következő szisztémát követi. Azon ősmagyar helységnevet, a mely tótra lefordítható, egyszerűen lefordítja tótra, például: Királyi – Kralova. (Ezen község az eltótosodott Mocsonok mellett fekvő utolsó magyar nyelv-sziget.) Családka – Celadnice, Érsekújvár – Nové-Zámky (!) stb. A lefordíthatlan magyar neveket pedig elferdített alakban, oly módon reprodukálja, a hogy azt a tót kulturnemzet kimondani tudja; például: Köpösd – Kepesd, Negyed – Neded, Nyitra – Nitra. – Kíváncsiak vagyunk, hogy a magyar vagy a szakolczai kormány intencziói fognak-e előbb érvényesülni?

Az új aera tót világításban. Tudvalevőleg a jelenlegi kormányzati szellem békülékeny iránya a tótokkal szemben sok mindenben nyilatkozott.

Hogy minden becsületes közeledés részükről mily elbírálásban részesül, arról szolgáljanak a következő szemelvények lapjaikból.

A Ludové Noviny 14-ik számában azzal sincsen megelégedve, hogy a Nyitra vármegyei főszolgabírák előzékeny bánásmódban részesítik a tótokat, mondván „Nincsen ma a tót földésznek édesebb embere a nyitra-vármegyei főbíronál. Hanem talán azért, hogy a népnek jó dolga legyen? Nem. Hiszen ha azt czéloznák, nem sajnálnák a néptől anyanyelvű iskolai műveltségét. *Ez* azonban nem érdekük. A tóttól ész, tudást nem sajnálni, ments Isten! Akkor keresztül látna a hátán és baj

lenne. Ők így számítanak: te, paraszt, örülsz az életnek. Elengedünk neked itt-ott egy-két forintot, megveregetjük a vállad és a hetedik menyországban érzed magad. Adunk mindent, csak iskolákat ne kérj, melyekben műveltséghez jutnál. Mindent tehetsz, csak újságot ne végy a kezvedbe. Mert a mint észhez jutnál, jogodat kívánnád. A te fiaid jutnának a vármegyei hivatalokba, mi kiröpülnénk belőlök, lenne mit enned, megszűnnél a korcsmák és uzsora rabszolgája lenni és nem engednél magaddal parancsolni.” Végezetül figyelmezteti a tótságot, hogy vigyázzon magára és gyermekeire. Bevallani azt, hogy a szolgabírák törődnek a nép bajaival és azokat orvosolni kívánják, az nekik kellemetlen; ezért igyekeznek aztán a fentemlített módon agitálni a *jó és humánus közigazgatási közegek ellen*.

Viszont a nyíltan nemzetellenes tettek nem maradván büntetlenül, *magyargyűlöletüket* antiszemita mezbe öltöztetik.

A N. Hl. „turolúcai” levelezője az országgyűlési és vármegyei választásoktól kezdve sötét felhőket észlelt, melyek: „foghagymás villamosságtól búzlóttek és sokakat elértek, kik népünk felvirágoztatása és javáért lelkesednek és főként a mi evangélikus plébánosunkat, a kit bizonyos „új honfiak” a nyitrai kir. ügyésznél és a kir. törvényszéknél feljelentettek, hogy állítólag a magyar nemzet ellen lázított a választások idején.

Tudvalevőleg Nyitra vármegye főispánja *dr. Kramolin Viktor legutóbb tett körutazásában* végigjárta azon vidékeket is, a melyekben a pánszlávizmus és a cseh-tót egység hívei számban legerősebbek.

Utközt mindenütt tüntetően magyar érzelmű fogadtatásban részesítették mindazok, a kiktől eddig a magyar érzelmek ellenkezőjét tapasztaltuk évek hosszú során át.

Már-már azt lehetett volna hinni, hogy itt gyökeres változás előjeleit láthatjuk, midőn feltárják előttünk a fájdalmas realitást a következő cikkek.

A Národny Noviny az új zupán látogatása cím alatt leírja a főispán miavai látogatását. Leírásában könnyedén keresztülcsúszik a tót részről mondott magyar érzelmű beszédeken, *egészen eszkamotálja* a főispán jóakaró, de erélyes intelmeit, – *kiemeli elferdítve*, mily előzékenyen „*kereste volna*” a főispán az érintkezést az ismertebb vezérférfiakkal stb. és végre az alábbi következtetésekben csúcsosodik ki:

„mint már lapunk említette, a mi vármegyénk urai a polgársággal, nevezetesen a tót polgársággal szemben -valami más nótát kezdenek...

továbbá „látszik, hogy a *becsületes, öntudatos gondolkodás* mindenütt *elismerésre talál* ... mi tótok nem vagyunk hozzászokva a nagy urak kegyéhez, s azért minden jó szó, sőt egy mosoly elragad bennünket, – *de hiszem, hogy már eszünkön vagyunk*, s hogy meg tudjuk ítélni, hogy eddig semmibe se vettek bennünket. *Azok a lanyha, kedvező szelek* a mi fáradozásunk, *erőnk eredményei. Tehát ugyanoly erővel kell munkálkodnunk a jogok kivívásában, nem szabad megállanunk* . . . Jelszavunknak kell lennie „mindent a nemzetért”! (t. i. a tótért.)

Ez tehát az ő felfogásuk: a főispán előtt magyar nemzeti szín, a nép előtt demonstrálása annak, hogy a *főispán látogatása az eddig követett magyarelles politika eredménye*, és hogy íme csak így tovább, *mert akkor majd „azok, a kik eddig nem ismertek, szóba állanak velünk”*.

Hogy a Národny Noviny ezen felfogásával nem áll egyedül, ezt bizonyítja a Národny Hlasnik 11. számában a tótokhoz intézett buzdító szózata, melyből néhány szemelvény.

„Az utolsó képviselőválasztásoknál egy darab tót önértetet tanúsítottunk – miért nem mozgunk hát tovább? Vagy csak akkor legyünk tótok, mikor választások vannak és azután henyéljük? . . . (Követ-

kezik a becsületes Hlasnik egy kis szerény öndicsérete, mely után folytatja) „ha minden tót házban nemzeti (?) hírlapot tartanának, akkor, ha a magyarosítók vagyosítukat és vérüket is feláldoznák: a tót népet meg nem magyarosítanak! – *üldöznek és rontják mindazt, a mi tót, no mi ne hagyjuk magunkat, ugorjunk talpra valamennyien és ragadjunk el ellenségeinktől mindent, a mi a mienk*”. (Értsd a közigazgatást, bíraskodást, tanítást stb. – kommentártól tartózkodunk.)

Miként lehet a német császár marienburgi beszédjét azon tót származású tanítók stb. ellen felhasználni, a kik hazafias magyar szellemben nevelik a fiatalságot? A Narodne Noviny június 10-iki száma vezércikkben figyelemzteti a szlávtságot, hogy II. Vilmos, mint a hatalmas német faj képviselője, a harcot a szlávtság ellen folytatni is fogja, úgy, a mint azt kilátásba helyezte. A szlávoknak is hasonló szellemmel kell megtelniök, mint a német császárnak, *s ha minden szláv olyan jó szláv lesz, mint a minő jó német II. Vilmos, akkor: „lehetetlen lesz a lengyel oroszellenes gyerekesség stb. (ezen „gyermekesség” tudvalevőleg nagy akadály a pánszlávizmusnak). Akkor kikergetjük az áruló gazembereket házainkból, a kit hitvány zsoldért megmérgezik a mi ifjúságunkat!*

A szláv nemzet mint egység, a cseh-tót kölcsönösség, ez utóbbi szimbolizálása és Weselowsky Ferencz képviselő. A cseh-tót egység orgánuma, a szakolczai „Hlas” közli Kollár Jánosnak munkáját, melynek címe: „A szláv nemzet különböző törzsökének és tájszólásainak (!) irodalmi kölcsönössége”. A munka lényege az, hogy a szláv nemzet fogalma alá helyezi az Európa területén Kollár János idejében lakó mintegy 80 millió szlávot (tudniillik a XIX. század első felében).

Ezen szláv nemzetnek különböző törzsökéi (kmen), hajtásai, tájszólásai vannak. Célja: bebizonyítása annak, hogy a szláv kultúra és irodalom csupán a kölcsönös-

ség alapján lehet igazán nagygyá, hasznossá az emberiségre nézve. Hogy a szláv kultúra a germán, francia szellemi műveltséggel a múltban nem tarthatott lépést, annak főoka az volt, hogy a nagy szláv nemzet minden egyes törzsöke, az orosz, a lengyel, a cseh stb. a maga nyelvét, irodalmát, műveltségét elegendőnek s egyúttal a legszebbnek tartotta. Nem lebegett előttük az, hogy *szép a törzsökhöz, fajhoz, de még szebb az egész nemzethez való ragaszkodás.* – Már Voltiggi József azt mondja: Hoc esse Slaviae exitiale fatum videtur, quod imusquisque ex ejus populis se a reliquis et a genere primigenio prorsus sejunctum, et omnem dialectum esse linguam falso putet. *(A szlávtság legnagyobb szerencsétlensége az, hogy annak minden népe a többitől, az ős fajtól különállónak képzele magát, tájszólását pedig tévesen nyelvnek hiszi.)*

Innen van az, hogy például a lengyelek még 30 év előtt kifütyölték volna azt, a ki szalonjaikban orosz regényt, orosz eposzokat mert volna emlegetni. – Egy közös történelem helyett így van a szláv nemzetnek 40-50 történetkéje. Pedig még a legnagyobb, leghatalmasabb szláv törzsnek, az oroszoknak is sok oka van arra, hogy a többi szlávhoz csatlakozzék, hogy nyelvének a sok ázsiai horda által megtámadott tiszta szláv-ságát így megerősítse, a kölcsönösséget így felújítsa, ápolja. *Az a haszontalan törekvés, hogy jó francia, angol, német vagy magyar legyen, elegendő ok volt sok szlávnak arra, hogy egész életén át a szláv műveltségből semmit se sajátítson el, hogy többre becsülje azt, a mit az emberek, mint azt, a mit az Isten adott nekik életük javára, becsületére.* A főczél tehát, hogy a különböző szláv törzsek kölcsönösségük tudatára ébredjenek, hogy tájszólásuk, irodalmuk kölcsönös istápolása, közeledése által azt felfrissítsék, a mi által az irodalom, a kultúra és a történelem dicsősége, nagysága mindnyájukra nézve közössé válik. – *A politikai vagy irodalmi kicsiny,*

gyöngé respublikáknak függetlensége, a kicsiny törzsök és tájszólás elválasztása, különállása csak olyan szellemekre gyakorolhat csábító hatást, a kik a nagy egészhez való tartozásnak érzését nem ismerik és így ahhoz nem is értenek.

Jellemző az, hogy miért publikálja és eleveníti fel a „Hlas” ezen régi művet, mely Danilewskit megelőzte a pánszlávizmus terén? erre szolgáljon feleletül a Hlas ugyanazon számának egy másik feltűnő helyen mint bevezetés hozott cikke.

A szakolczai Hlas jún. 5. számában dr. V. Srobár tollából eredő cikket közöl, a melyben elveti az olműczi „Slovenske Narodni Listy” azon törekvését, mely Ivel ez az újság a cseh-tót egységnek úgy politikai, mint irodalmi tekintetben gyors, radikális megteremtését sürgeti.

A mi a politikai egységet illeti, azt fejtegeti a cikkíró, hogy minden ilyenmű szenzációs cikkek csak ártalmára vannak a magyarországi tótoknak, mert csak fegyvert adnak lelketlen ellenségeik kezébe. Nem helyeselhető ez azért sem, mert a tótok Szent István koronája országainak polgárai, ezt nyíltan elismerték és kötelesek annak integritását bárki ellen megvédeni. – Nem lehet cseh-tót egységről szó irodalmi tekintetben sem egyelőre abban az értelemben, hogy a tót irodalmat és nyelvét kiirtsuk s a csehet tervük mintegy kötelezővé. – Ez amúgy sem használna semmit. A kérdést történelmi alapon kell megoldani. Kétségtelen, hogy valamikor irodalmilag és politikailag egységesek voltak a csehek és tótok. De nagyfokú kölcsönösség volt közöttük azután is, különösen a reformáció idején s ez a kölcsönösség eltartott egészen a legújabb időkig. – Ezt a kölcsönösséget kell ápolni, erősíteni oly módon, hogy ezt Kollár János is ajánlja, hogy egymás irodalmi, gazdasági összes viszonyait tanulmányozzák, elsajátítsák. Hosszú munka ez, mely nem évekre, de évtizedekre terjed. Ámde az utódok látni fogják, hogy nem beszéltünk, de tettünk

érdekükben. – Az olmücsi „Slovenske Listy” pánszlávisztikus teoriája elvetendő, mert a tótok valamikor annyira hipnotizálva voltak Danilewsky pánszláv teoriája által, hogy annak hódolva, mit sem tettek s most jöttek saját erejük tudatára. *Csak Örülni lehet annak, hogy most egy bármily zseniálisan kigondolt utópiáért nem üldöz bennünket ellenségünk kegyelmet nem ismerő keze. Erről a körülményről meg ne feledkezzenek barátaink, mert összes erőink még nem ébredtek fel a cselekvésre s a hosszú alvás után még nem ébredt fel teljesen a nemzet lelke.*

A cseh-tót egység orgánuma bevallja tehát, hogy a szélső cseh lapok által propagált, Danilewski szellemében tartott megoldást (t. i. Ausztria-Magyarország felosztása révén a többek közt a cseh-tót királyság létesítését) repudeálja. Repudeálja pedig azért, mert a tótok „Sz. István koronája országainak integritását bárki ellen kötelesek megvédeni”. – Ezen nagyhangú kijelentés után pár sorral odább kijelenti ugyanazon cikkíró, mennyire voltak hipnotizálva a tótok Danilewsky teoriája által, melyről csak azért mondanak le, „mert összes erői és a nemzet lelke még fel nem ébredt”. – Ez tehát magyarázata annak, mért közlik Kollár teoriáit, melyek amplificált alakban nem egyebek, mint a kívánt „ébresztő szerek”.

A nagyszerű repudeálás tehát csak a kellő *élőkészség* hiányának tulajdonítható, egybekötve azon kívánsággal, hogy „vakulj magyar”.

A gödingi cseh művészeti kiállításon részt vettek Magyarországról is oly ismeretlen nevű festők, a kiket a tót túlzók befolyása hatalmába kerített. A Hlas június 5-iki számában közli a Hodoninske Listy nevű gödingi újságnak a magyarországi Tótföld (Slovenske) festőiről írt bírálatát. Ez utóbbi szerint nagy hatást keltett a szliácsi születésű Hanula Pálnak „Za frajerom” című festménye, a mely egy tót menyasszonyt ábrázol, sze-

mében könnyel, szívében tele fájdalommal. – Ha jól megnézi az ember, akkor érti csak meg, hogy *ez a magyarországi Tótföld perszonifikációja*, a mely szerencsétlen végzetének áldozata. A kedves Tótföld az, a melyet szivedhez szorítanál, de a mely halálosan szomorú. Egyedül, elhagyatva áll, magányosan a nehéz küzdelemben. *Az ő legközelebbi, legkedvesebb társának e világon – a cseh nemzetnek – sietnie kell, hogy el ne ragadja őt az idegen, a fekete, az ellenséges szellem, hogy ne kínlódják halálra az ő keserű könyeiben.* – Hanula képében az egész magyarországi Tótföld szava azt kiáltja a cseh közvéleménynek: Szeretlek! *Nem ismeretek kívüled életet!* Jer, nyújtsd nekem segítő kezedet! Te is szeress engem igazán s a világ legboldogabb családja, párja leszünk!

Bár a cseh-tót egység rohamosabb fejlesztését *szóban* mindenütt tagadják, *tényekben* ellenkezőleg ugyanerre minden alkalmat megragadnak.

Hogy a cseh-tót egység ezen szimbolizálása még magyar képviselők részéről is elismerést talál, arra vall a Narodne Noviny június 7-iki számában közölt hír, mely szerint Weselowsky Ferencz, a szeniczi kerület orsz. képviselője is részt vett ezen kiállításon (Talán csak meglátogatta?)

Kíváncsiak vagyunk, vájjon a képviselő úr szintén osztja-e a cseh-tót „kölcsonosság” (helyesebben „egység”) teoriáit?

Izgatás kultúrpolitikánk ellen.

Wlassies Gyula dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter kultúrpolitikai nézeteit a tót sajtó nagy kedvetlenséggel fogadta. Megértette belőle, hogy semmi kilátás sincs arra, hogy a magyar kultúrpolitika honorálja a tót nemzetiségi kívánságokat „A minisztertől – írja a *Ludove Noviny* – függ az ország ifjúságának nevelési iránya, az ő kezében milliók vannak, melyekkel oktatási terveket alkothat, s tőle függ a jövő nemzedék művelt

sége. Majd így folytatja: „Ez az úr egyike azon hazafiaknak, kik ezeréves soknyelvű hazánkat („Uhorsko”) teljesen, fenekestől fel akarják fordítani. Ő fejébe vette hogy a mi ősi „Uherskó”-nknak meg kell magyarosodnia, vagyis, hogy nekünk tótoknak és a többi nemzetiségeknek át kell formálódnunk magyarokká” stb. (Eredeti az, hogy az országot „Uhorskó”-nak nevezi, saját nemzetiségét szlávznak, bennünket pedig madároknek nevez, de az országot még sem nevezi sem „Slovenskó”-nak, sem Magyarországnak. Fordító.) „Egységes műveltség” mindnyájunknak – mondja tovább. – Tanulj meg néhány szót magyarul, hanyagold el anyanyelved iránti tiszteletedet, mondd, hogy te nem vagy tót, hanem magyar, ha éppen Babja-Gurából (árvamegyei hegy) vagy is való, az ma hazafiság, ennek örvend az országháza, ezt hangoztatja az országgyűlésen Wlassics.”

Wlassics miniszter erélyes rendelete ellen, a melylyel a magyar nyelv kötelező tanításának szigorú végrehajtására utasította a kir. tanfelügyelőket, mint a Felvidéki Sajtóiroda jelenti, a tót nemzetiségi sajtóban féktelen izgatás folyik. A *Národnie Nouiny* szerint ez a rendelet a gyermekek *szándékos és biztos elbutítása*. Kötelessége konstatálni az *erőszak és nemzeti elnyomás ez új tényét*. Ha a magyar nyelv oly szép és gazdag volna, mint a régi helléneké, az olyan szörnyű magolása a formalizmusnak, az egész tananyagnak oly elhanyagolása, minőt ez a rendelet megkíván, akkor is a gyermekek elbutítását eredményezné. És e mellett ez a rendelet nemcsak az 1868: 44. t.-cz. súlyos megsértése, hanem a *nem magyar nemzetiségek életének és létének megtámadása, megsértése és lábbal taposása az anyanyelveknek, a nemzeti érzelmeknek és az ember zsarnoki elnyomása a maga legszentebb eszméiben, törekvéseiben és lelki szükségleteiben*. S a mi a praktikus oldalát illeti Wlassics rendeletének! Szerencsétlen tanítók, a kik Isten egész áldott hetén *nem fognak egyebet tenni, mint idegen nyelvel,*

idegen szavakat verni a gyermekek fejébe, s szerencsétlen gyermekek, a kik a nyelv üres formáin kívül, semmit sem fogadnak majd fejükbe, szívükbe és lelkükbe. Barnumnak van Hamburgban egy iskolája, a hol a papagályokat, szarkákat és rigókat tanítják egyes mondatokra. Nem küldte-e Wlassics oda tanulmányútra emberét s nem az ott szerzett tapasztalatok alapján bocsátotta ki rendeletét?... Elég ember szökik ki úgylis Amerikába, szükség volt még egy új rendeletre, a melylyel a gyermekeket csaknem a bölcsőtől kezdve el kell butítani!”

Hogy milyen jelentőséget tulajdonítanak a tót nemzetiségi lapok annak a vívmánynak, mely a tót nemzetiségi képviselőknek országgyűlési szereplésében nyilvánul, arról a *Lndove Noviny* „A tót iskolák” című vezércikke eléggé tanúskodik. A cikk Ruzi aknák az országgyűlésen elmondott beszédeért *hódoló köszönetet* szavaz, s midőn az iskolák jelentőségét tárgyalta és kijelentette volna, hogy mindennek megmagyarosítása nem hazafiság és az iskolák magyarosítása „Uhorsko”-nak (t. i. *Magyarországnak*, a fordító) romlása, – áttér Wlassics vallás- és közoktatásügyi miniszter beszédére, s konstatálja, hogy csak kapkodott idestova és a sötétben botorkált. „Nem tudott – úgymond – egyebet válaszolni, mint azt, hogy ő. nem a törvény betűjéhez tartja magát, a mely – az idézett lap szerint – a tótoknak ad igazat, hanem annak szelleméhez, mire a tisztelt ház fejével bólingatott. *Mindenre bólingat az, csak legyen abrak előtte.* A miniszter – folytatja – indokul hozta fel, hogy tót iskolákat nem létesíthet, mert a tankönyveket Csehországból szállítanak be a tótok. „Milyen bárgúság!” kiált fel hevületében a tót lap, hisz a tanárokat a kormány nevezi ki s ha hazafiatlanok, el is kergetheti. (Az ártatlan mit sem tud arról, hogy annak idején az eltörölt tót gimnáziumokban a tanár a magyar nyelvtani óra után tüntetőleg öblögette a száját. És talán el akarja hitetni velünk, hogy olyan gimnáziumokban kedv-

vel adnák be a pánszláv érzelműek az ő gyermekeiket, melyekbe bár tót nyelven oktató, de igazán magyar érzelmű tanárok neveztetnének ki. A fordító.) Az a 80 diák is csak azért jár cseh iskolákba, mert itthon anyanyelvükön nem tanulhatnak. A vagyontalanságból eredő sötétség, elmaradottság, butaság, éhezés, nélkülözés, szegénység, nyomor, alárendeltség, féltékenység, „ami osztályrészünk” mondja végezetül, s ismétli köszönetét Ruziaknak, ki ezek ellen küzd.

A tót nemzetiségi sajtó lépten-nyomon felhasználja az alkalmat, hogy az orosz lapok oly cikkeit reprodukálja, a melyek a pánszláv tendenciák érdekeit szolgálják. A pétervári szláv jótékonyági egyesület a napok-ünnepelte Bulgária fölszabadításának, illetőleg az orosz-török háborúnak 25 éves emlékét. Ebből az alkalomból a *Novoje Vremja* című orosz lap ünneplő cikket közölt, melynek egyes részeit a tót *Narodnie Noviny* idézi. Elmondja, hogy „Huszonöt év előtt mily lelkesedéssel ment az orosz nemzet felszabadítani a balkánbeli szláv testvéreket a despotizmustól, erőszaktól s visszaszerezni nekik az idegen faj által elvett szabadságot. Lángoló, nagylelkű elragadtatás volt ez, melyben nem volt semmi spekuláció. Tisztán orosz idealizmus volt ez, a mely csodákat teremt, ha az orosz lélek mélyen meg van hatva”. Majd jellemzi az orosz katonák határtalan hőstetteit, a kiket a szabadság szelleme lelkesített. „Mintha az egész szláv világot szabadnak akartuk volna látni s mindnyájunkat testvéri ölelésünkbe zárni. Mint valami szép álom, mint a beteljesedett vágy égett lelkünkben szent Szófia keresztje. Minél jobban közeledtünk az álomhoz, annál több hőstett következett egymás után. Az embereket türelmetlenség ragadta el, mellük lázasan lihegett... már itt van a beteljesedett álom. S egyszerre minden megfordult. Jött a berlini kongresszus, a hol fölöttünk ítétek s koszorúkat megtépték. És hol van most az a szép álom...? Letűnt-e, elpusztult-e egészen,

avagy csak titkon érik s valamikor ragyogva tűnik fel újra?”

A *Národnie Noviny* feleleveníti *Mencsikov* M. utazónak a nyugati és déli Szlávságok (Nyugati és Dél-Magyarország. A szerk.) tett tapasztalait, a melyeknek alapján egy orosz lapban azt írta, hogy „Magyarországon nemcsak a szegény tótok, hanem a horvátok, németek és oroszok is nyögnek az erőszakos magyarosítás alatt. A gyöngék felemésztése az erősek által folytonos”. Arra a kérdésre, hogy mit kell a tótoknak tenniük, *Mencsikov* azt a tanácsot adja, hogy „erre nemcsak a kulturális eszközök szolgálnak védelmül, hanem a népnek a földhöz való ragaszkodása is. *A talaj, a föld erős nemzeti pajzs, nem szabad a kézből kiengedni.* A tót nép ragaszkodik a földjéhez s ha a tót értelmiség is a nép szellemében működnek, *akkor a nemzet* (t. i. a tót) *biztosítva van és nem árthat neki az elnemzetlenítő erőszak, az iskolák rátukmálása, a mit az erőszakoskodók örömeire művelnek.* Hála Istennek, a mi tót *renaissanceunk* (!!)

Holly és Stúr óta sohasem fordult el a tót néptől, a nemzeti szellemtől, és a mi népünk, daczára a politikai üldözésnek, elnyomásnak, ragaszkodik a földhöz és fájához. A mi tót népünk nem proletár, nem Marx-szellemű, s csak az országos nyomor folytán megy világgá, hogy élete végén megint *a maga tót földjén tegye le csontjait.*”

A magyarországi tót nemzetiségi párt sajtója még irodalmi rovatát is fel tudja használni a pánszláv tendenciák terjesztésére. Így a *Národnie Noviny* közli a moszkvai könyvpiaczon megjelent *Zaria* című orosz munka azon cikkét, mely Bosznia és Hercegovina sorsával foglalkozik s az osztrák-magyar monarchiát megrágalmazza. A tények beszélnek a maguk nevében – írja a „*Zaria*”. Az orosz nemzet egy negyedszázad előtt nem ezért indult harczba a *Balkán félszigeten lakó szláv testvérek szabadságáért*, nem ezért ontotta legjobb fiai közül ezereknek vérét. Ideje, hogy *végét vessük az osztrák-magyar gyám-*

ság komédiájának a szláv Bosznia és Hercegovina fölött és hogy önálló, független életet adjunk a lakosságnak, mert különben ott nemsokára a kövek is védelemért és biztonságért fognak kiáltani”. A *Narodnie Noviny* megjegyzi, hogy *F. I. Tutzev*, a XIX. század legjobb orosz költője volt s minden alkalommal exponálta magát az idegen szlávokért. Ennek bizonyításaként *eredeti cyrill betűs szövegben közli Tutzev két dalát*, a melyek közül a másodikat az 1867. évi moszkvai szláv ethnográfiai kongresszus alkalmával írta. Ez az utóbbi hevenyészett magyar fordításban így hangzik: „Üdvözöllek vendégeink. De nem is vendégek vagytok ti minálunk, hanem a mieink. Otthon vagytok. Nem, több ez ti néktek, mint az otthonotok, ez a ti hazátok, ez, a hol ismeretlen az idegen fajú felsőbbségek uralma”. – A „Zaria” – így végződik a *Narodnie Noviny* cikke – a drága *Tutzev mindkét dalát közli*. És ilyen a könyv többi tartalma is, ilyen szellemben van írva valamennyi cikke. A könyv kiadói meg akarják nyerni az orosz nemzet széles rétegeit a szláv kérdéseknek és a szenvedő szlávoknak.”

Azt hiszem, hogy ezen pár szemelvény, mely természetesen ezredik részét se teszi a folyton ez irányban követett aknamunkának, – felnyithatná némiképp irányadóink szemét, – ha ugyan „magasabb” politikai consideratiók nem készítetik őket szemüket erőszakosan csukva tartani.

ZÁRSZÓ

NYITRAMEGYE NEMZETISÉGI ÜZELMEKET ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁGÁNAK TISZTELETTEL AJÁNLVA

(Ezen helyen kívánám őszinte köszönetemet kifejezni azon pótlás és kiegészítésekért, melyeket ezen fejezethez DR. JANCÓS BENEDEK tanár úr és az országos statisztikai hivatal igazgatója, VARGHA GYULA miniszteri osztálytanácsos úr voltak szívesek szolgáltatni.)

ZÁRSZÓ.

A szláv mozgalom, melynek különböző ramificációit és összefüggéseit kimutattam, nemcsak Magyarország, hanem uralkodónk valamennyi országainak alapjait fenyegetvén, nálunk és odaát egyöntetű actiót követelne.

Minden jel arra mutat, hogy egy ilyen actió Ausztriában lehetetlen.

Történelmi hivatásunkat követjük csupán, ha legalább Magyarország területén – a hogy bevezetésemben elmondtam – minden szláv meglepetést kizárunk.

Mielőtt azonban egy ilyen actióba belemennénk, a múlt tanulságait össze kell foglalnunk és bizonyos általános tételeket felállítanunk.

1. *Minden államellenes mozgalom csak akkor tud a magas politikával nem foglalkozó tömegek közt gyökeret verni, ha a közelebb fekvő sérelmes állapotok ezen tömegeket máris (eltekintve a magas politikától), elégedetlenekké tették és teszik.*

Ez esetben fogékonyává válik oly államellenes tanok iránt, melyeknek hordképességet nem tudja megítélni, de a mely tanok felébresztik benne a jobb anyagi jövőben való reményt.

Azon nép például, mely magában véve hű és dynasticus érzésű, a Danilewski-féle theoriák közül (l. előbb) közelfekvő okokból leginkább a „paraszток dotatiója” iránt lesz fogékony.

Ott például, a hol a pánszláv teoriákat egész nyíltan még az agitátorok maguk sem merik terjeszteni, a hol általában még az agitátorok is szükségesnek látják a burkolt munkát, a hol még nem mint szlávok, de még csak mint néppártiak lépnek fel, – ott is a lelkiek mellett nem politikai, de főleg anyagiak viszik a parasztokat táborukba. A rossz közigazgatás (nemzetiségi stylusban) való átalakításának Ígéretével rendszeresen együtt járnak *azon ígéretetek, melyek a zsidó birtok feloszr tását hirdetik*, stb. stb.

Szóval konstatálható, hogy a közigazgatás, sokszor a törvénykezés hiányai, de főleg az anyagi lét veszélyeztetése vagy nehézségei készítik elő a széles rétegeket a szláv apostolok munkájára.

Sokkal súlyosabbá válik a veszély, sokkal fogékonyabbá válik a talaj a szláv tanokra, ha a kath. lelkesek, elvi ellentétbe jutván az uralkodó politikával, azon lelki kényszer alatt vélik magukat, hogy kormányellenes pártot támogassanak. A néppárt elfogadta a Felvidék hithű nemzetiségeinek, mint olyanoknak támogatását, – nehézzé, igen nehézzé kellett tehát válnia azon lelkésznek állásfoglalása, a ki azon dilemma előtt állt: vagy tagadd meg dogmáidat, vagy tőrjed, hogy firmád alatt organizálódjék a nemzetiségi párt!

Ha már a katolikus papok, kik eddig, dicsőségükre legyen mondva, védbástyáját képezték a magyar érzésnek, ily dilemmába jutottak, mit mondjunk a protestáns községekhez, melyek lelkészeik, seniorátusaik, iskoláik, autonómiájuk védpajzsa alatt valóságos melegágyaivá váltak a szláv, illetve cseh-tót, tehát pánszláv doctrináknak.

A nép széles rétegei tehát nem a politikai elnyomás, hanem a rossz közigazgatás, a szegénység, az uzsora elleni védtelenség, és részben lelkészeik befolyása vagy be nem folyása által lettek a pánszláv tanok elfogadására előkészítve.

Ha az ember mindezen okokat előveszi, szemben

találja magát a közigazgatási, büntetőtörvényi, kereskedelmi, gazdasági, egyházpolitikai kérdések zömével, melyeket egyszerre megfogni, újonnan alkotni vagy fenekestől felforgatni tiszta lehetetlenség.

Ugyanez szól a nemzetiségi törvényről is és igaza van Moldovának, hogy ha a törvényhozás a nemzetiségi kérdést a házasságkötés vagy az anyakönyvvezetés módjára paragrafusokba szedett új külön törvénnyel rendezné, új tápot nyújtana csak a legkülönbélebb sűrűdásoknak, – hisz elég bajnak kútforrása már az 1868. évi nemzetiségi törvény is.

Mindebből azt vonom le, hogy az úgynevezett általános kérdések új törvényekkel való szanálása, bizottságozás, enquetezés és egyéb hosszadalmas előkészületekkel nem a helyes út, bár abszolút feladatnak kell tekinteni, hogy a latens elégedetlenségnek véget vessünk.

Ezen látszólagos ellenmondás magyarázata gyanánt azt állítom, hogy a *latens, de határozott elégedetlenség megszüntetésének egyedüli módja a létező, részben rosszaknak bizonyult törvényekből eredő visszás vagy sérelmes eseményeknek folytonos ellenőrzése és rögtönös törvényhozási javítása*, ellentétben azon mostani gyakorlattal, mely előbb a részben rossz törvényt éveken át fennáll va hagyja, végre pedig, kényszerítve a reclamációk által, hosszú vajúadások után egész új törvényt alkot, új alkotási dühében a régi törvényben foglalt jó dolgokat is elveti és az új bizonytalan alkotást nagy vívmányként mutatja be a világnak.

Szükségesnek tartanám azt, hogy a meglevő törvények visszásságait orvoslandó *módosítási indítványok mindig concret alakban terjesztessenek be a képviselők által*, nem pedig mindig akként, hogy a ministerium hívassék fel a meglevő visszásságok orvoslására.

Ez esetben a ministerium feladata csupán az volna: felhívni a törvényhozás figyelmét mindazon esetleg *más* törvényekben előfordulható pontokra, melyek a törvény-

erőre emelendő módosítással összhangba volnának hozandók. – Egyszóval a *törvényhozók iniciatívájában látom főleg azon orvosságot, mely a latens nehézményeket gyógyíthatja.*

Szükséges volt ezen általános eszmemenet előrebocsátása, hogy a ministeriális codicatorok közt egy oly osztály felállítását sürgessem, melynek feladata az volna, minden törvényjavaslatot, vagy módosítást magyar nemzeti szempontból megbírálni.

Ezen osztály, mely szükségképpen minden tárca ügyeihez hozzászólhasson, természetesen egyenesen a miniszterelnök alá volna rendelve és – biztosíthatom – évekre el volna máris teendőkkel látva.

Ám a latens elégedetlenség orvoslásán kívül, melyet előbb említettem, vele párhuzamosan sürgős actióra is van szükség, ha nem akarjuk, hogy nálunk is úgy, mint most Austriában, permanens rendetlenség álljon be.

És itt a teendők maguktól mutatkoznak.

I. A kormány feladata:

A cseh-tót, illetve pánszláv üzelmek hathatósabb ellenőrzése és ebből kifolyólag minden külföldi befolyásnak távoltartása, a hazafiatlan nemzetiségi elemek eljárásainak megnehezítése, illetve megtorlása, szóval a nemzetiségi állam eszméjének megtörése.

II. A törvényhozás feladata:

A politikai vagy erkölcsi összeférhetetlenség kimondása magyar nemzeti szempontból.

III. A kormány és a társadalom együttes feladata:

a) a hazafias nemzetiségi elemek hathatós támogatása és megbecsülése;

b) a kormány kezdeményezésével a Felvidéki magyar bankok trustje.

Hogy a kormány mindezen fennebb I. alatt jelzett feladatainak megfelelhessen, semmi különleges törvény-

hozói alkotásra sincs szükség. Egyszerűen csak államosítani kell a rendőrséget s annak kebelében megfelelő módon szervezni az állami rendőrség osztályát. Hogy a rendőrség államosítása egyszerűen a jogrend és közbiztonság fenntartásának elsőrendű szükséglete hazánkban, ki tagadhatná? E reformot tovább halasztani úgy sem lehet; de egyúttal e reform keretén belől meg lehet oldani mindama feladatokat, a melyek feltételei az állam politikai biztonságának is. A nemzetiségi üzelmeknek – ne feledjük– egyik legfőbb ellenszere, a lehető legjobb és legmodernebb közigazgatás.

A dudva és a paraj csak ott tenyészik, hol árnyék és homály van. A világosság és a napfény ereje elpusztít mindenféle burjánt, még ha azt nem is irtjuk kapával. Mihelyt az államilag szervezett rendőrség lámpája bevilágít közéletünk ama homályos zugaiba, a melyek rendszerint tanyái szoktak, lenni az állam- és nemzetellenes bujtogatásoknak, azonnal elpárolognak a nemzetiségi titkos akciók lovagjai, mert legtöbb esetben nemcsak politikai törekvések nem bírják kiállani a nyilvánosság napjának sugarait, de magán életviszonyaik sem, lévén a legtöbbnek a nemzetiségi politika kenyérkereset és hasznothajtó kétes tisztaságú üzlet is, mint azt alkalmunk nyílik tapasztalni, valahányszor a nemzetiségi politikusok házi szennyeseinek mosása kerül napirendre a nemzetiségi sajtóban.

Azt hiszem, hogy a *kormány* feladatai közt felsorolt teendők könnyen érhetőek el, ha az államrendőrség felvidéki sectiójának jelentései alapján az alkalmatlan idegenek rövid úton rendeletileg eltávolíthatók, ha továbbá a kormány átvitt hatáskörében a közigazgatási hatóságok hathatós ellenőrzésüket kiterjesztik:

a) a nemzetiségi alapon álló közkereseti intézetekre;

b) azon iskolafentartókra, kiknek iskoláiban a hazafias szellem eddig meg nem honosult.

Az iskolák e hathatósabb politikai ellenőrzése nem követeli sem az egyházi és iskolai autonómiák megcsorbítását, sem pedig valami különleges törvény meghozatalát. Megoldható a közigazgatás készülő reformja s az 1868-iki népoktatási törvény már halaszthatatlanná vált revisiója kapcsán. A mai viszonyok között a tanfelügyelőnek, mint az állami és politikai ellenőrzést gyakorló köztisztviselőnek helyzete és állása a megyei autonóm közigazgatásban a legferdebb. Hatásköre a legszerencsétlenebb összevegyítése az adminisztratív tisztviselő és a tanférfiú ellenőrző munkakörének. Megjegyezhet és észrevehet mindent, a mit szeme csak meglát, de semmit sem intézkedhetik és semmit sem hajthat végre. Hogy aztán ennek a ferde hivatalos helyzetnek első sorban az iskola s azzal kapcsolatosan számos életbevágó nemzeti és állami érdek adja meg az árát, köztudomású dolog.

A. közigazgatás reformja nem oldható meg a tanfelügyelet hatásköreinek beillesztése nélkül. Nézetünk szerint az adminisztratív és politikai felügyeletet a közigazgatásra magára kell bízni, elválasztván tőle az iskolák didaktikai ellenőrzését, a mely tisztán tanügyi és nem adminisztratív szakképzettséget követel. Az így kétfelé választott mai tanfelügyelet hatáskörének önállóvá tett adminisztratív részében gyorsabban és sikeresebben lehet gátolni minden nemzetiségi üzelmét, a mely becsempészte magát az iskolába is.

Azon iskolák, a melyeknél a közigazgatási ellenőrzés ismételen ilyenmő sérelmes állapotokat talál államosítandók volnának.

Épen ilyen módon kellene az állam ellenőrzése alá vonni a közkereseti intézeteket és társulatokat is. A hol ez az állam-közigazgatási szervezet sérelmeket konstatál, e közkereseti intézeteket és társulatokat kíméletlenül fel kell oszlatni.

A törvényhozás egyelőre már azzal is nagy szolgál-

latot tenne hazánknak, ha kitiltaná köréből bizonyos határozott feltételek közt azokat, a kik ezen állam souverainitását, alkotmányát, nemzeti jellegét, egyszóval annak olyan alakban való fennállását, mint a minőben történelmi élete folyamán magasztos hivatását teljesítve megalakult és kifejtett – nemcsak tagadják, de szóval és- tettel meg is támadják.

Ezt nevezem politikai vagy erkölcsi összeférhetlenségnek.

A kormány és a társadalom együttes feladatai között a legelső lenne a kormány kezdeményezésével létrehozni a „*Felvidéki magyar bankok trusté*”-t, a mi kétféle célt volna hivatva szolgálni.

1. A pénznek sokkal olcsóbbá tételét, valamint biztosabb elhelyezését, tehát az összes kereskedő és gazdaközönség javát.

2. A kis uzsorás bankok és a nemzetiségi bankok garázdálkodásait lehetetlenné tenni.

Ehhez lehet számítani esetleg még egy 3-ik célt, mely kulturális és jótékonycélú volna: egy ily hatalmas trust ugyanis, ha évi jövedelmeinek csak 0.2%-át is szánja kulturális célokra, mégis óriási összeget produkálna.

Hiszen csak Nyitra megyének 94 pénzintézete van, befizetett 5,852.567 K. részvénytőke, 2,039,138 K. tartalék-alappal, 36,177.588 K. takarékbetéttel, 24,687.347 K. váltótárczával és 14,805.383 K. jelzálogos kölcsönnel, könnyű tehát elképzelni mily hatalmas lenne nemzeti szempontból egy oly trust, mely a 18 felvidéki vármegyét magába foglalná.

Természetes, némely gömbölyű hasú vidéki bankocskának fölötte alkalmatlan volna a 8–15%-es jövedelemről lemondani – de ennek nem szabad tekintetbe jönni, ha meggondoljuk, hogy egy ily trustben nemcsak neki maradna meg kisebb, de tisztességes jövedelme, hanem biztosítva volnának a kisebb bankok, emelkedne minden birtok értéke és jövedelme, és emelkedne egy

egész nagy országrész biztos hitele, nem is szólván arról, milyen új iparvállalatok keletkezhetnének.

Vargha Gyula urnák, az országos statisztikai intézet igazgatója különös előzékenységének köszönhetem a függelékben közölt két kimutatást.

Tessék most elképzelni, hogy a kormány úgymint azt némely fővárosi intézettel tette, elhelyez a létesítendő trustnél nem 230, de csak 50 millió koronát és képzelhetik azt, hogy egy ilyen intézet jótékony hatása milyen volna, és last not least; hogy *mellette* nem állhatna meg semmi más intézet: sem nemzetiségi, sem uzoráskodó intézet!

Nem volnék lelkiismeretes, hogyha a „IIIa” pontnál tovább nem vesztelnék mint az előbbieknél.

Be kell vallanom, hogy ezen pont. mely a hazafias nemzetiségi elemek megbecsülését illeti, nekem sokkal rokonszenvesebb a többinél.

Éveken át érintkeztem mint katona az ország legkülönbözőbb ajkú és állású polgáraival és bár akkori állásom megtiltotta politikai eszmecsereét személyesen folytatni – hallgató megfigyelésre bő alkalomban részesültem.

Első sorban akarok itt megemlékezni derék német ajkú polgártársainkról. Tudok sokat, igen sokat közülük, akik azért nem kevésbé megbízható állampolgárok, mert német nyelvükhöz ragaszkodnak és csodálattal egyes büszkeséggel tekintenek nagy német rokonaikra.

Ha módját ejthetik, legalább fiaikat szívesen tanítatják nyelvünkre, és azon gyűléseken, melyeken németül, vitatkoznak, mert maguk már vének magyarul tanulni, sokszor mondanak német nyelven szép és hazafias magyar dolgokat.

Nem lehet ugyanezt mondani a szláv intelligentiáról, melynek jellege, sajnos, állam és hazaellenes; – de éppen ezért tisztelet, annál nagyobb megbecsülés a ritka kivételeknek: ha ezen érzések hathatós támoga-

tásban nyerne kifejezést kormány és társadalom részéről, akkor ugyanazon eredményeket fogjuk elérni, mint hajdan a magyar nemesség és még most is a magyar aristocrazia, melybe oly szépen olvadt be annyi fényes nevű német és szláv család!

Ezen kétségtelenül követendő sorrendben és terjedelemben képzelem magamnak a szláv actiót, melyben a társadalomnak éppoly befolyást kell biztosítani, mint a törvényt hozó és a törvényt végrehajtó tényezőknek.

Nem szabad megengedni, hogy egy oly kényes és életbevágó kérdés mint a szláv kérdés, egymást követő kormányok ellenkező felfogásának és gyakorlatának legyen kiszolgáltatva.

Törekednünk kell a nemzetiségi kérdések egészéről egy oly megmásíthatlan apodicticus közvéleményt teremteni, a melynek, ha nem akar elsepertetni, vesse magát alá minden, bármely párti képviselő, tehát minden kormány is.

Ezen közvélemény felébresztésére szántam soraimat, melyeknek fogyatékoságáért ismételten bocsánatot kérek.

Nyitra-Újlak, 1902 Szt-István napján.

SZEMELVÉNYEK
A PÁNSZLÁV PROPAGANDÁRA VONATKOZÓ
HÍRLAPI KÖZLEMÉNYEKBŐL

(1901. május – 1902. május)

1. Újabb pánszláv fészkelődések.

Bécs, május 23.

Mialatt Oroszország félhivatalos sajtója nem győzi elég hangosan és nyomatékosan Oroszország békés szándékait emlegetni s egyre hangsúlyozza, hogy Oroszország mennyire idegenkedik attól, hogy bármi módon beleavatkozzék más államok ügyeibe; mialatt az orosz kormány éppen az utóbbi időben több ízben tüntetően hirdette szigorúan törvényes álláspontját minden más hatalommal szemben: ugyanakkor oly esemény történt Oroszországban, a mi nagyon sajtáságos világosságot vet erre az orosz törvénytiszteletre és békeséges hajlandóságra.

Az orosz kormány megengedte ugyanis, hogy a hírhedt szentpétervári szláv jótékonyági egyesület a berlini német szövetség mintájára átalakulhasson az összes szlávok politikai egyesületévé, a mely állandó összeköttetésben fog állani az Oroszországon kívül élő rokonérzelmű szlávokkal, jobban mondva pánszlávokkal, ezeket ösztöndíjakkal fogja támogatni s Oroszország határain kívül erős pánszláv propagandát fog csinálni.

A szentpétervári szláv jótékonyági egyesület megalakulása óta mindig ezeket a célokat szolgálta és nem volt soha egyéb, mint a pánszláv célokért harcoló egyesület; de ezt a tevékenységét eddigelé csak suttymban, törvényes hatáskörének megszegésével űzhette, s az orosz kormány kénytelen volt az egyesület igazgatásait többé-kevésbé ellensúlyozni, hogy legalább a látszatát megővja annak, mintha egyáltalán véve nem értene egyet titokban az egyesülettel.

Most az orosz kormány nyomban a cár látogatása után egy csapásra megszabadította a szláv jótékonyági egyesületet ezektől a bilincsektől és megengedte, hogy ez az egyesület elfogadjon oly hivatalos programot, a mely félreérhetetlenül Ausztria és Magyarország ellen irányul. A szentpétervári szláv jótékonyági egyesület már eddig is mindig nagy pénzeszközökkel rendelkezett, a melyeket az orosz közoktatásügyi kormány juttatott neki nagy titokban közművelődési támogatás ürügye alatt.

Most, hogy ez az egyesület hivatalosan átalakul politikai egyesületté, számára egészen új pénzforrások fognak megnyílni. Hogy úgy mondjam, fényes nappal fogják fizetni Pétervárott azokat az ügynököket, a kik Ausztria és Magyarország igazgatni fognak.

Ha sorra vesszük a szentpétervári jótékonyági egyesületnek legutóbbi intézkedéseit, azonnal világosan látjuk azokat a veszélyeket, a melyek az egyesület átalakulásában ránk nézve rejlenek. Legelőször Szófiában alakított az egyesület fiókot; ezután szláv klub címe alatt Prágában alakult hasonló fióköntézet s mostanában Raguzában, Laibachban, Újvidéken és Zágrábban terveznek hasonló fiókegyesületeket.

Szentpétervárott ez év folyamán nemzetközi szláv kongresszust akarnak tartani a melyen számos pánszláv egyesület alakítását határoznák el. Tekintettel arra, hogy a pétervári szláv jótékonyági egyesület nagyobb hatáskört nyert az orosz kormánytól és izgatási célokra nagyobb pénzüsszeget fog kapni, mint a mennyivel eddig rendelkezett: könnyen elképzelhetjük, mi fog történni. Pánszláv egyesületek és titkos pánszláv konventikumok bőségesen voltak eddig is Ausztriában és Magyarországon.

Szerencsére azonban a legtöbbje pénzüükében szenvedett s így nem volt módjukban nagyszabású agitációk folytatása. Ezen most segíteni akarnak és a szentpétervári szláv jótékonyági egyesületnek jutott az a szerep, hogy az orosz kormány segélyével ezt a mentési munkálatot foganatosítsa.

Hatóságainknak ennél fogva az a kötelessége, hogy fokozottabb mértékben figyelemmel kísérjék a pánszláv égboltozat jelenségeit és a legnagyobb erélylyel és határozottsággal nyakát szegjék a készülő agitációnak, a mennyiben Ausztriára vagy Magyarországra vonatkoznék. Kedveskedéssel és udvariaskodással ez ügyben eredményt lehetetlen elérni. Ausztriában különben úgy látszik, véget ért végül a szláv feudál-klerikálisok tobzódása s nagy a remény arra, hogy a Lajthán innen végre ököllet fogják elintézni az osztrák kérdést. Magyarországon sajnos, mióta báró Bánffy nem miniszterelnök, különös vakmerőséggel burjánzik újra a pánszláv agitáció. Különösen mióta Széll Kálmán utasította gr. Khuen Héderváry horvát bánt, hogy a szerbekkel, a kik a magyar államnak ép oly engesztelhetetlen ellenségei, mint a csehek Ausztriában, egyezkedjék: Horvátország valósággal Eldorádója lett a pánszlávoknak.

Zágrábban van egy cseh-tót egyesület, a mely egy idő óta nagyon gyanús tevékenységet fejt ki. Összeköttetései vannak Pétervárral, Prágával, Brünnel és Raguzával. Hogy lehet megtúrni az ilyen egyesületet? Egy másik horvát városban, Zimonyban megjelenik egy államellenes, magyar gyűlölettől tajtékozó szerb újság, a melynek kiadója állami szubvenciót húz! Az efféle dolgokat józan ember meg nem értheti.

Széll Kálmán úr, hol bujkál ön? Lépjen már ki kissé a budai vár árnykából és mutassa meg már egyszer öklét az állam ellenségeinek. De az édeskés szavakkal torkig vagyunk már, az ország és egész Ausztria-Magyarország tet. tekét szeretne már látni. A szláv veszedelem napról-napra közelebből fenyeget.

Széll Kálmán úr védelmezzen meg bennünket, ha azt nem akarja, hogy az egész monarchia átka sújtsa! (*Magyar szó 1901. május 25-én*).

2. Az orosz cár és a pánszláv üzelmek.

Budapest, Jul. 19.

Hogy az Amerikában folyó, de hazánkba is átcsapó pánszláv üzelmeket a hivatalos Oroszország szítja, azt a következő érdekes táviratváltás kétségbevonhatatlanul igazolja. Az Egyesült-Államokban az ortodox orosz papság az áttért ruténok és tótok számára egy kölcsönös segítő-egyesületet alakított, úgy gondolkozván, hogy a szegény rutén és tót kivándoroltak, ha látják, hogy a pravoszláv egyház nemcsak lelkiüdvösségökről, de anyagi jólétekről is gondoskodik, sokkal szívesebben térnek át. Ez a társulat közelebből tartotta nagygyűlését, a mely alkalommal a következő üdvözlő táviratot küldötte a cárnak:

Az Észak-Amerikai Egyesült-Államokban levő kölcsönösen segítő orosz társulatnak Pennszilvania állam Wilkesbarre városában évi nagygyűlésre egybegyűlt küldöttei bátorkodnak császári Felséged számolya elé

letenni határtalan szeretetük és odaadó érzelmeiknek kifejezését azért, hogy Felsőged bőkezű adományokkal támogatja Amerikában az ortodoxiát, melynek terjesztése és megerősítése a mi Társulatunk legszentebb földadata. Kérjük a Mindenhatót, hogy Felsőgedet egészségben áldásos működésben még sok éven át tartsa meg.

Erre a cár a következő választ küldte:

Köszönöm érzelmeik kifejezését és sikert kívánok a kölcsönösen segítő ortodox társulatnak.

Az amerikai orosz propagandának legfőbb protektora tehát maga a cár. Első eset, mikor az ilyen aknamunkában maga a hivatalos Oroszország feje, a cár áll a mozgalom élére. Eddigelé még a Balkánon is a talajt csak a nem-hivatalos Oroszország készítette elő s csak akkor jelent meg a színen, mikor a háborút a töröknek meg lehetett már izenni. Vájjon a mi külügyi hivatalunk figyelmére fogja-e méltatni a fennebb ismertetett sürgöny váltást és tesz-e valamit a csakugyan fenyegető amerikai veszedelem elhárítására? (*Budapesti Hírlap 1901. július 20-án*).

3. A Prawosl.-Wostok előzményei.

Bukarest. 21. Juli.

Seit dem Einlenken Serbiens und Bulgariens in das Fahrwasser einer Politik des unbedingten Anschlusses an den Carenstaat scheint bei gewissen russischen Hintertreppenpolitikern sich der Glaube herausgebildet zu haben, dass es nur eines energischen Vorgehens bedürfe, um auch Rumänien zu einer Etapenstation für tue panslavistische Aktionspolitik auf der Balkan-Halbinsel umgestalten zu können. Weil das aber auf geradem Wege doch auf grosse Hindernisse stossen würde, so ist man zur Abwechslung wieder einmal auf das alte Mittel zurückgekommen, die Glaubensverwandtschaft Rumäniens mit Russland für die Einnistung einer im Sinne der sogenannten slavischen Wohltätigkeitsvereine vorgehenden Agitationspolitik auszunützen. Zu diesem Zwecke soll hier in Bukarest unter dem Titel „Pravoslavni Sbornik“ ein in französischer und russischer Sprache erscheinendes Blatt gegründet werden, welches die konfessionelle Interessensolidarität der orthodoxen Balkanvölker den abendländischen Einflüssen gegenüber vertheidigen soll. Die Propagandisten dieses neuen publizistischen Unternehmens, unter denen sich auch eine russische Gräfin befindet, haben bereits wegen Herstellung des erwähnten Blattes mit mehreren hiesigen Druckereien eingehende Verhandlungen gepflogen, ohne jedoch bisher diesbezügliche definitive Abmachungen getroffen zu haben. Dass aber die Sache ernst gemeint ist, geht aus einem von den „Petersburgskije Wjedomosti“ veröffentlichten Berichte hervor, in welchem die Nothwendigkeit eines engen Zusammenschlusses der orthodoxen Balkanstaaten betont, zugleich aber hervorgehoben wird, dass die Bemühungen zu diesem Zwecke erst dann einen vollständigen Erfolg haben werden, wenn an der Spitze der Bukarester russischen Gesandtschaft ein rechtläubiger orthodoxer Diplomat steht. Letztere gegen den zum Protestantismus sich bekennenden derzeitigen Gesandten Russlands, Herrn v. Fonton, gerichtete Bemerkung lässt gar keinen Zweifel darüber aufkommen, dass sich unter den Hintermännern des „Pravoslavni Sbornik“ auch solche Elemente befinden, welche es nicht verschmerzen können, ihren unter Hitrowo im hiesigen russischen Gesandtschaftspalais ausgeübten Einfluss vollständig eingebüsst zu haben. Denn hatte auch die Abberufung des ränkesüchtigen Hitrowo, unter welchem die hiesige

russische Gesandtschaft zu einem agitatorischen Mittelpunkt für die Revoltirung der Balkan-Halbinsel geworden war, nicht sowohl eine Aenderung der Tendenz als vielmehr nur der Methode der russischen Balkanpolitik zur unmittelbaren Folge gehabt, so muss doch Herrn v. Fonton das Zeugniß ausgestellt werden, dass er sich jene Elemente vom Leibe zu halten verstanden hat, welche sich berufen fühlten, der auf eine stete Erweiterung des russischen Einflusses auf der Balkan-Halbinsel bedachten Politik des offiziellen Russland durch Untergrabung der daselbst bestehenden staatlichen Verhältnisse und durch Anstiftung von Wühlereien und Rebellionen vorzubeugen. Diese Leute glauben nun, dass jetzt ihr Weizen neuerdings gedeihen wird und suchen mit Herrn v. Ponton den entschiedensten Widersacher ihrer politischen Doktrinen zu stürzen. Und darum war von dieser Seite schon unmittelbar nach der griechisch-rumänischen Monarchenbegegnung zu Abbázia das Gerücht verbreitet worden, Herr v. Fonton werde aus Bukarest abberufen und in Ruhestand versetzt werden, weil er die Annäherung Griechenlands an Rumänien nicht zu hindern gewusst habe. Diese Meldung hat sich nun zwar als unbegründet erwiesen. Wenn sich aber die mir von guter Seite zugehende Mittheilung bestätigt, dass Herr v. Fonton der Gründung eines Bukarester panrussischen Agitationsblattes unter konfessionellem Aushängeschilde die vom den Urhebern dieses Planes erwartete Unterstützung verweigert hat, so bedarf es ja keiner weiteren Gründe für den nunmehr gegen ihn auch in der „Petersburgskije Wjedomosti“ eröffneten Federkrieg. (Pester LI. 1901. jul. 23.)

4. Pánszláv mozgás.

Legutóbb a felső vidéken az derült ki, hogy az orosz kéz és pénz Amerikán át kerülve jut el hozzánk. Amerikában orosz püspökségek vannak s ezek a kivándorlóit tótokat fölveszik orthodoxnak, vagy a mi egy: pánszlávnak. A tótságban máris igen jelentékeny a gör. keleti vallásra áttértített tótok száma. Nem az az egy két naiv agitátor a baj, a kit odafönt rajtacsíptek a pánszláv agitáción, hanem a baj az orthodoxizmus lassú terjedése a felvidéken. A ki a róm. kath., gör. kath. vagy ágostai evang. egyházak kebeléből kilép, az a békés hazafiasság állapotából is kilépett és szívével már Oroszországhoz van csatolva. Ma még ez nem veszedelem, bár nem is ártatlan dolog. De mi lesz belőle akkor, ha a felső vármegyék tótjai és ruthénjei közt a görög keleti egyház nagyot hódít!

Tisztán látszik, hogy ez az aggodalom nem plátói. Éppen most jelentik, hogy az északamerikai kölcsönösen segítő orosz társulatok Pennsylvania államban kongresszust tartottak és hálálkodó táviratot küldtek az orosz cárnak azon pénzadományokért, a melyeket az orthodoxia terjesztése érdekében ezen társulatok rendelkezésére bocsájtott.

Ezek a társaságok munkaszerzéssel, kölcsönadással és a megtakarított összegek kezelésével dolgoznak a szentelt víz mellett. Mi pedig még szentelt vízzel sem dolgozunk, de még az amerikai kivándorlási ügynökökkel sem bírunk elbánni.

A pánszláv pénz azonban a másik oldalon is dolgozni kezd. Úgy látszik Bukarestben csinálják meg azt a francia-orosz bankot, a melyet Rimler és Ugrón Gábor komplanált Párizsban. Hogy ez a párizsi kaland mit jelentett, most a cseh, tót és szerb lapokban lehet olvasni. Dicsérik Ugrón Gábor szláv-

barát szándékait és sajnálják, hogy a hármasszövetség-ellenes bank Budapesten létre nem jött.

De csak ha nem jött létre! A bukaresti Balkán-bank francia és orosz pénzen készül. Fiókjai lesznek Belgrádban, Szófiában, Cetinjében. Célja az lesz hogy a német és osztrák tőkét (magyar tőke, fájdalom, nincs!) kiszorítsa a Balkánból s helyébe francia és orosz tőkét vagyis befolyást hozzon. Mi, magyarok, ugyan az ilyen nagy pénzügyi alapítások politikai hátterével nem vagyunk ismerősök, de városainkban látjuk, hogy mit jelent a takarékpénztár és a helyi bank a – választásoknál. Nem igaz, hogy a pénznek nincsen nemzetisége és politikai pártállása. Van bizony annak, mivel az adós ember akarata oda van pányvázva a fizetéshez. Azzal el lehet bánni. Chinában és Afrikában az árú-láda megy a gyarmatosítás előtt; a félműveit államokban a bank szántja a politika szántóföldjét vetés alá. Kisebb szláv tünemény ennél az, hogy nálunk a délvidéki szerbek N.-Becsckereken általános gyűlésre készülnek. Ez a gyűlés ugyan csak a szerb egyházi autonómiával akar foglalkozni, de mivel ebben a kérdésben politika van elrejtve, foglalkozni fog a politikával is. Ezeé Miletics régi nyomdokai és Polit még akcióképes férfiú! Ugyanakkor a horvátországi szerbek Rumában gyűlnek össze hasonló célból.

5. Panasz az országgyűlés mindkét házához.

A mint ismeretes, Janits Ferencz nyitrai képviselő és a F. M. K. E igazgató-választmányának tagja a képviselőházban a költségvetés tárgyalása alkalmával beszédet mondott, melyben erősen bírálta a tót túlzók izgágaskodását és különösen megróttá a nyitrai ágostai evangélikus szeniorátus lelkészeinek s tanítóinak magyar-ellenes viselkedését, a mely – úgy mondta – hazafiatlan és rubelles szimpátián alapul. A megvádolt luteránus papok és tanítók akkoriban nem is igen tiltakoztak Janits támadása ellen. Most azonban hivatalból szóvá tették azt a közelebb megtartott szeniorátusi konventen. Csulik Lajos lelkész előterjesztésére a konvent egyhangúlag visszautasította azt a vádat, mintha a szeniorátus összes plébánosai és tanítói hazaárulók és rubellel megvásárlottak volnának, egyben sajnálatát fejezte ki a fölött, hogy a képviselőház elnöke annak idején nem utasította rendre „a maga méltóságáról megfeledkezett képviselőt”, és megbízta a szeniorátus elnökét, hogy a konvent e tiltakozását közölje az országgyűlés mindkét házával, továbbá az egyetemes konventtel és Janits E. országgyűlési képviselővel. A mint nekünk Nyitra-Zsámbokrétről írják, a konvent e határozata az ág. ev. értelmiség körében is nagyon vegyes érzelmeket keltett; inkább azt várták volna, hogy a szeniorátus elülj árosága mindjárt az említett vádak elhangzása után hivatalból vizsgálatot indít a tényállás megállapítására; egyébiránt erősen hiszik, hogy az egyetemes konvent, melyhez a fönt ismertetett határozat most már hivatalból fölkerül, a vizsgálatot el fogja rendelni és megejtésére külön bizottságot fog kiküldeni. A képviselőház s nevezetesen megaposztrofált elnöke esetleg még szóvá teheti a panaszt, de* hogy mit tegyen vele a főrendiház, arra talán maguk a panaszosok is nagyon kíváncsiak lesznek. (Budapesti Hírlap 1901. jul. 30).

6. Az eperjesi püspök a pánszlávizmus ellen.

Az eperjesi görög katolikus püspök legújabb pásztorlevele nagyobb esemény számába megy, mint első tekintetre gondolná az ember. Mert nem tekintve, hogy erősen elitői minden hazafiatlant s a görög keleti vagyis tulajdonképen muszka szkizma mételyétől óvja híveit e hazafias erélyes szózat, reméljük, örökre eltemetett ez egyházmegyében egy olyan múltat, a mely semmiképen sem lehet kedves emlékü egy magyar ember előtt se.

Fájdalom, de igazság, hogy az eperjesi egyházmegye sokáig melegágya volt a pánszláv fészkelődéseknek. Az istenben boldogult Gagenetz József kiváló klasszikus műveltségű, de fölötte gyenge, erélytelen, úgynevezett jó ember volt. 1842-től 1875-ig, tehát igen hosszú ideig püspökösködött, de helyette mindig környezete kormányzott s ezt a környezetet sohasem tudta megválasztani. Rendesen a legnagyobb pánszlávok tanácsára hallgatott. Így történt, hogy a forradalom ideje után a hazafias papok, a kik fegyverrel kezükben rótták le tartozásukat hazájuk iránt, még káplánságot se tudtak kapni, vagy ha föl is vették őket az egyházmegyei papság közé, a legsanyarúbb parochiákon kellett kinlódniok egész életükben.

Ilyen kedves, mindenható embere volt sokáig Molcsán Mihály titkár, a ki notórius pánszláv létére az egyházmegyét kormányozta. Hűségesen segített neki ebben egy néhány hasonló érzésű kanonok, a kik közül az egyik nem is olyan nagyon régen halt meg. A hazafias, ekkor már rendes parochiákban levő papokat mindenféle zaklatással üldözték. Artim András duborai esperest, a ki a forradalomban tanúsított hazafias magaviseletéért kétszer állott haditörvényszéket, nemcsak esperességéről letették, de parochiájától is meg akarták fosztani. Már az adományozó okirat is készen volt más pap részére, csak a hazafias párt legnagyobb erőfeszítése tudta ettől a szégyentől megmenteni. Bűne pedig csak az volt, hogy felszólalt az ellen, hogy a hivatalos leveleket muszka nyelven írják s a „Narodnie Dom” (a nemzeti ház) felállításának ellenszegült. Mert ebben az időben ezt akarták kivinni a hírhedt Dobránszky Adolf vezetése alatt levő pánszlávok, a kik – minthogy Dobránszkynek Csertészen, ez egyházmegyében volt nagyobb birtoka – ugyancsak garázdálkodtak ekkor. Ennek az érzésnek hagyománya, hogy épen a csertészi kerületben manapság is elhatározták, hogy jegyzőkönyveket orosz nyelven szerkeszszék. Erről a mostani eperjesi püspök a „környezet” buzgólkodása folytán csak a lapokból értesült.

Molcsántól csak nagy botrány után tudott megszabadulni az egyházmegye Hazaáruló levelezését Muszkaországgal felfedezték s a nyilvánosság előtt így megbélyegezve, Gagenetz is elbocsátotta. Ekkor költözött Muszkaországba, ott is halt meg.

Gagenetz halála után Tóth Miklós lett a püspök, de igen kevés ideig kormányozhatott. Hazafisága ugyan kifogástalan volt, de tenni valamit, erre ideje se volt. Erőtlen férfikorában hirtelen meghalt.

Halála előzményeiről és körülményeiről rettentő dolgokat beszélnek. Itt Sárosban úgy vannak róla meggyőződve, hogy – megmérgezték.

Nyílt titok az, hogy az egyik papja püspöki körútján figyelmeztette az őt környékező veszedelemre.

A protestáns magyar családból származó Vályi János püspök csak saját belső érzelmeinek engedett, mikor hazafias ékesszóló pásztorlevelét kiadta.

Jelentőségét emeli az a körülmény, hogy most a püspök főpásztori tekintélyével erősen elítéli minden hazafiatlan törekvést s a hitökhöz való ragaszkodás mellett lelkére köti híveinek a magyar hazafiságot, a haza törvényeinek hű megtartását. Mennyire szükség volt erre, mutatja az is, hogy Makovic4n egy előkelő pap a pánszláv mozgolódások idején egyik megyei főtisztviselő előtt heves vita után kijelentette, hogy ő nem „magyar”, hanem csak olyan „ruthén” nemzetiségű, mint akár a szerb vagy oláh.”

A pánszláv részről jött, hitök ellen való izgatás veszedelméről szól a püspök 0 főpásztori szózatában. Elmondja benne, hogy e veszedelem Amerikából fenyeget.

Elmondja, hogy „egy engedetlen, háládatlan pap” (Tóth Elek, aki egyházmegyéjéből költözött ki s ott tért át a muszka vallásra), bujtogatja őket s veti keblökbe a konkolyt. A szkizma elítélése után elmondja, hogy a jámbor keresztény hű fia hazájának s ez legfőbb kötelessége.

A király és haza iránt kötelességmulasztók – folytatja a püspök – vagyis a fejedelemhez hűtlenek, a törvény iránt engedetlenek, a haza ellenségeinek vagy világosabban hazaárulóknak tekintendők, akik magoknál orosz-pánszláv iratokat rejtegetnek, olvasgatnak és azokból magukba szívják a katholika hit- és hazaellenes gonosz elveket, amelyeket tovább is terjeszteni, haza és a vallás ellen izgatni, föltámadni merészkednek.

. . . Minden hitbeli és a haza ellen irányuló baj és veszedelem elhárítása végett az észlelt pánszláv mozgalomtól óvakodjatok, az orosz-pánszláv iratokat semmi szín és ürügy alatt elfogadni ne merészeljétek, magatoknál ne tartsátok, se ne olvassátok, nehogy a kormány kényszerűive legyen titeket, mint a mozgalom részeseit, a törvény szigorával sújtani.

Szeressétek, mint jó keresztények, lángolón édes magyar hazánkat, munkálkodjatok mindenkor jólétén és fölvirágzásán . . .

Úgy legyen, amint a püspök mondja! (Pesti Hírlap 1901. aug. 5.)

7. Orosz akció Romániában.

Bukarest, aug. 23.

Tegnap reggel jelent meg Bukarestben egy francia-orosz lap első száma, a Pravoszlávnij Vosztko (Az ortodox Kelet), Illics Dragutin, a nagy hírnévnek örvendő szerb költő szerkesztésében, a ki most egy éve Sándor szerb király házassága miatt kénytelen volt elhagyni hazáját.

E francia és orosz nyelven szerkesztett lapnak rendes munkatársai Durnovo, a Peterszburgszkij Viedomoszti főszerkesztője, Tausánovics volt szerb-kereskedelmi miniszter, Kapnisz grófnő, a bécsi orosz nagykövet egy unokája és mások. Az első számnak a főbb és érdekesebb cikkelyei a következők: Oroszország és balkáni politikája, írta Durnovo; A szófia anarkista-bizottság, írta Durnovo; Oroszország közgazdasági politikája a Balkán-félszigeten, írta Tausánovics; Az albániai kérdés, írta Dragutin Illics. Főntartója a lapnak az úgynevezett szlávbarát-egyesület.

A lap programját, illetőleg vezércikkelyét a következőkben összegezem:

A balkán-félszigeti összes ortodox népeknek egyesülését Oroszország-protekcioja alatt tűzi ki főcél gyanánt. Elismeri Görögország jogait Macedónia.

fölött; „senki sem kételkedhetik, úgymond, hogy a románok, legyenek azok akár Oroszország, akár Ausztria és Magyarország jogara alatt, joggal aspirálnak az egyesülésükre. És éppen így jogosan kívánja Szerbia is, hogy egyesüljön Boszniával és Hercegovinával. íme, pár szóban az az eszme, melynek alapján a Pravoszlávnij Vosztok propagálni fogja, hogy a keleti ortodox államok és Oroszország között a legintimebb viszony fejlődjék. Oroszországot tekintve az egyedüli központnak, a mely körül a balkán-félszigeti népek békésen fejlődhetnek, – igyekezni fogunk az eszmét terjeszteni és nem fogjuk elhanyagolni, hogy rámutassunk az orosz diplomácia esetleges botlásaira, mert sajnos, előfordult párszor, hogy a diplomácia, öntudatlanul bár, elősegítette a németiség szlávellenes akcióját, nemcsak a szlávok, hanem Oroszország kárára is.”

Érthető az a nagy föltűnés, melyet politikai és diplomáciai körökben keltett e lap megjelenése, a melynek története még sokkal feltűnőbb:

Júliusban érkeztek Bukarestbe Kapniszt grófnő és Durnovo és összeköttetésbe léptek az itteni legnagyobb nyomdával egy francia-orosz lap megindítása végett. Durnovo közölte, hogy a politikai tartalmú cikkelyek nagyobb része Pétervárról, Moszkvából és Odesszából fog jönni oly személyiségek részéről, a kik tagjai a szlávbarát-egyesületnek. Egy odesszai kisasszony fogja a cikkelyeket francia nyelvre fordítani; a lap főszerkesztője pedig Dragutin Illic lesz. Egyben kijelentette, hogy Kapniszt grófnő azért választotta Bukarestet, mert itt a lap megjelenése biztosítva van a nagy sajtószabadság égise alatt.

A román lapok egy része merev hidegséggel fogadta az új lap megjelenését, a másik része pedig egyenesen fölhívja rá a kormány figyelmét, Az ellenzéki Oronica követeli, hogy a kormány utasítsa ki az országból az új rősz agitátorokat, mert a sajtószabadság intézménye alatt nem engedhetők meg, hogy orosz és szerb politikusok egy oly politika érdekében indítsanak propagandát a román földön, a mely ellenkezik Románia két évtizedes külpolitikájával és Románia érdekeivel. Az sem engedhető meg, hogy idegen alattvalók egyenesen Ausztria és Magyarország ellen izgassanak. Ha pedig Oroszország minden áron a maga érdekszférájába akarja vonni Romániát, elősmervén ennek jogát, mint a Pravoszlávnij Vosztok mondja, a magyarországi románlakta vidékekre, Bukovinára és Besszarábiara, akkor tegye meg az első lépést Oroszország, illetőleg: Commencez Messieurs les Russes! – és adják vissza Romániának Besszarábiát.

A francia-orosz pánszláv lap kijelenti, hogy Bukarest kell, hogy legyen az összes keleti törekvések központja és itt kell összpontosulnia a Balkánállamok jövő konfederációjának Oroszország protekturátusa alatt. Az itteni politikai körök azt hiszik, hogy a bécsi külügyminisztérium nem fogja szó nélkül hagyni ez új akciót, a melynek éle egyenesen Ausztria és Magyarország ellen irányul és lehetséges, hogy a kormány kényszerítve lesz a lapot megszüntetni, illetve annak szerkesztőit kiutasítani az országból.

Nagy feltűnést keltett a Cronica román lap egy újabb leleplezése: Arról van szó, hogy egy nagy politikai román napilap alapíttassék, 300,000 frank tőkével, a melynek az lenne a célja, hogy propagálja Románia kiválását a hármasszövetség érdekszférájából és közeledését az orosz-francia-szövetséghez. Erre megvolna az alkalom most, mikor az egész közvélemény föl van zúdulva sí német vámtarifajavaslat miatt. Tény az, hogy egy idő óta az oroszok min-

den áron közeledni akarnak Romániához. Majd minden nap jelentik a lapok, hogy Galac, Konstanca és Jászváros városokat főrangú orosz személyiségek látogatják, valamint igen sok orosz tiszt is. Így a múlt héten mulatott Galacban Kantakuzéne herceg, Besszarábia főkormányzója, több orosz tiszt társaságában. Vasárnap az odesszai előkelőség kirándulás*, rendezett Konstancába és így tovább. Mindebből egy dolog tűnik ki: Oroszország újabb akciója Romániában. (Budapesti Hírlap 1901. aug. 25.)

8. Der „Pravoslavni Wostok” und seine Gründer.

Bukarest, 28. August.

(Dr. H. K.) Vor einigen Wochen kamen hier aus Serbien ein Herr und eine Dame an, welche sich in das Fremdenbuch des Hotels, wo sie ihr Absteigequartier nahmen, als Gräfin Kapnist und als Gutsbesitzer Durnowo aus Petersburg einschrieben. Die Gräfin Kapnist ist eine kleine, ziemlich beliebte, blonde Dame stark mittleren Alters, deren ganze Gesichtsbildung in Verbindung mit den Ringellöckchen an Stirn und Schläfen einen entschieden russischen Typus zeigt. Ihr Begleiter, Herr Durnowo, welcher im Gegensatze zu der die französische Sprache vollkommen beherrschenden Gräfin des französischen Idioms nur sehr unvollständig mächtig ist, macht dagegen den Eindruck eines, sei es nun durch allzu raschen Lebensgenuss oder durch sonstige Aufregungen und Ueberanstrengungen vorzeitig gealterten Mannes. Klein und schwächlich gebaut, muss aber Herr Durnowo, dessen ganze Erscheinung durch einen bis tief auf die Brust herabreichenden langen und schütterten eisgrauen Bart den Eindruck des Greisenhaften hervorruft, während seine Gesichtszüge trotz einer gewissen Müdigkeit von Intelligenz und geistiger Regsamkeit sprechen, schon auf den ersten Blick jenen Persönlichkeiten beigezählt werden, welche den wesentlichsten Schaffensinhalt ihres Lebens auf dem Gebiete der Gedankenwelt suchen. Er gehört denn auch in der That der Elite der russischen Publizistik an, ist einer der vornehmsten Mitarbeiter der „Petersburgskaja Wjedomosti” und hat sich als solcher durch seine der inneren und äusseren Politik des Czarenstaates gegenüber gebrauchte und bereits hart an die Grenze einer in Russland absolut unerlaubten oppositionellen Kritik streifende freie Schreibweise wiederholt bemerkbar gemacht. Dass er trotzdem bisher von ernsteren Verfolgungen verschont geblieben ist, wird auf seine persönlichen Verbindungen mit einflussreichen russischen Hofkreisen und auf seine Verwandtschaft mit dem Minister Durnowo zurückgeführt. Wie dem nun aber immer sei: hier in Bukarest, wo der Publizist Durnowo in Verbindung mit seiner millionenreichen politischen Freundin, einer Nichte des bekannten russischen Botschafters Grafen Kapnist, eine in russischer und französischer Sprache erscheinende Wochenschrift gegründet, beziehungsweise alle geschäftlichen Vorarbeiten zu deren Herausgabe erledigt hat, führte er sich als journalistischer Vorkämpfer der „russischen Slawenfreunde” ein, welche im Widerspruche zu der von Pobjedonoszeff beeinflussten und von den russischen Panslavisten unterstützten bisherigen inneren und äusseren Politik des Czarenstaates die Herrschaft des Pfaffenthums in Russland brechen und die Orientfrage durch ein unter dem Protektorate Russlands geschlossene und die Entwicklung seiner Mitglieder auf ethnographischer Grundlage sicherndes Bündniss aller orthodoxen Balkanstaaten lösen wollen.

Wie sich der inzwischen als Organ der russischen Slavenfreunde bereits zur Ausgabe gelangte Bukarester „Pravoslavni Wostok – L'Orient orthodoxe“ dieses Bündniss und seine Aufgaben denkt, habe ich bereits in meinem Berichte über den Programmartikel des in Rede stehenden russisch-französischen Wochenblattes geschildert. Ich würde auch gar nicht mehr auf diese eine vollständige Umgestaltung der Staatenkarte des südöstlichen Europa vorwiegend auf Unkosten Oesterreich-Ungarns in Aussicht stellenden nationalpolitischen Phantasterien zurückkommen, wenn sie nicht mit einer gegen den Allgemeincharakter der gegenwärtigen innern und äusseren Politik Russlands gerichteten Bewegung Hand in Hand gingen, über welche zwar die erste Nummer des „Pravoslavni Wostok“ nur einige flüchtige Andeutungen zu geben vermag, die aber nach den aus direkter Quelle stammenden Mittheilungen über den Charakter dieser von den russischen Slavenfreunden ausgehenden Propaganda wohl einer Beachtung würdig ist. Gräfin Kapnist und Herr Durnowo haben nämlich in einer um die Tendenz des in Bukarest zu gründenden Blattes ihrer Partei sich drehenden Unterredung sich nicht darauf beschränkt, jede Gemeinschaft mit den Panslavisten und der bisherigen russischen Regierungspolitik in Abrede zu stellen, sondern haben auch ganz bestimmt und detaillirt die Ursachen angegeben, aus welchen der Widerspruch der russischen Slavenfreunde, welche namentlich in Südrussland über zahlreiche Anhänger verfügen sollen, zum gegenwärtigen Regime ihres Vaterlandes hervorgegangen ist.

Was die innere Politik Russlands anbelangt, so wurde der Prokurator des heiligen Synods als diejenige Persönlichkeit bezeichnet, welche durch ihren bis in die höchsten Kreise reichenden und selbst die Macht der Krone in Schatten stellenden Einfluss die gesammte innere Verwaltung in tortschrittfeindlichem Sinne beherrsche und jeder freiem kulturellen Bestrebung im Innern Russlands unüberwindliche Hindernisse bereite. Durch Pobjednoszeff sei der heilige Synod zu einer Nebenregierung geworden, welche über die Polizeigewalt des Staates und über die literarische und publizistische Zensur nahezu unumschränkt verfügend, alle einflussreicheren politischen Verwaltungsstellen, alle höheren Beamtenposten in den Besitz von Popenöhnen, Popenzöglingen oder anderweitigen Protektionskindern Pobjednoszeff's und seines herrschsüchtigen, jeden Kulturfortschritt mit barbarischer Strenge unterdrückenden Pfaffenregiments gebracht habe. Die Helfershelfer des Letzteren seien aber die namentlich auf dem Gebiete der äusseren Politik zu ausschlaggebender Bedeutung gelangten Panslavisten und die mit ihnen trotz mancher vorübergehender Differenzen stets unter einer Decke steckenden und an einem und demselben Strange ziehenden slavischen Wohlthätigkeitsvereine gewesen, deren Einfluss durch die ihnen zur Verfügung stehenden grossen Geldmittel, ins Ungemessene gestiegen sei.

Wie Pobjednoszeff die höchste kirchliche Institution Russlands zum Büttel der von ihm förmlich mit Beschlag belegten Staatsgewalt gemacht habe, so hätten auch Ignatieff und Genossen im Bunde mit dem allmächtigen Prokurator des heiligen Synods die slavische Idee im Sinne einer Russifizierung des Slaventhums und der orthodoxen Welt gefälscht und hiedurch, sowie durch eine dem ethnographischen Rechte zuwiderlaufende Begünstigung grossbulgarischer Bestrebungen die übrigen orthodoxen Völker des europäischen Südostens von Russland abwendig gemacht. Dank des dominirenden Druckes, welchen Pobjednoszeff, Panslavisten und Wohlthätigkeitsvereine auf die äussere

Politik Russlands ausübten und noch ausüben, habe diese im Laufe der letzten Jahre Fehler auf Fehler gehäuft. Der Frieden von San Stefano, welchen ein mit Unterdrückung der nationalen Rechte aller übrigen Balkanvölker ins Leben zu rufendes bulgarisches Czarenthum unter russischer Leitung krönen sollte, sei das Werk der von Pobjedonoszeff unterstützten Panslavisten gewesen, welche den Thron dieses Neubulgariens für Ignatieff gewinnen wollten. Ein Fehler der in dieser Weise beeinflussten äusseren Politik Russlands sei es auch gewesen dass man Rumänien zum Austausch seines Antheiles an Bessarabien gegen die Dobrudscher gezwungen habe. Viel klüger wäre es gewesen, wenn sich Russland durch die Abtretung noch einiger von Rumänen bewohnten Theile seiner bessarabischen Territoriums an Rumänien dessen Vertrauen und Dankbarkeit erworben und dafür die Dobrudscha als einen werthvollen Vorposten für die Ueberwachung der weiteren Vorgänge auf der Balkan-Halbinsel für sich behalten hätte. Durch die Genehmigung der Angliederung Ostrumeliens an Bulgarien habe ferner Russland den bulgarischen Grössenwahn genährt und viele hieraus sich ergebende Unannehmlichkeiten und Verwicklungen selbst verschuldet. Ein grosser Fehler sei es endlich gewesen, dass Russland den Ausbruch des griechisch-türkischen Krieges nicht gehindert habe. Denn durch die Folgen dieser Unterlassungssünde habe Deutschland Gelegenheit erhalten, sich der Türkei gefällig und nützlich zu erweisen, das Vertrauen des Sultans zu gewinnen und den deutschen Einfluss am Goldenen Horn ausserordentlich zu heben. Schliesslich sei auch die trotz aller Reklame praktisch erfolglos gebliebene Friedenskonferenz im Haag kein Werk gewesen, durch dessen Anregung das Ansehen Russlands im Ausland gestiegen ist. Alle diese unter dem bisherigen russischen Regierungssystem gemachten Fehler könnten nur durch den Sturz der bisher die Staatsgeschäfte nach Ihren Gutdünken leitenden Persönlichkeiten Pobjedonoszeff's und seiner panslavistischen Bundesgenossen ausgebessert werden. Dann erst werde Raum für eine zugleich fortschrittliche und ruhigere innere Entwicklung Russlands vorhanden sein, und dann erst sei die Zeit gekommen, in welcher Russland seine Mission zur Lösung der Orientfrage im Sinne der Slavenfreunde erfüllen und den unter seinem Schutze verbündeten Völkern der Balkan-Halbinsel einschliesslich Rumäniens und Griechenlands durch Ermöglichung einer freien individuellen Entwicklung innerhalb der ihnen nach ethnographischem Rechte zukommenden Grenzen eine unbegrenzte Periode friedlichen Zusammenlebens und nationalkultureller Entfaltung sichern könne.

Es ist nicht daran zu zweifeln, dass das in obigen Zeilen seinen Hauptpunkten nach wiedergegebene politische Glaubensbekenntniss der Gründer des „Pravoslavni Wostok“ welche zur Förderung ihrer Ziele auch Griechenland und Serbien bereist haben und anlässlich ihres Aufenthaltes in Belgrad vom serbischen Königspaare besonderer Audienz empfangen worden sind, in den weiteren Nummern des genannten Blattes eine weitere Ausführung erhalten wird. Vorläufig liegt diesbezüglich nur noch der Inhalt eines Interviews vor, welches ein Mitarbeiter der hiesigen „Epoca“ mit dem als Redakteur des „Pravoslavni Wostok“ zeichnenden serbischen Dichter Dragutin Ilitsch gehabt hat. Im Verlaufe desselben erklärte Ilitsch, dass die Ideen der Slavenfreunde bezüglich Lösung der Orientfrage auf orthodox-ethnographischer Grundlage zuerst im XVII. Jahrhundert von dem nach Russland ausgewanderten dalmatinischen Mönche Georg Krschanic ausgegangen wären und dann von der Kaiserin Katharina II., sowie auch von Kaiser Nikolaus I. ausdrücklich gebilligt worden

seien, und dass Letzterer nur durch die Allianz der Westmächte und den zu Ungunsten Russlands endigenden Krimkrieg an der Ausführung dieser Ideen verhindert worden sei. Auch der Krieg von 1876 sei im Namen dieser Ideen begonnen worden. Als es aber zur Einheimung der Erfolge dieses Krieges kam, hätte der Einfluss Pobjedonoszeff's der Panславisten Katkoff und Ignatieff und des generals Komaroff die Entscheidung zu Gunsten des Panславismus oder, richtiger gesagt, des Panrussenthmus gelenkt. Heute sei aber dieser Einfluss im Sinken. Pobjedonoszeff habe durch die Ernennung des als Anhänger des Programms der Slavenfreunde bekannten Generals Wannowski zum Unterrichtsminister und durch die Widerspruch zu der Gewaltpolitik des Prokurors des Heiligen Synods erfolgte versöhnliche Beilegung der Studentenunruhen, schwere Schläppen erlitten. Der an der Spitze der publizistischen Propaganda für die Slavenfreunde stehende Herausgeber der „Petersburgskaja Wjedomosti“, Fürst Uchtomski, sei eine bei Hof gern gesehene Persönlichkeit, und zahlreiche politisch markante Persönlichkeiten, darunter mehrererer Minister, zahlreiche Mitglieder des russischen Hochadels, viele Literaten, Journalisten und höhere Offiziere hätten sich der slavenfreundlichen Bewegung als führende Elemente angeschlossen. (Pester LI. 1901. aug. 30.)

9. Rittich tábornok újabb levele.

Megírtuk, hogy az osztrák hatóságok Rittich nyugalmazott orosz tábornokot kiutasították a monarkia területéről, mert a prágai Szokol-ünnepen izgató beszédeket mondott monarkiánk ellen. Rittich tábornok, a ki ismét Oroszországban van, a „Novoje Vremjá”-ban most egy újabb levelet tesz közzé, a melyben tiltakozik a kiutasítás ellen. A levél így szól:

A szlávok egykori országaik lakosait, a németeket és svédeket – rakuzanerek-nek nevezik. Az olaszok úgy hívják őket, hogy tetedesek. Ezek a rakuzaner-tetedesek nemrég bizalmas rendeletet adtak ki, a melylyel egy orosz szlávpartit a rakuzaner területéről kitiltanak. Ez azért történt, mert attól féltek, hogy a szlávokat kétségbeejtő szociális és gazdasági helyzetükről fölvilágosítja. Az, a mit a rakuzanerek most Boszniában és Hercegovinában, Ó-Szerbiában, Albániában és Macedóniában cselekednek, mutatja, hogyan bánnak ők a szláv lakosággal. Mi történt? Micsoda légy csipte meg a rakuzanereket? Az az orosz ember, mint turista ment Prágába a Szokol-ünnepre. Ott a szlávok a nap hőségé tették s az ő személyében hazánkat tisztelték meg a szeretet és a remény érzésével. A szeretetreméltóságot szeretetreméltósággal viszonzta s elutazásakor a cseh nemzethez írott levélben üdvözölte a derék cseheket. Ez az üdvözlés elkeserítette a rakuzanereket, tapintatlannak nevezték a szerzőt és üdvözlését. Talán nem így van? Szomszédunkról, a rakuzaner hatalmasságról szó sem volt az üdvözlésben. E helyett fölívta az üdvözlés a csehek figyelmét Oroszországra, a melyet nem ismernek eléggé s a melyet orosz ember természetesen nem fog hamis színben fölöntetni. Ellenkezőleg, rámutatott a vendég Oroszország hatalmára, erejére és a fölvilágosítás érdekében kifejtett működésére s kifejezte kívánságát, hogy a cseheknek jó dolga legyen azoknak az elveknek alapján» a melyekre büszkék vagyunk s a melyeket a rakuzanerek nélkülöznek. Ezek az elvek teremtették meg nemzetünk nagyságát, ezek értelmében cselekedjenek ők is, ismerjék meg az orosz nyelvet és nemzetet és lépjenek velünk kereskedelmi összeköttetésre. (Budapesti Hírlap 1901. aug. 31.)

10. Pánszláv képtelenségek.

Szepesváralja,, aug. 12.

Vájjon a magyarok elfoglalták-e Magyarországot és ők voltak-e a magyar állam alapítói? Ez a címe egy hosszabb tanulmánynak, mely az Amerikansko Szlovenszke Noviny egyik legutóbbi számában jelent meg. Az említett lap szerkesztője egy volt magyarországi katolikus pap, a tanulmány írója, úgy látszik, szintén magyar ember, a ki minden valószínűség szerint Teplán lakik. Erre enged következtetni az, hogy a Rovny álnév mögé rejtőzött szerző közleménye keretében fölkeri az olvasókat, hogy Hlozanszky tót íróról esetleg kezükben lévő adatokat Teplára, a Literarnich Listov szerkesztőségének küldjék meg. Ilyen című tót lapot nem találtam a hirlapkimutatásokban és így a közlemény tényleges szerzőjét ki nem puhatolhattam.

Az Amerikansko Szlovenszke Noviny Magyarország területéről ki van tiltva, mindazáltal ennek a Felvidék több megyéjében minden egyes száma eljut a tót nép kezeihez, mely azt nagyon szívesen olvassa.

Széli Kálmán miniszterelnök, mint belügyminiszter most legutóbb bizalmas leiratot intézett a vármegyék főispánjaihoz, hogy saját hatáskörükben intézkedjenek az iránt, hogy az említett lap a nép körében el ne terjedhessen. A főispánok a legerélyesebb intézkedéseket tették meg, hogy az Amerikából becsempészet pánszláv lap a népet meg ne mótelyezhesse és jelenleg még józan gondolkodását tévtanaival meg ne rongthassa.

Azonban a legszorgosabb kutatással és utánjárással sem sikerült ebből a lapból azokat a példányokat elkobozni, a melyekben Rovny említett tanulmánya megjelent.

Ennek a lapnak pedig nem volna szabad a mi népünk között elterjedni, mert könnyen rendkívüli állapotokat teremthet.

A tanulmány írója piszkolódásában túllépi a rendes határt és a magyarok elleni gyűlölete minden szavából kiérzik.

Fölállítja a következő tételeket:

1. A magyarok nem jöttek Magyarországra mint hódítók, a kik az országot győzelmes csaták után elfoglalták, hanem mint kisegítő, fölbérelt, szolgálatköteles had, mely a teljesített szolgálatok fejében engedelmet kapott a letelepedésre.

2. I. Svatopluk fiainak három országból álló birodalmat osztott szét: a pannoniait, a fehér ugorországit és a fekete ugorországit, a mely azonos a Szent István uralkodása alatt létezett magyar állammal.

3. A Nagy-Morva birodalmat a magyarok szét nem robbantották, a tótok tehát nem estek a magyarok jobbágyságába.

4. A magyarok nem lehettek vitézek és hadviselők, mikor a Pecsenegek elől megfutamodtak.

5. A magyarokat nem szabad elhatározás s a hun és avar örökségre tartott igény hozta ide, hanem a kényszer, mert ide hajtották őket.

6. Munkácsy Honfoglalása és Feszty A magyarok bejövetele című festménye a legmizerábilisabb hazugság és megpingált igazságtalanság. Az ilyen idegen pénzért megrendelt hazug dicsőítés a megrendelőre nézve a legnagyobb gyalázat. Az ártatlan magyar népet nem vádolja, mert az nem tehet arról, a

7. A millénium ünneplése nem volt egyéb felfuvalkodottságnál, mely nem méltó a legkisebb nemzethez sem.

8. A tótok tehát elegendő bizonyítékok és források alapján föl vannak jogosítva kijelenteni, hogy a magyarországi viszonyok későbbi fejlődése mindenben fehér ugorországi hazájuk fejlődésének felel meg. Egyszóval a magyarok története a tótok jogos tulajdona.

A cikkíró azután kérdéseket intéz arra nézve, hogy a magyarok által híresztelt honfoglalás alapján mint fogjuk megmagyarázni egy nomád pásztor-népnél azt a nagy bölcsességet, mely a birtokviszonyok rendezéséhez és az állam megalapításához okvetetlenül megkívántatik? Hogy fogjuk megmagyarázni az állam szervezésekor szükségelt hivatalok és méltóságok szláv elnevezését és a honfoglalás után mintegy száz évvel Szent István alamizsna-erszényén a következő himzett szláv fölírást: Gosposi budi milost' tvoja na nás nynie i viek. Prosieti lice tvoje na ny i pomiluj. (Óh, uram, legyen a te malasztod rajtunk most és örökké. Fordítsd arcodat hozzánk és irgalmazz nekünk.)

Hivatkozik Mangold Lajos oknyomozó történelmére, melynek 21-ik oldalán a következőket írja: „Meg kell még jegyezni, hogy a beköltözőkő magyarok kivált a dunántúli vidéken lakó keresztény szlávoktól sok szót kölcsönöztek.” Fölsorolja az átvett szavakat, majd pedig hozzáfűzi ezt a megjegyzést: „Hogyan lehet azt megérteni, hogy a nomád magyarok államot alapítottak, államalkotó elem és nemzet voltak, de államuk alapításakor a hivataloknak és intézményeknek szláv neveket adtak? – az a nemzet pedig, mely itt már városokat alapított és olyan kifejlődött nyelvvel bírt, a melyben minden, az állam szervezésénél szükségelt szavak meg voltak, állítólag államot nem alapított, hanem várta a keleti bölcsek eljövételét, a kik abban segítik őket?”

Konstatálja, hogy a magyarok maguk sem tudják, mint jöttek be és itt mit csináltak. Lehet azonban, hogy talán csak nem akarnak arról tudni, mert a pártatlan stúdium olyan eredményre juttatná őket, mely hegemonális vágyaikat lerombolná és egész képzelt dicsőségüket tönkretenné. Akár így, akár úgy legyen, a szláv nép joga, sőt önmaga iránti kötelessége, hogy az igazságot győzelemhez segítse.

Cikkíró szerint tény az, hogy a pannóniai és fekete ugorországi szlávok a németek elleni harcban magukhoz vették a magyarokat segítségül. Így keletkezett az az általános frázis, hogy a magyarok szétrobbantották a Nagy-Morva birodalmat, a mi persze a legigazságtalanabb mese és pletyka. Ennek ellentmond az egész történelem az ő infallibilis pragmatikájával,

Bizonyítgatások, gyöngye kísérletezések után kimondja, hogy a győzelmek honfoglalás hazugság és hogy szégyen egy hazugság alapján a fölfuvalkodottság.

A cikk írója egy hiteles, megbízható képet akar teremteni a szlávok szép múltjáról, hogy ezzel mindenki fogalmat alkothasson magának a millenáris vitézek kimondhatatlan hazugságairól és fölfuvalkodottságának alaptalanságáról.

Szerinte Árpád népe tulajdonképpen szláv nemzet, melynek történetét így foglalja össze: a magyarok déli Oroszország Lebedias nevű tartományából jöttek. Árpád sohasem uralkodott magyar földön, mert 893-ban a bolgárok elleni hadjáratban meghalt. A magyar nép eleinte a krimi kazárok fölbérelt hada volt, majd pedig a konstantinápolyi görögökkel harcolt a bolgárok ellen később a baváriai németekkel a marchiai (morva) szövetség ellen és végre a pannóniai és feketeugor szlávokkal a baváriai németek ellen. Ezentúl a magyarok a szlávok barátai maradtak, sohasem viseltek hadat ellenük, hanem mindig velük a németek ellen. Csupán így érthető, hogy egész kultúrájukat a

szlávoktól vették át. A magyarnak több oknál fogva hálából kezelt kellene csókolnia a tótoknak és így, ha már meg akarták ünnepelni a milléniumot, másképp kellett volna azt rendezni.

A magyar nép a Szvatoplukovicsok marchiai szövetségébe (a mostani Magyarországba) mint egyszerű telepítvényes és szolgálatköteles vagy fölbérelt had jött be. Az urak és vezérek annak idején a szlávok és tótok voltak.

Árpád népének bejövetelével a marchiai szövetségben változás nem történt. A belügyi és külügyi politika ugyanaz maradt. Az egyetlen nagy jelentőségű aktus talán az volt, hogy Zoltas Arpadovics (?) fejedelem nőül vette a belgrádi II. Mojmír egyetlen leányát és apósa elhalálózása után a belgrádi trón örököse lett. így bekövetkezett az is, hogy az egyesült marchioák az Ugorország (Magyarország) közös nevet kezdték használni.

A magyar nép jellemére vonatkozólag megjegyzi, hogy az sohasem volt vad, sem irgalmatlan, sem vérszomjas. A pannóniai és feketeugor szlávok sokkal vadabbak voltak. A magyar nép, görög írók szerint, egyszerű, őszinte, nem nagy észszel megáldott nomád nép volt, melynek csak két elenséggel kellett megküzdenie: a Pecsenegekkel és az éhséggel. Az első kényszerítette az átköltözkedésre, az utóbbi pedig, hogy más nép szolgálatába álljon. A magyar nép csekély száma és jelleme világos bizonyítéka annak, hogy nem is lett volna képes a nagy morva birodalomnak ártani, másrészt nem volt annyi alkotó ereje, hogy a régi ugor* birodalom főnséges építményét szervezhette volna.

Ezeket mondja el a közlemény első részében Rovny úr, persze nagy lère eresztve és helylyel-közzel cafrangos dísz szólamokkal tarkázva. A ki elolvasta, fogalmat alkothat magának arról a gyűlöletről, melyet a pánszlávok minden ok nélkül a magyarok iránt éreznek. (Budapesti Hírl. 1901. aug. 14.)

11. A tót múzeum-társaság közgyűlése.

Turóc-Szent-Mártonból jelenti a Magyar Távirati Iroda: Ma tartotta évi közgyűlését a Tót Múzeum-Társaság és a Zsivena nőegylet. A tót felvidékről vagy kétszázötven személy, külföldről pedig körülbelül harminczan voltak jelen, férfiak és nők vegyest. A Múzeum-Társaság elnöke Kmety András róm. kath. lelkész, a ki jóformán megalapítója a tót múzeumnak s az ő adományából és szerzeményeiből áll annak legtöbb gyűjteménye. Titkára, a ki a társaság tudományos folyóiratát és évkönyvét is szerkeszti, Sokolik András, a turócszentmártoni evangélikus iskola igazgató-tanítója. – Az egyletnek ötszázhatvan tagja van. A társaság bevétele 1900-ban 4442 korona, kiadása pedig 4060 korona volt.

A magyar kormány 600 koronával segélyezi a társaságot, a melynek vagyonja készpénzben 9969 kor. A társaságnak nagyon értékes könyvtára, régészeti és néprajzi gyűjteménye van, ezen gyűjteményben volt állítólag egy ideig a jövőendő „cseh-tót királyság” plasticus térképe is (Br. v. Sydacov „Die Wahrheit über Ungarn”) a melyek a turócszentmártoni Dom-ban elhelyezett múzeumban őriztetnek. A Zsivena-nőegylet elnöke Soltész Lajosné, a ki mint elbeszélő író is sikeresen megpróbálkozott. Titkára Húrban-Vajánszky Szvetozár, a „Narodnie Noviny” segédszerkesztője és a tótoknak ez idő szerint legnagyobb költője. Az egyesületnek 301 tagja van. Az első osztályú tagok

100 koronát, a másodosztályúak 60 koronát fizetnek tagsági díj fejében. A gyűléseket a Dom-szálló nagytermében rendezett lakoma követte, a melyen a turószentmártoni tót dalos-kör énekelt és természetesen a szónoklatok sem maradtak el. Dula Máté ügyvéd az idén nem szerepel, mert a napokban temette el édesatyját, besztercebányai fogsága pedig, úgy látszik, nagyon megviselte. Este 9 órakor táncmultság volt a Dómban. (Magyar Szó 1901. aug. 9.)

12. Cseh kolportázs a Felvidéken.

Trencsénből írják nekünk: Megyénkben egy idő óta nagyon elszaporodtak a cseh nyelven írott nemzetiségi irányzatos füzetek, melyek egy része postán, más része ügynökök útján jött forgalomba. Pöstyén fürdőben végre sikerült egy kolportőrt éppen az elárusításnál rajta kapni és áruit lefoglalni. Ezek között találtak vörös-kék fehér színű füzeteket, izgató tartalommal, továbbá képes levelezőlapokat az orosz cár, Pobjedonoscev és a prágai Sokol-ünnepségekből hírhedt Rittich orosz tábornok arcképével, valamint a magyarságot gúnyoló torzképeket. A letartóztatott egyént meg nem engedett házalás címén tíz korona pénzbüntetésre és három napi elzárásra ítélte a főszołgabírói hivatal, árukészletét pedig elkobozta. (Budapesti Hírl. 1901. aug. 18.)

13. Los von Magjaren.

Szerajevó, okt. 8.

A míg odahaza általában alig tulajdonítanak fontosságot annak a néhány nemzetiségi képviselőnek, a ki a fölbujtott, félrevezetett tót és egyéb nemzetiségek vállán jut be az új parlamentbe, kívül az országon nemzetiségi barátaink örömrivalgása kíséri a győzelmüket. Mintha követ dobtak volna az álló víz közepébe, széles gyűrűkben indult és terjedt a mozgalom, a mely egyszerre szinte megdöbentő merészséggel kiadta Prágában a jelszót: Los von Magjaren!

A váratlan győzelemtől egyszerre tüzet fogott minden nemzetiségi kebel s Prágától, Zágrábon keresztül Záráig gyűléseken, győzelmi lakomákon kénköves orációk özönében ismétlődik és terjed a jelszó, elannyira, hogy a horvát tartománygyűlés képviselőiből egy nagy csoport tegnapelőtt tartott bizalmas értekezletén egy szívvel, lélekkel csatlakozott a mozgalomhoz s a magyar állam ellen szőtt merényletnek október 21-én már hivatalos szónoka is lesz a zágrábi tartománygyűlésen, a mely a magyar parlamentbe küldendő negyven horvát képviselőt delegálja. A hivatalos körök nagyon reménylik, hogy a delegáltak személyében változás nem lesz, de ezt alig hihetjük az után az agitáció után, a melyet a túlzók mindenfelé kifejtenek.

Az új jelszó népszerűsítésére, sajnos, aligha lesz szükség, bár ebben az irányban sem tétlenkedik a balkáni Nagy-Horvát Egyesület, a mely Biankini-nek, a Narodnia List szerkesztőjének huszonöt éves jubileumát igyekszik tőkésíteni ez irányban. Biankini dicsőségét zengi ma a Száván innen és túl minden horvát ajak s Biankini, mire jubileumához ér, több lesz nemzeti hősnél és mártírnál: ő lesz a horvát birodalom ujjaferemtője. Megható az az igyekezet, a melylyel ezt a többször kompromittált embert az imádott Stroszmayer fölé akarják emelni s megrugdossák érte az egykor híres Pavlinovicsot, a kinek a Nacionale-ban megjelent írásait valamikor áhitattal terjesztették a koalíciós iskolák éretlen ifjúsága között.

A Hrvacska ünnepi számot szentel a dalmát újságíró-képviselőnek s a többek közt ezeket írja:

„Mikor még teljes virágában állott a mi vezéreink serege, Klaiics, Pavlinovics, Monti, Nodiló, Brankovics, Patrovics és Daniló tartották kezükben a horvát ideát, szégyennel valljuk be, hogy sokszor kételkedés fogott el bennünket a sikertelenségek láttára. Dalmáciában, a mely a miénk, a melyhez való jogunkat sem elvitatni, sem eltitkolni nem lehet, még csak iskoláink sem voltak. A Paduai Institut terjesztette az olasz nyelvet s alig 50,000 ember tudott csak olvasni, 450,000 a mi vérünkéből, iskola és vezetés hiányában élt s minden fogékonyság nélkül a mi nagy eszménk iránt. S ma: lelki gyönyörűséggel látjuk, hogy mienk lett Dalmácia, érzésben, szóban, szokásban. S véreink a kikre ott rátaláltunk, apostolaivá lettek a hitnek, hogy eljön a mi dicső országunk Mindez Biankini érdeme, egyedül és osztatlanul s mi leborulunk az ő nagysága előtt.”

De nemcsak a Hrvacska, az egész szláv sajtó apostolként üdvözli Biankinit, a ki megérlelte a horvát ideát a kivitelre. Ennek az eredménye a Los von Magjaren kiáltás, a melyhez csatlakozott immár a boszniai Druzstvo is, a mely talán a legfegyvelmezettebb horvát egyesület. De nemcsak szervezett, hanem hihetetlenül szemérmetlen is égő magyar gyűlöletében, a melyet kiterjeszt nemcsak társadalmi, hanem anyagi ügyeire is. A horvát eszmének olyan propagandája van Boszniában, a mely katonai fegyvelmezettséggel, hihetetlen gyorsasággal lép akcióba mindig,” valahányszor tettről vagy a horvát eszme előbbreviteléről van szó. És sajnos, itt nem ellenőrizi a horvátok munkáját senki; föltétlen vezetői a boszniai szerbeknek s olyan horvát közvéleményt teremtettek, a melynek erős oszlopai ülnek a kormányzóság asztalánál s erkölcsileg és anyagilag segítik őket. A magyarságtól való elszakadás új jelszava hatása alatt a Trebevics, a mely névleg csak dalegyesület, de valójában a legagilisabb horvát tanya, már megtartotta nagygyűlését s utána bizalmas értekezletét. Akármilyen titokban történt is ez a bizalmas értekezlet, a vermesebbek révén annyi mégis kiszivárgott, hogy üdvözlő iratot menesztenek a horvát túlzó képviselőknak Zágrábra s biztosították a kételkedőket, hogy Boszniát készen találja a csatakiáltás s Bosznia bekebelezhető Nagy-Horvátországba.

Mint beszélük, a huszonegyedik zágrábi tartománygyűlés nagyon viharosnak és nagyon tanulságosnak készül. Itt lesz az összecsapása a nemzeti pártnak a koalícióssokkal s a csata ütköző pontja Barzstienszki és társai lesznek. A buzdítás megvan minden oldalról: Zárából a Biankinisták, Boszniából a Druzstvo emberei, Prágából a Novini hangadása. Annyira készen áll már minden, hogy szervezve van az utcai tüntetés is, a melynek Spahics a vezére, a zágrábi egyetem egyik dédelgetett kedveltje.

De akármilyen történik is 21-én Zágrábban, annyi már is bizonyos, hogy az a pár nemzetiségi mandátum oktanul felbátorította ellenünk a délszlávokat s a fegyvelmezett sajtó egy akarattal hallatja szavát, a mi eddig csak rejtegetett távoli reménység volt: az elszakadást Magyarországtól, a megalapítását Nagy-Horvátországnak. Hogy mennyire komoly és vehemens ez a mozgalom, azt legjobban az a fölhívás mutatja, a mely véletlenül került kezembe s a mely a Nagy-Horvát Egyesület bizalmas fölhívása az összes testvéregyesületekhez. Ebben a vezéregyesület egy-egy delegált kiküldését kéri a módosítók tanulmányozásába s a legközelebb tartandó nagygyűlés elé való előkészítésére. A fölhívásból kitűnik, hogy erre nézve javaslatot is csatolt az egyesület:

de ezt a legnagyobb utánjárással sem tudtam megkeríteni. Pedig itt leplezetlenül futnak össze ennek a mozgalomnak szálai s a titkos agitáció itt (Boszniában) leeresztett sisakkal dolgozik. Hiszen még az sincsen, a ki megfigyelje, nem hogy meggátolja munkájukat. Boszniának sajtóviszonyai az abszolutizmus korára emlékeztetnek. Egyetlen német lapja gyilkos cenzúra alatt s éppenséggel nem foglalkozik politikával, a kormány félhivatalos lapja, a mely török nyelven jelenik meg, mással van elfoglalva. Egyéb nyilvános orgánumot pedig a kormány meg nem tűr, megindítására engedelmet nem ad. (Budapesti Hírl. 1901. okt. 14.)

14. Pánszláv korteskedés.

A galgóci választókerületben a néppárt oly eszközökkel dolgozik, melyek mindenkit megdöbbsentenek, a ki az új törvény szigorú intézkedéseitől a közélet javulását várta. Mialatt a hatóságok teljesen távol tartják magukat minden választási befolyás vételtől s a törvényt mindenben respektálják s mialatt a szabadelvűpárt s a kerület egész értelmisége dr. Rudnyánszky Béla szabadelvűpárti jelölt mellett őszinte lelkesedéssel, de minden tekintetben kizárólag a törvény korlátai között agitál és dolgozik, az alatt a néppárt egyik főkortese, Sándorfői lopassói plébános minden községben a templomok előtti téren összegyűjtve a népet, hirdeti, hogy a liberalizmus halálos bűn s „az nem üdvözöl”, a ki liberális pártira szavaz. A hol más nem hat, őt pap megy minden házba egyszerre s zárt ajtók mellett faggatják és lelki dolgokkal kínozzák egyenkint a parasztokat, míg azok félelmükben meg nem adják magukat. A néppárti kortes-papok mindenütt azt hirdetik, hogy az urak és a hatóságok mind ellenségei a népek, ez által oly állapot támadt a kerület számos községében, kivált Nagy Kosztolányban, hogy minden kabátos embert, a ki akár mint idegen, akár mint hivatalos ember hivatali ügyben a községbe jön, nyíltan megtámadnak, úgy, hogy a hatóságok a napi adminisztrációt nem végezhetik s tekintélyüket a néppárt mindenben aláásta. A manigai plébános azt hirdeti, hogy ha a néppárt győz, minden embernek lesz két hold földje; az adónemfizetés beigérése pedig általános: a néppárti jelölttel a papok a miséről és vecsernyéről kijövő népek tartatják beszédeiket; a vallással annyira izgatnak, hogy a nép meg van rettenve, hogy csakugyan a szabadelvű párt s kormánya a választ akarja eltörölni; *fölfogadtak két pánszláv paraszt szónokot a kik a jelölt s a papok után beszélnek s azzal agitálnak, hogy ha a néppárt győz. a tótok és a tót nyelv visszanyerik régi jogait, úgy. mint „szent Svato-pluk” uralma alatt.* A néppárt mindenütt erősen itat és bőségesen osztja a pénzt, úgy, hogy utánuk mindenütt *mámorosfejű* választókkal vannak telve a korcsmák, kivált a szövetkezeti korcsmák, melyek mind papi vezetés alatt állanak; általában a szövetkezetekben a papok mindenhol politikát űznek. Mindezek dacára a szabadelvűpárt a maga nyugodt és mindenkép a törvényt respektáló magatartásával erősen hódít és Rudnyánszky Béla győzelme biztos.

Török Gyula függetlenségi jelölt Tiszolcon, 29-én tartotta programbeszédét, s az ott történtek a választók körében élénk recensust szültek. Egy jelenvolt közjegyzőileg hitelesített nyilatkozatot adott ki az esetről, mely következő: A tiszolczi népgyűlést Klementisz Lajos nyitotta meg. Felhívás után a párt elnökének megválasztott Manicza Imre, jegyzőnek dr. Daxner Samu.

A képviselőjelölt Manicza elnök felszólítására elmondotta beszámolóját magyarul és tótul. Ennek megtörténte után dr. Daxner Samu *egy kezében lévő tótújságból felolvasta Török Gyula előtt a Turóc-Szent-Mártonból folyó évi áprilisban a tót nemzetiségi túlzók által megállapított, országszerte ismert pontokat.*

Török Gyula képviselőjelölt kijelönte, hogy ő azon pontokat elfogadja, miután azok pártjának programjában részben úgyis benne vannak, a mi pedig még eddig benne nincs, annak elfogadtatása érdekében az országos függetlenségi pártnál minden lehető el fog követni. – Ezen elfogadási nyilatkozatot dr. Daxner Samu tótul tolmácsolta a közönségnek, szavait nagy lelkesedés követte „Nazdar” kiáltásokkal. Szóltak még többen; az elnöki berekesztés után elkezdtek dalolni a „Hej Szlovaczi” című tót nemzetiségű dalt, melyet a többi jelenlevőkkel Török Gyula úr kalaplevéve hallgatott. Természetes, hogy ez az esemény a Farkas Ábrahám szabadelvűpárti jelölt kilátásait nagyban emeli, s győzelmét most már bizonyosra veszik a kerületben. (Pesti Hírlap 1901. okt. 2.)

15. Pánszláv korteskedés Liptó-Szent-Miklóson.

Liptó-Szent-Mikiósról panaszos levelet kaptunk, a mely, bár tudósításnak elkésve érkezett, az ottani tót izgatásokat megvilágító tartalmánál fogva mégis érdemes arra, hogy szemelvényt közöljünk belőle. A levél közérdemű része így szól:

A választási harcban a tót izgatók – élükön a város polgármesterével és rendőrkapitányával – fölháborító erőszakoskodással dolgoznak. A polgármester odáig merészkedett, hogy pandúraival magánházáról leszedette az „Éljen Joób Marczell” szövegű, tehát magyar feliratú lobogókat, míg a rendőrkapitány azzal kérkedik, hogy a saját házának homlokzatáról tót felírású zászló lengett. A pánszlávok pártja pálinkával a butaságig leitatta a népet, a mely részegségében valóságos orgiákat csapott a korcsmákban. A főispán, a ki ezalatt a tarokk gyöngéd örömeibe merülve üti a pagátot, mindezzel semmit sem törődik s így azután nem csoda, ha Liptó-Szent-Mikióson megtörtént az a botrányos eset, hogy a magyar királyi állami polgári leányiskola növendékei tót nemzeti öltözetben tót jelvényeket szórtak a nép közé s tót nyelvű örömrivalgással fogadták a tótokat.

Felhívjuk Wlassics kultuszminiszter és a belügyminiszter figyelmét ezekre a túrhetetlen állapotokra. (Magyar Szó 1901. okt. 4.)

16. Turóc-Szent-Mártoni mozgalmak.

A tót nemzetiségi pártnak szucsányi és stubnyai veresége nagy elkeseledést szült a nemzetiségi sajtó és a kortesek által fanatizált turóci tótoknál. A Szucsányról hazatérő Beniczky Kálmán alispánt és Dugovich Titus megyei főszám vevőt, Prienopa falunál meglesték és köveket hajigáltak rájuk, a melyek egyike fején találta az alispánt, mire Dugovich a merénylők közé lőtt, a kik ép fővel megmenekültek. – Újhelyi Attila főszolgabírónak a választást

követő éjjel bevették turáni portájának az ablakait. Turóc-Szent-Mártonban egész sora az asszonyoknak és suhancoknak várta a hazatérő szabadelvű párti választókat és követ dobáltak a kocsikra és Galanda Samu kir. közjegyzőt fejbe találták. De azért egyre-másra tesznek feljelentést a nemzetiségi vezetők a megyei tisztviselők ellen, a kiket a nép előtt rágalmaszásokkal illetnek. Eddig Beniczky alispán, Újhelyi főszolgabíró és Dávid János háznagy ellen tettek feljelentést, utóbbi ellen a belügyminiszter vizsgálatot rendelt el, mivel Paulinyi Tóth Zsiga képviselőjelöltet egyik programbeszédének megtartásában állítólag megakadályozta. (Hazánk Szül. okt. 6.)

17. Verbó és Szenic.

A nemzetiségi Veszeloovszky diadala fölött a kerület magyar választóközönsége kétségebe van esve. Senki sem sejtette volna, hogy ily nagy többséggel győz a tót párt. A fanatizmus nagy volt a tótok között. Egyes községek még a fuvardíjat sem fogadták el a nemzetiségi jelölttől. Egész idő alatt a tót himnuszt, „Hej slovaci . . .” játszották.

A lipótszentmiklósi választókerületben összesen 3907 szavazat íratott össze; ebből leszavazott 2895. Ily magas számú szavazás L.-Szt-Miklóson már 30 év óta nem volt. Az elhalt Matuska Péter közel 30 évig képviselte a lipótszentmiklósi kerületet, mely idő alatt oly izgalmas választás nem volt, mint a mostani, mivel Matuska úgyszólván mindenkor egyhangúlag választatott meg. Matuska elhalálása óta a tótság nyíltan fitymálja s lenézi a magyart, a ki ha ép bőrrel távozni akar a városból, kerülő utakon bujkálva kell menekülnie. A magyarfaló tótság győzött horribilis számmal: 993 szótöbbséggel. A pánszláv vezérek S napon át éjjel-nappal tartó lankadatlan küzdelmének meg van a jutalma. Felizgatták a tót népet, korteskedtek képtelen ígéretekkel: adóelengedéssel és a magyar nyelv eltörlésével. De ez mind semmi: a leg-hatalmasabb kortes a tótok hírhedt takarékpénztára volt, a melynek Ruzsiak maga az alelnöke. Ez a pénzintézet áldja vagy sújtja a tót népet s ez vakon engedelmeskedik neki. A tótoknak tehát nem volt szükségük vesztegetésre céljukat elérték a peres váltók, a végrehajtások és az árverések prolongálásával is. Pedig ennek a földhöz ragadt szegény tót népnek csak a váltókölcsön az éltetője A karhatalom meg sem mérkőzhetett a tótok dühöngésével, a kik 5 szabadelvű választót és 2 hivatalnokot véresre vertek. Nagy baj, hogy a szabadelvűpárt, midőn bukását látta, a helyzet ura sem volt, szétoszlani s megveretni engedte választóit. Ellenben a tót párt felülkerekedése pillanatáig fegyelmetten viselkedett s csak azután vált megfélemlíthetlenné és letépte Joób lobogóit.

A verbói kerületben f. évi október 2-án végbement választás alkalmával a tót nemzetiségi párt jelöltjének, Valasek Jánosnak, neve került ki győzelmesen a választási urnából. A választás ezen eredménye a kerület magyar értelmisége körében általános konsternációt keltett, mert itt nem csupán a szabadelvűség, hanem egyúttal a magyar nemzeti állameszme lobogója mérkőzött meg a reakcióval és a parlamenti képviselőket követelő pánszlávizmussal. Az egyenlőtlen küzdelemnek szükségszerűség az előbbiekből bukásával kellett végződni. Mert míg a hatóságok az 1899: XV. t.-c. intenciójához híven semmiféle aktivitást nem fejtettek ki, a miavai járás hírhedt pánszlávjai a terrorizmus és izgatás minden nemét belevitték a választási küzdelembe. A

pánszláv főkortések a paraszt tanyákon házról-házra jártak osztogatva a röpiratba foglalt nemzetiségi program mot. A parasztságot a magyarok uralmának megtörésével, a tót nyelv teljes érvényesülésével s az ezer év előtt Szvatopluk idejében létező állapotnak visszaállításával izgatták s a tót nemzet (!) árulójának nevezték el azt, a ki ennek dacára el nem ígerte szavazatát. A terrorizmus oly nagy fokú volt, hogy a szabadelvűjelölt mellé állott parasztság az inzultustól, sőt agyonveréstől való félelmében nem mert a választásra elmenni, vagy az utolsó pillanatban Valásek pártjára tért át. De még a megfélemlítés és izgatás ily foka mellett sem győzött volna a nemzetiségi párt jelöltje, ha a néppárti jelöltnek, Chvalibogovszky lovagnak választói az abszolút többség biztosítása céljából a pánszláv jelöltre le nem szavaztak volna. Fölháborító látvány volt, a mint a pánszláv lutheránus és néppárti katolikus papság a hazafiatlanság, magyargyűlölet jegyében egyesülve támogatta azt a Valáseket, a ki ellen Krakovánban néhány nappal azelőtt tartott programbeszéde miatt a csendőrség a magyar nemzet elleni izgatás címén tette meg a fenyítő följelentést. Maga a választási aktus nagy izgatottság mellett folyt le annál is inkább, mert mindjárt reggel a krakováni káplán által fölbujtott néppárti választók a rend föntartása céljából köztük megjelent Csenkei Adolf miavai járási főszolgabírótól földre teperték s talán agyon is verték volna, ha a hirtelen ott termett csendőrség ki nem menti a hivatalos kötelességét teljesítő ősz köztisztviselőt életveszélyes helyzetéből. Midőn dr. Gyürky Géza a választás eredményét este 9 órakor kihirdette, a választói helyiségben jelen levő hölgyek és urak „szégyen, gyalázat, Hurbanisták, hazaárulók” kiáltásban törtek ki, mire az újonnan megválasztott jámbor tótcoska jónak látta elsompolyogni. Mint halljuk, ez a választás is azok sorába fog tartozni, mely a kir. Curiának majd nem kis fejtörést okoz.

Szénicről írják: „Kerületünkben ép úgy, mint az egész felvidéken, a tót nemzetiségi aspirációk felütötték fejüket, a pánszláv papok, ügyvédek, orvosok, tanítók és takarékpénztári hivatalnokok, kik Bánffy alatt csak a sötétben és titokban merészelték működni, most egész nyíltan izgatnak a magyar állameszme ellen. A lelkészek minden törvény ellenére, a szószékről is korteskedtek. Izgató munkálkodásukat rájuk nézve fényes, de a magyar állameszme nézve fölötte kárhuzatos eredmény koronázta. Járásunkban és azonkívül a verbói, vágujhelyi, nagyszombati, stb. járásban a pánszláv képviselőjelöltek óriási többséggel megválasztattak. Ezen gyászos siker az új választási törvény következménye, mely a megköti a közigazgatási tisztviselők kezeit és még „jobban felszabadítja a pánszláv izgató papokat. Eddig legalább ellensúlyozhatta a szolgabíró és az alatta álló tisztviselői kar ezeknek aknamunkáját, de most szívszagató fájdalommal és megkötött kezekkel tétlenül kell nézniök a hazaárulók nemzetgyilkoló munkáját, mert az utóbbiakat védi a törvény, őket pedig sújtja. Igaz, hogy a törvény felhatalmazza a közigazgatási tisztviselőket a nyilvános népgyűlések ellenőrzésére, de ilyen gyűléseken nem tettek és beszéltek olyasmit, a mi okot adhatott volna az izgatások megtorlására. Azonban az izgatók már hetek óta faluról-falura, házról házra, konyháról-konyhára kilincseltek. Ki bírja őket ellenőrizni, hogy a zárt ajtók mögött mivel hitegették, ámították a népet? Bánffy alatt ennyire nem vete-medtek, mert a szolgabírók kezében volt valami hatalom.

A szövetkezetek is megannyi melegágyai a politikai izgatásoknak. Am lássa majd Széll Kálmán, mit csinál pánszlávjaival, dákorumánjaival és nagy szerbjeivel, kiket az ő puhasága hozott be az országyűlésbe.

Vétkes azonban a dolgok ilyen alakulásában a környékbeli magyar intelligencia is, mely nem törődik a közügyekkel semmit sem, hanem csak mulat, kártyázik és vadászik. A néppel sohasem érintkezik, ennél fogva nincs is semmi befolyása a népre. Csupán ilyenkor ismerik a parasztot, a ki azonban visszaemlékezik arra, hogy 5 évig úrféltől egy becsületes szót sem kapott. Velük szemben a pánszláv papok, tanítók folytonosan érintkeznek a néppel, ügyében-bajában szóval és tettel segítik, velük emberszeretőleg bánnak, tehát nem csoda, hogy a nép vakon követi őket. Ehhez járul, hogy a falusi pap, kinek egész nap alig van 1-2 órányi hivatali funkciója, egész idejét a néppel való érintkezésre fordíthatja, míg más ember kénytelen kenyérkeresete után látni. Sokat tehetnének a tanítók, ha nem volna kezük szintén megkötve. Még az állami iskolák tanítói is faluhelyen többnyire kántorok s mint ilyenek, a paptól függenek. A hol pedig ez az eset nem forog fenn, ott a pap az iskolagondnokságnak vagy iskolaszéknek tagja. Ebben a minőségben elég hatalommal rendelkezik, hogy a politikai téren ellene dolgozó tanítót állásától megfoszthassa. Azért be kellene zárni minden felekezeti iskolát, nemzetiségi vidékre kipróbált, tehetséges tanítókat kellene az állami iskolákban alkalmazni. Az állam pedig ne törődjék azzal, hogy az illető felekezetek honnan szerzik kántorukat. Ellenben fizesse tisztességesen tanítóit, hogy tehetséges, művelt emberek is lépjenek a tanítói pályára. A tanítónak ugyan nem hivatása a korteskedés, hanem a tanítás és nevelés, de ha a felekezetek olyan leikészeket megtérnek, kik az állam békéjét és egységét veszélyeztetik: az államnak gondoskodni kell oly közegek alkalmazásáról, melyek ezeknek veszélyes munkáit ellensúlyozzák. Ilyen közegek csak a jegyzők és tanítók, kiknek alkalmuk és idejük van a népet felvilágosítani. Erre azonban csak intelligens és tehetséges tanítók képesek. Míg azonban az állam 400 forint évi fizetéssel honorálja tanítóit, addig igen kevés kiváló tehetségű fiatal ember fog e tövises pályára lépni.” (Pesti Hírlap 1901. okt. 7.)

18. Részletek Liptómegeből.

A liptó-szent-miklósi kerület az elmúlt választások során tudvalevőleg arra a szomorú nevezetességre tett szert, hogy Ruzsiak János liptó-szt-miklósi ügyvédnek, az odaváló tót pénzüntézet vezetőjének s az 1894-ben tartott nemzetiségi kongresszus egyik főbb szereplőjének személyében nemzetiségi képviselőt küld a parlamentbe. A liptó-szent-miklósi kerületben, – mint onnan írják – a tót nemzetiségi párt győzelme csaknem a fanatizmusig hevíti a túlzókat. A mandátum átvétele után Ruzsiak a néphez intézett beszédében kijelentette, hogy a tót nemzetiségi központ ezentúl nem Turóc-Szent-Márton, hanem Liptó-Szent-Miklós lesz, továbbá, hogy ők nem fogják beérni azzal, hogy csupán az országos politikába folyhassanak be, hanem irányítani kívánják a helyi, a megyei politikát és közigazgatást is minél hatékonyabban, s teljes erőlylyel érvényesíteni befolyásukat és alakítani a tisztikarokat nemcsak a megyénél, hanem a községekben és az egyházi közigazgatásban is. E mellett újból hangzottatta a tót iskolák, tót törvénykezési nyelv stb. behozatalát.

A tót nacionalisták liptói győzelme szomorú, de természetszerű következménye a régi magyar földbirtokos-családok, a történelmi középosztály pusztulásának. Szentiványi Ödön, a 48-as mártír-főispán vármegyéje Szentiványi Adolf, Kiszely Árpád és Matuska Péter után Ruzsiak Jánost küldi a parlamentbe. A rózsahegy kerületben Palugyay Gyula, Liptó vármegyének harminc éven

át tisztviselője, utóbb nagyérdemű alispánja, kifogástalan, puritán jellemű, tüzes lelkű, meg nem alkuvó magyar ember a tót nemzetiségekkel szövetezik azon való elkeseredésében, hogy a Bánffy-rendszer oly méltatlanul meghurcolta, presztízsét silány, alárendelt minőségű formahibák miatt a sárba tiporta. A magyarság cinikus lemondással nézi, a mi körülötte történik.

Így alakította át a viszonyokat az a szerencsétlen gazdasági és általános politika, a melyet a magyar kormányok a kiegyezés óta követtek. A föld kisiklott a törzsökös magyar családok birtokából, a lipitói magyarság háta mögött pedig ezalatt hatalmas tót iparos-osztály keletkezett, a melynek tagjai jórészt állami szállításokon gazdagodtak, másrészt azonban zavartalanul konspirálhattak idehaza nemzetiségi konventikulumokon és kongresszusokon, a külföldön kiewi és prágai kirándulásokon. A bürokrácia országszerte ijeszítően szaporodik, Lipitó vármegyétől azonban a központi kormányzat úgyszólván a legszükségesebb hivatalokat is megtagadta, holott pedig az ország a magyarság erősítésére szívesen hozott volna áldozatokat azon az exponált területen. Ne csodálkozzék senki, ha az ilyen politika azután megboszulja magát. Ajánljuk ezeket az állapotokat Széll Kálmán miniszterelnök atyai jóindulatába. Mert a lipitói magyarság kudarca nem helyrehozhatatlan s csak a kormány politikáján múlik, hogy a magyar zászló Lipitóban öt esztendő múlva ismét a régi fényvel kerüljön ki a választási küzdelemből. (Hazánk 1901. okt. 7).

19. Ein Interview.

Der neugewählte Reichstagsabgeordnete Franz Veszelovszky, Advokat und Präsident der Slovakischen Volksbank in Nagyszombat, gilt allgemein als der Führer der kleinen Gruppe der neugewählten Nationalitäten-Abgeordneten. Ein Berichterstatter des „Magyar Hirlap“ hatte mit genannten Abgeordneten eine Unterredung, die ausserordentliche interessante Streiflichter auf die Pläne und Absichten dieser kleinen Gruppe wirft. Weszelovszky bemerkte, er habe mit seinen Gesinnungsgenossen bisher über nichts konferirt. Er vermuthet, dass der ihm unbekannt gewählte Serbe sich gleichfalls der Gruppe anschliesen werde.

Unter den Gewählten befinden sich auch solche, die in der Nationalitätenfrage zu uns halten werden, so die Sachsen und die in den slovakischen Bezirken gewählten Abgeordneten der Volkspartei. Unser Hauptprinzip ist die Durchführung des Nationalitätengesetzes. Danach würde unsere Gruppe möglicherweise fünfzehn Abgeordnete umfassen. Ob jedoch die Sachsen wirklich mit uns halten werden, ist fraglich. Welcher Parthei wir näher stehen, ob der Unabhängigkeitsparthei (Couleur Ugron) oder der Volkspartei, ist bis jetzt eine unentschiedene Sache. Wir glauben unser Ziel durch vielfache Berührungen erreichen zu können.

Man wird unsere Richtungen und unsere Grundsätze kennen lernen und einsehen, dass unsere Forderungen gerecht sind, denn Ungarn ist kein national-einheitliches Land, sondern von verschiedenen Nationalitäten bewohnt. Die Revision der kirchenpolitischen Gesetzen werden wir unter allen Umständen fordern, wenigstens soweit, dass nicht Jedermann genöthigt ist, die Ehe obligatorisch vor dem Staatsbeamten zu schliessen. Auch fordern wir die Abänderung des Gesetzes über die Konfessionslosigkeit. Bei uns ist es noch niemals vorgekommen, dass ein Slovake sich konfessionslos erklärt hätte, dagegen ereignete sich der Fall bei den Magyaren sehr häufig.

Der Volkspartei stehen wir in vielen Beziehungen nahe. Wenn sie keine einseitig nationale, sondern eine allgemeine politische Richtung verfolgen würde hätten wir uns vielleicht ohne Ausnahme ihr angeschlossen. In Bezug auf die ungarische Sprache hat unsere Partei noch keinen feststehenden Standpunkt eingenommen. Wir kennen keine Antipathie gegen irgend eine Sprache.

In den übrigen Verwaltungs-, Justiz- und Schulangelegenheiten aber, wie im socialen Leben ist nach unserer Meinung unsere Muttersprache am Platze, namentlich in jenen Bezirken, wo nur Slovaken wohnen. Die Magyarisirung hat bisher bei uns keine Früchte getragen.

Man hat hunderttausende für Magyarisirungszwecke ausgegeben, während gleichzeitig 300,000 bis 400,000 Slovaken nach Amerika ausgewandert sind. Man spricht sehr häufig von einer Staatssprache. Das ist ein unrichtiger Ausdruck, aber nachdem ein Gesetz hierüber besteht, muss dasselbe respektirt werden. – In Oesterreich sucht man die Umgangssprache, weil dort alle Sprachen gleich sind und auch im Parlamente benützt werden können. Im Parlamente kann hier die Umgangssprache nur die ungarische sein, weil das Gesetz verfügt, dass nur derjenige Abgeordneter werden kann, welcher der ungarischen Sprache mächtig ist.

Es bildet bei uns daher nicht einmal Gegenstand der Aspiration, dass eine andere als die ungarische Sprache im Parlament die herrschende sei. Auf die konfessionellen Fragen zurückkehrend, erklärte Weszelovszky, er habe keine Hoffnung, dass eine Revision der kirchenpolitischen Gesetze in der gegenwärtigen Zeitläuften durchzusetzen sein werde. Die Nationalitäten-Abgeordneten fordern in erster Linie die vollständige Durchführung des Nationalitäten-Gesetzes, die Hebung des geistigen und materiellen Wohlergehens der Nationalitäten, und werden nach Billigkeit und Reziprocität vorgehen.

Auf die Frage, ob Aussicht vorhanden sei, dass sich die slovakischen Nationalitäten-Abgeordneten mit der Volkspartei fusioniren, erwiederte Weszelovszky: „Es ist nicht ausgeschlossen, dass Kollár und ich in die Volkspartei eintreten, und zwar deshalb, weil die Programme der Volkspartei und der slovakischen Nationalitäten-Partei identisch sind. Es hängt alles davon ab, wie die Volkspartei vorgehen wird und in welchem Masse sie bereit ist, die Interessen des slovakischen Volkes zu unterstützen.

Wenn die Volkspartei eine nationale Partei bleibt und den Slovaken gegenüber so vorgeht, wie in den letzten zwei, drei Jahren, dann ist es natürlich, dass wir in ihren Verband nicht eintreten werden. Wenn sie jedoch zu ihren ursprünglichen Programm zurückkehrt, demselben treu bleiben und danach handeln wird, dann ist es nicht ausgeschlossen, dass wir ihre Mitglieder werden können“. Auf die weitere Frage, wie sich die Slovaken zu den Russen, Czechen und den übrigen slavischen Nationalitäten verhalten werden, lautete die Antwort:

„Wir verfolgen ihre Literatur mit grosser Aufmerksamkeit und ver schlissen uns der slavischen Kultur nicht. Es ist schade, dass die Ungarn so geringe Sympathien für die Czechen haben und sie gering schätzen. Sie sollten doch nicht vergessen, dass Ungarn schon zehnmal aufgetheilt und in Oesterreich inkorporirt worden wäre, wenn die Czechen nicht existiren würden“.

Schreiber dieser Zeilen kennt Weszelovszky seit 25 Jahren. Er ist in Nordwestungarn unter den Slaven weltlichen Standes der verbissenste, enreigteste und gab es eine Zeit wo sein panslavistischen Ideen erst bei den

Thoren Moskaus Halt machen. Sein Vorzimmer, sein Arbeitszimmer ist mit den Bildnissen mehrerer russischer Caren und russischer Generäle geschmückt, die Geschäftsbücher seiner Advokaturskanzlei werden slovakisch geführt.

Einst verband ihn gleiche Gesinnung mit seinem dortigen Collegén Hodzá Cyril; letzterer jedoch bereits vor mehr als 20 Jahren seinen Irrthum eingesehen die panslavistische Agitation an den Nagel gehängt und ein guter, verlässlicher Patriot geworden. Die innige Freundschaft zwischen Weszelovszky und Hodza hat damals einen gewaltigen Riss bekommen.

Sehr interessant ist das Eingeständniss Weszelovszky's, dass die Nationalitäten – Panslaven – der Volkspartei in vielen Beziehungen nahe stehen. Dieses Eingeständniss ist sehr wertvoll. Diese notorische Thatsache wird von der Volkspartei natürlich stets in Abrede gestellt, denn sie hat es nöthig mit patriotischen Phrasen zu flunkern, Weszelovszky fühlt sich dieses Zwanges ledig und gesteht es geradezu. Er wäre übrigens der Wahrheit noch näher gekommen, wenn er gleich die Waffenbrüderschaft mit der Volkspartei eingestanden hätte. (Neutraer Zeitung 1901. okt.)

20. Cseh öröm a tótok mandátumán.

A magyarországi tót mandátumok nagy örömet szereztek a cseheknek s a prágai Hlas Naroda siet is ennek kifejezést adni:

„A magyarok – úgymond az említett lap – öntudatosan falhoz szorították volt a tót nemzetiséget s azt követelték tőle, hogy elpusztítsa önmagát. Ha a tót nemzetiség vonakodott volna ezt megtenni, úgy a magyarok maguk készültek rá, hogy a tót nemzetiséget kiirtsák. Idején való volt tehát, hogy a passzivitásból kiléptek s a legutóbbi magyar képviselőválasztásoknál szavazataikkal a magyarságot arra figyelmeztessék, hogy még élnek. A tót aktivitás főmomentuma ebben keresendő. A magyarok megértik a valót, megértik, hogy a nemzetiségi kérdés Magyarországon nem szűnt meg, dacára annak, hogy a magyar politikusok ignorálják azt. Ime, a magyarországi tótok és szerbek ezer és ezer szavazattal támogatták a nemzetiségi jelölteket. Nemcsak hogy el nem tüntette a nemzetiségi kérdést Magyarországon a magyar politikusok ignorálása, hanem éppen megfordítva ez ignorálás növelte azt nagygyá. Hogy mi fogja követni a kiküzdött néhány tót és szerb mandátumot, azt nem lehet megjósolni, de az bizonyos, hogy a nemzetiségi mozgalom csakis előre fejlődhetik; hátrafelé nem. *A fejlődés kulcsa a megválasztott nemzetiségi képviselők kezében van, használjanak ki minden kedvező alkalmat a magyar parlamentben a nemzetiségi ügy javára. A magyar parlament az a hely, a melyről szavuk elhallatszik az egész országba, sőt azon túl is. Az apró, elnyomott nemzeteknek előnyére van, ha panaszaikat a gondolkodó világ fóruma elé viszik.*” (Pesti Hírl. 1901. okt. H.)

21. A cseh-tót actió Árvamegyében.

Alsó-Kubinból írják, hogy a nemzetiségi törekvések az idén eddig nem tapasztalt mértékben mutatkoznak. Míg azelőtt legalább a megyei törvényhatósági bizottság volt mentes a túlzó pánszlávoktól, addig az idei vármegyei választások szomorú eredménnyel végződtek az árvamegyei magyarságra nézve. Meglepő nagy számban kerültek be a törvényhatósági bizottságba éppen

a legszélsőbb elveket hangoztató nemzetiségi képviselők. Ma erejük tudatában a pánszlávok még nyíltan nem léptek fel a szorongatott magyarsággal szemben, de az első alkalommal meg fog ez történni. Gondoskodik majd róla a cseh részről buzgón támogatott pánszláv propaganda, mely lapjaival és könyveivel elárasztja a megyét. Talán, ha illetékes helyről erélyes közbelépés történék, a megye magyarsága meg tudná állni helyét a pánszláv terjeszkedéssel szemben. (Egyetértés 1901. okt. 20.)

22. Tót megyei bizottsági tagok.

A képviselő választásokra évek óta preparált tót nép buzgósága, vagy mint lapjaik írják, öntudata, még egyre ébred. A lezajlott bizottsági választások igazolják, hogy a szervezésbeli hiányokat a vezetők kipótolták s a népet egységesen, öntudatosan vezetik saját céljaik felé. A tót lapok örömteljes megelégedéssel konstatálják, hogy jelöltjeik mindenütt csaknem egyhangúlag győztek, a hol pedig elbuktak, alig egy-két szótöbbséggel győzött a magyar párt. T.-Szt-Mártonban ellenjelölt nélkül választották meg Mudronyt és Pietort a Národnie Nov. tulajdonosát és szerkesztőjét. Turán Hrdlicskát és Chrenkót, Jeszenán a két Jeszenszky testvért, Znió-Váralján Capkót és Klingovszkyt, Tót-Prónán Obuchot és Skalákot, Kostyánban dr. Mudrony Jánost és Hodzsát, Prekopán Ruttkayt és Juricskát, Mosócon Korhácsot és Valockyt, Sklabinán Halasát. A tót jelöltek közül csak három bukott meg, az egyiket Justh buktatta meg két szótöbbséggel. A mijavai és brezói kerületben bejutottak a tót párt összes korifeusai.

Milyen fontosságot tulajdonítanak a tótok ennek a győzelemnek, kitűnik lapjaik cikkeiből. A Národnie Noviny így ír: „Emberek mindenfelől látják, hogy nemzetiségével eddig keveset törődött népünk, kezdi belátni ennek súlyát és jelentőségét. Nem hiába vetünk és ültetünk. Igaz, hogy fejlődésünk processzusa nem megy elég gyorsan, de ennek saját okai vannak. Szolgáljon vigasztalásunkra, hogy az intelligens ifjúság tömegesen érkezik táborunkba és öntudatra ébred, még oly vidéken is, hol eddig csend és sötétség honolt. A legutóbbi választáskor már maga a nép hangoztatta nemzetiségét és a pártok tót, nem tót jelszavak szerint igazodtak még ott is, a hol az ellenjelöltek más jelszavakkal léptek fel, adóreformot, egyházpolitikai törvények revízióját és nemzetgazdasági terveket hangoztatva.

A turóci választások fényesen bizonyítják, hogy népünk öntudatra ébredése befejezett tény. Győztünk az egész vonalon. Népünk már nem enged magának úgy parancsolni, mint eddig, mert belátja, hogy sorsa legalább részben saját kezébe van letéve. Tudva azt, hogy akaratát keresztül viheti, nem engedi magát tovább ámíttatni . . . És így lehetne mindenütt. Egyébként reméljük, hogy három év múlva mindenütt győzünk, természetesen úgy, ha nem fáradunk ki a harcban, ha választások után is dolgozunk népünk ébresztésére, felvilágosítására . . . (Hazánk 1901. nov. 21).

23. Ruzsiák egyetért Széll Kálmánnal.

Liptóvármegye tegnap tartott őszi közgyűlésén különös eset történt. Az alispáni jelentés kapcsán ugyanis felszólalt Ruzsiák János most megválasztott nemzetiségi tót képviselő, s miután megvédte a maga politikai álláspontját, hangsúlyozta, hogy ők, már mint a nemzetiségiek, törvényes alapon állanak, és általánosságban egyetértenek Széll Kálmán kormányzati elveivel. Reméljük, hogy a miniszterelnök részéről Ruzsiák úrnak a politikai egyetértésre vonatkozó nyilatkozata erélyes visszautasításra fog találni. Mert nem engedhető meg, hogy Magyarország kormányelnökének állítólagos „egyetértése” jegyében bárminő nemzetiségi politikai irányzatok is érvényesülhessenek. (Pesti Napló 1901. okt. 26.)

24. A „Cseh-tót egység” számokban és a „nagy tót-estély” Olmützben.

A Prágában székelő „Cseh-tót egység” – írja a prágai Cas (305. XI. 5.) számában, – a múlt iskolai év alatt mindössze 23 magyarországi tót tanulót tartott ki a prágai tanintézetekben. Ezek a tót tanulók az orvosi fakultáson, a műegyetemen, a kereskedelmi, valamint a művészeti akadémián tanulnak. Azonkívül a „Cseh-tót egység” öt évi fennállása óta 78 magyarországi tót iparos tanulót helyezett el Csehországban. A „Cseh-tót egységének nagy érdemül tudja be a prágai Cas, hogy a magyarországi tótok között terjeszti a cseh könyveket és melegen ajánlja a nevezett tót-testvér egyesületet a cseh közönség pártfogásába.

Midőn ezelőtt 6 évvel ezen „Cseh-tót egység” Prágában keletkezében volt, felhívtam figyelmét az irányadó köröknek, s kivált a morva határ Széll északnyugati vármegyék hazafias közönségét azon céltudatos törekvésekre, a melyeket a prágai „Cseh-tót egység” maga elé tűzött. Felszóllásom pusztában elhangzott szó maradt, ad akta került oly indoklással, hogy a mit írtam, az mind rémlátomás, hisz a „cseh tót egység” egyházi tekintetben régen fennáll, s törekvése nem egyéb, mint a századok óta meglévő cseh-tót biblikus – nyelvi kultusz ápolása.

A felsorolt eredmények és tények olvasásán talán a 6 év előtt ily tévesen gondolkozott körök is más következtetésre jutnak a „cseh-tót egység” céljairól. Hat év előtt azt írtam, a minek lenni már be is bizonyosodott, hogy a prágai „cseh-tót egység”⁴ célja a prágai főiskolákon a magyarországi tótok fiaiból Magyarország nyakára pánszláv tót értelmiséget nevelni, hogy majdan faji és nyelvi közösségnél fogva természetes vezére és vezetője legyen a magyarországi tót népnek, a melynek eddig vezére a többség között élő – sajnos pusztulóban lévő – magyar intelligencia volt, melyre a nép hallgatott. Miért? mert nem volt tót értelmisége, de mihelyest lesz, e vezetés a mi kezünkben okszerűleg kisiklik. Ez a célja nevezett „egység”-nek és ezen célra szemeli ki a szakolcai s más felvidéki gymnasiumokban magyar nyelvben és magyar szellemben nevelkedett s tanult tehetséges tót ifjakat a prágai cseh főiskolákba és tót inasgyerekeket a fejlett cseh iparműhelyekbe s gyárakba, s ott eltartja és gyámolítja őket. Nomina sunt odiosa! panaszkodtam hallottam iskolai igazgatók szájából, hogy megint igen sok jó tanulókat szállította el dr. Blahó,

szakolcai tót lapszerkesztő Prágába, pánszláv nevelésbe és midőn e miatt apjuknak szemrehányás tétetett, a válasz az volt, „hogy szegény ember létere mit tehetett, midőn a Pán Blahó ingyen nevelteti úrrá fiát Prágában a „cseh-tót egység” védő szárnyai alatt.” A cseh könyvek tömeges beszállításával pedig előkészíti a „cseh-tót egység” a teljes nyelvi egységet.

Vagy van hatalmunk, vagy nincs e lélekkufárság megakadályozására, ha van, tessék azt a hatóságoknak érvényesíteni, míg arra való időnk van, ha pedig ily hatalommal nem rendelkezünk, akkor hiába dikciózunk és sopánkodunk a vármegye zöld asztalánál, hogy két pánszláv képviselők lett a vármegyében legutóbbi választások alkalmából, – mert ha nincs hatalmunk megakadályozni, hogy idegenben magyarországi tót fiúkból pánszláv intelligenciát neveljenek, – akkor itt a jövő is a pánszlávok kezében van, és mi leszorítottunk a tót népnek hazafias irányú vezetésétől, s kereshetünk új hazát. Ez olyan igazság, akár az, hogy kétszer kettő négy.

A prágai „cseh-tót egység” és „kölcsonösség” összes barátai tömeges részvételével folyó november hó 16-án „nagy tót-estélyt” rendezett Olmützben a „Ceska beseda” ottani „Národní Dom” (Nemzeti ház) nagytermében.

A magyarországi „tótságáról” egész sorai a tót intelligenciának érkeztek Olmützbe ez alkalomra. Ott volt Blahó Pál és Salva Károly. Az első a szakolcai „Hlas”-nak, a másik a rózsashegyi „Slovenské Listy”-nek a szerkesztője. E két lap tudvalevőleg a cseh-tót nemzeti és nyelvi egység szolgálatában áll, s mind a kettő a prágai „cseh-tót egység” magyarországi orgánuma.

Másnap, november 17-én, a „Szláv politikai klub” (Slovenski politicki klub) gyűlést tartott s ott a magyarországi tótok viszonyairól tárgyaltak, a magyarországi tót „intelligencia” tömeges részvételével.

Te jó magyarom ölbe tett karokkal csak perolálj, a míg a nyársot Olmützben bőrdre tüzesítik Igazán rettenetes! Veszik-e s vették-e figyelembe az arra hivatottak eddig a megyében megjelenő „Hlas” és a lipótomegyei „Slovenski Listy” létezését s igazításukat? Avagy nem-e veszik észre, hogy úgy Liptóban, mint Nyitrában e két lap fennállása és lazítása teremtette meg az utolsó képviselő-választások alkalmával a pánszláv képviselőket. Hát csak túrják és dikciózának tovább, a míg fülükbe zúgni fognak, hogy „Vivat sequenti!”

Volt Szakolcán évek előtt hasonló lázító pánszláv lap a „Koruhev” (Zászló). Ezt, az igaz, az akkori „Nemzetőr” tollal, sok munkával s még több pénzáldozattal megölte és kivégezte. Akad-e utánczója a fiatal hazafiak nemzedékében a „Hlas” és „Slovenski Listy”-nek főbeverésére? Adja Isten! Akkor talán nem fogja verni magyar a magyart azért, hogy e két ocsmány pánszláv lap megtűrése hozta nyakunkra a – a pánszláv képviselőket. (Nyitramegyei Közlöny 1901. decz. 1.)

25. Pánszláv dolgok Nyitramegyében.

Nyitramegye északi részében már 16 év óta tanulmányozom a nemzeti-ségi mozgalmat s tapasztalataim alapján állítom, hogy az evang. népiskolákban a gyermek – és az evang. papok által a nép ily szellemben lesz nevelve. Tisztelet a netáni kivételnek, én ilyet nem ismerek. A nép bizalmatlansága folytán mindent kifogásol és ócsárol, nem jól érzi itt magát. És ha a cseh és orosz állapotokat előtte dicsérik, a mint dicsérik is, könnyen elképzelhető, milyenek a vágyai. Mikor tehát a mi parasztunk azt mondja: „mi sme slováci”

nem azt érti, hogy az δ anyanyelve tót, vagy hogy a tót n'elvért rajon», hisz legtöbb esetben még írni, olvasni sem tud; hanem azt érzi, hogy az előtte folyton ócsárolt haza nem az ő hazája, szívében él a remény, hogy vágyai teljesülnek, s hogy erre nemsokára az alkalom is megjön. Uraim, ez a pánszlávizmus. Talán azt hiszi valaki, hogy azért nem tudják a népet tót nyelvre megtanítani, mert magyarul is tanítanak. Tanítanak annyit, hogy hatóságainkat félre vezessék, s hogy a magyar nyelvből gúnyt űzhessenek. Szóval ezen iskolák a pánszlávizmus fészkei és melegágyai. Vájjon hány nemzedéket mételez meg ily tanító? Mert gyermekből szülő lesz s ez gyermeket nevel. Hatóságaink intézkedésével szemben ott van az autonómia.

Aztán ne csodálkozzunk, hogy magyar középiskolát vagy egyetemet végzett ifjú, alig, hogy az iskola porát lerázta, álarcát -- melyet eddig kénytelen volt viselni -- leveti és pánszlávvá vedlik. Azon érzést, melyet a népiskola a gyermekbe ojt, a középiskola megfékezheti, de csak a legritkább esetben másíthatja meg.

Tessék a hazafiatlanság miatt kicsapott deákok; vagy pánszlávjaink múltjában kutatni, hús közül 19 esetben ily melegágyakban nevelkedtek. Ily fiatal ember, egyelőre az államépítés legfontosabb munkásairól – a papról és tanítóról szólok, mint káplán vagy tanító kilép az életbe és pl. az ó-turai ev. plébános főnbatósága alá kerii. Tessék elképzelni, mit mivel az olyan káplán és tanító, kivált, ha egy kis feltűnési viszketegségben szenved.

Az ó-turai evang. plébános Ó-Tura nemzetiségi mozgalmának a vezére.

Hogy körünkben jobban érezhesse magát, ide protezsálta, egyik rokonát, ki ev. kántortanító, másik rokonát, ki ev. tanító, harmadik rokonát, ki ó-turai segédjegyző. Ide protezsálta a káplánját, kit hazafiatlan üzelmek miatt elcsapott plébános s egyik tanítóját ki szintén ily vád alapján menesztetett.

Azt hihetné az ember, hogy ily vezérkarral csodákat művel, hogy válásos és erkölcsös népet nevel, a mit egy kis lelkiismerettel és ügybuzgósággal meg is tehetne. A helyett mit látunk? Hogy az ő hívei nagy részben még írni, olvasni sem tudnak, hogy működése alatt két új szekta, a baptismus és még valami más felekezet is alakult. Mindkét szekta tagjai – míg δ a pagátot kergeti – folyton szaporodnak és kizárólag az δ juhocskái kívánják az Istent az új mód szerint imádni. Politikai pártállása – persze választás idején – példás. Mindig bizalmi férfi volt Ezelőtt tíz évvel a kormánypárti – ezelőtt öt évvel a néppárti – és most a nemzetiségi jelölt mellett. Kár, hogy még Kossuth-párti képviselőjelöltünk nem volt, mert akkor talán meggyőződhattünk volna, hogy igazán nemes szíve van, mely valamennyi pártért egyformán dobog.

De azért mindenképpen pánszláv fészket akar községünkben csinálni és itt nagy kitartást tanúsít, ő hívta össze Ó-Turára az „egyházkerületi gyűlést”, melyet a hatóság erőszakkal volt kénytelen szétosztatni; δ hívta össze Ó-Turára az állítólag „néppárti” gyűlést, melynek megtartását községünk hazafias és művelt polgárai akadályozták meg; ő volt Markovicsnak a nemzetiségi jelöltnek és Hurbán vejének legbuzgóbb apostola.

Hogy Ó-Tura még sem lett pánszláv fészek, annak valóban nem δ az oka, hanem Ó-Tura művelt polgársága Ezen derék polgárság nagyon jól tud különbséget tenni tót és pánszláv között s bár tót az anyanyelve, de hazafisága magyar. Békében óhajt élni bármily vallású polgárral, csak az agitátoroktól, kik békétlenséget szítanak, akar szabadulni. Hisz a maga kárán tanult; sokat szenvedett 1849-ben Hurbán hordáitól, melyek községünket felgyújtották és kirabolták s jól tudja, hogy a kik Hurbánt dicsérik, azok sem akarnak egyebet.

A ki az utolsó képviselőválasztásnál a nemzetiségi jelölt, az ev. papok és tanítók által fanatizált szegény népet látta, önkéntelenül ezen Hurbán-féle hordák jutottak eszébe. A szegény parasztnép azt hitte, hogy megérkezett a régen várt Messiás, megérkezett az ideje, hogy bosszút álljon „elnyomóin”, s hogy egyéb vágyai is teljesülnek. Az evang. papok és tanítók majdnem mind kortesei voltak ezen Messiásnak, sőt fehér ruhás iskolás gyermekek is üdvözölték. A Messiás megbukott, de nem halt meg. Folytatja a működését, hetenkint egyszer sőt kétszer is jár vigasztalni „elnyomott testvéreit”, sőt épülésükre a hatóság tudtával egyesületet is alapított. Hagyjuk az élcet, mert keserű a valóság.

Mely állam túrne meg ily féktelen izgatást? Melyik állam engedné meg, hogy tanítói nyíltan vagy alattomban egysége ellen törjenek? Mely állam engedné meg, hogy ily papok álljanak tanügye tekintélyes része élén? Mely állam túrná azt, hogy korcsmákban haza-ellenes és tiltott iratokat árusítsanak és izgassanak? Egyik sem. Mi nekünk a szabadelvűséget túlhajtunk nem szabad. Oly pártot s oly törekvést, mely bármely formában országunk egysége ellen tör: minden teketória nélkül el kell nyomnunk s meg kell semmisítenünk. Jogunk van hozzá, mert mi az állam építés legelején vagyunk. A mi egységes nagy nemzeteknél fényűzés, az minálunk bűn.

Mielőtt soraimat befejezném, rá kell térnem azon nyilatkozatra, melyet dr. Marko vies Rudolf, kerületünk szerencsésen megbukott nemzetiségi jelöltje és Hurbán veje, több lapnak beküldött, s melyben tiltakozik a miniszterelnök azon állítása ellen, mintha ő – Ó-Turán tartott programbeszédjében – tót hivatalos nyelvet ígért volna. Dehogyan ígért, szó sincs róla. Csak azt mondta, a többek között s ezt mindnyájan hallottuk: hogy az idézések bírósági és hatósági végzések s adókönyvecskék tót nyelvűek legyenek, hallgatagon fenntartva a jogot a többi nemzetiségeknek is, hogy ők ugyanazt román, szerb, német, ruthén s horvát nyelven követeljék. Hogy ez nem a hivatalos nyelv, azt persze Széll Kálmán nem tudhatta. (Nyitramegyei Közlöny 1901. decz. 15.)

26. Ev. ág. autonóm hatóság védelme alatt történt magyargyalázás.

Mi okozta a pánszlávok győzelmét vármegyénkben s a pánszláv mozgalom elharapódzását az egész magyar felvidéken? Csak rosszhiszemű szándék vagy jóhiszemű tudatlanság tehet e miatt szemrehányást az adminisztrációnak kezdve a főispánon, végezve a községi jegyzőn. Ne keressünk bűnbakot, hanem valljuk be nyíltan, hogy a magyar nemzeti politika gyöngeségén, báránytürelmén izmosodott ennyire a nemzetiségek mozgalma. Mi történt harminc esztendő óta a célból, hogy a pánszlávizmus, dákórománizmus melegágyait, a felekezeti iskolákat kiirtsuk? . . . Csak egy illusztris példát hozok fel e téren. Akadt egy ág. evang. felekezeti tanító, a ki a millenium idején megtagadja az ünnepi beszéd tartását oly indokolással, hogy ő Árpádot mesebeli alaknak, a milleniumot történelmi hazugságnak tartja. A fősolgabíró jegyzőkönyvet vesz föl az esetről s felterjeszti a közigazgatási bizottsághoz, a közigazgatási bizottság megkeresi az esperességet, fegyelmi megtorlást kérve, az esperesség felháborodással utasítja vissza a közigazgatási bizottság „ille-

téktelen beleavatkozását” s a magyar nemzet meggyalázója ma is bűnhődés nélkül, zavartalanul tanítja a tót csemetéket tót hazafiságra. A tót nyelvű ágost. evang. egyháznak iskoláiban majdnem csupa notórius pánszláv asítátor a tanító s autonóm hatósági szervezetében is csaknem kizárólag ez a veszedelmes elem van képviselve. Jutott-e eszébe valakinek államférfiaink közül, hogy e szégyenletes helyzetet gyökeresen segítsen? . . .

27. Die Antwort des Caren.

Bukarest, 20. Januar.

Der russische Gesandte v. Ponton erklärte einem Interviewer, dass das aufsehenerregende Dankschreiben des Caren auf den Neujahrsglückwunsch des radikal-panslavistischen Blattes „Pravoslavny Wostok” – l'Orient orthodoxe – auf ein Versehen der Hofkanzlei zurückzuführen sei. – in politischen Kreisen hatte den Dank des Caren an das von der bekannten Peterburger Panslavistin Gräfin Kapnist unterstützte Agitationsblatt, das den Einfluss des Dreibundes aus der Balkanhalbinsel und die austrophile Auslandpolitik Rumäniens so scharf bekämpft, umsomehr berührt, als der Car in dem Glückwunschschreiben, das ihm das Blatt zum orthodoxen Neujahrsfeste übersandt hatte, als „Beherrscher aller Slaven und Car aller Orthodoxen” gefeiert wurde (Pesetr LI. 1902. jan. 22.)

28. Szerb pánszláv képviselő.

A Curia ma délelőtt tárgyalta a Pavlovics Ljubomir törökbecsei mandátuma ellen beadott kérvényt, melyet Urbán és társai nyújtottak be. A tárgyalás iránt rendkívül nagy érdeklődés mutatkozott, úgy, hogy nemcsak a tanácssterem, de az előszoba is zsúfolásig megtelt közéleti előkelő férfiakkal, jogászokkal, bírakkal, képviselőkkel és ügyvédekkel. Az október 2-án Törökbecsén megejtett híres választásról volt ma szó. A kerületnek huszonhárom év óta közszeretetlen állott képviselője volt Rohonczy Gedeon, a kit a kerületben többek közt két ízben egyhangúlag választottak meg. A legutóbbi választásnál nagyot fordult a kocka. Az eddigelé békés torontáli szerbek hajtottak a mézes-mázos szavakra, mohón behabzsolták az utópiákat és erős küzdelem után szótöbbséggel megválasztották Rohonczy ellenében a szerb nemzetiségi program alapján álló falusi orvost, dr. Pavlovics Ljubomirt. Rohonczy lelkes táborát, a mely a magyar, sváb és szerb intelligenciát egyesítette magában, a bukás nagyon elkeserítette és a választás ellen nyomban beadták a Curiához a petíciót. Hogy mekkora az érdeklődés e petíció sorsa iránt, azt mi sem bizonyítja annyira, mint az, hogy a Curia mai tárgyalásán egész sor kékbeli torontáli szerb és sváb atyafi volt jelen, a kik eljöttek messze vidékről megtudni, hogy mi lesz az ő petíciójuknak a sorsa.

A bíróság pontban tíz órakor foglalta el helyét. Elnök Paiss Andor, előadó Fittler Imre, szavazó bírák Beck Hugó, Ádám András és Zachár Imre curiai bírák.

A tárgyalás lefolyása a következő:

Az elnök: Tárgyalásra kerül ma Urbán Péter és társai törökbecsei lakosoknak az 1899: XV. t.-c. 3. §-a alapján beadott petíciója a folyó évi október

2-án megejtett törökbecsei képviselőválasztás ellen. Konstatálom, hogy jelen vannak a kérvényezők képviselőjében dr. Mittelman Nándor törökbecsei ügyvéd, a megválasztott dr. Pavlovics Ljubomir képviselőt dr. Tetétleni Ármin budapesti ügyvéd képviseli. Kérdezem a felektől, van-e valami kifogásuk alakiság szempontjából?

Tetétleni Ármin dr.: Alaki kifogást nem emel, bár a kérvényezők követtek el szabálytalanságot is; erről azonban majd később beszél.

Az elnök: Most tehát áttérünk az érdembeli tárgyalásra.

Dr. Mittelman Nándor, a kérvényezők képviselője, azzal kezdi beszédét, hogy a kerület hazafias polgársága a legközelebbi választás óta valóságos hadilábon áll egymással. A nemzetiségek a Vojvodina helyreállításával fenyegetőznek, pedig a szerb nép eddigelé türelmes és békés volt. Ezt a változást a dr. Pavlovics Ljubomir áldatlan működése okozta. Valahányszor ő a kerületet meglátogatta, soha egy nemzetiszínű zászlót nem láttunk. Sőt a magyar nemzeti jelvényeket sem akarta ő megtűrni, pedig e nélkül a rendet fentartani nem lehet. Pavlovics Ljubomir nemcsak negatív, de pozitív is megvetést tanúsított a magyar nemzet jelvényei iránt. Egy fiatal gyermek a szerb nemzeti zászlót tüntetőleg tartotta a kezében. Az ellenőrzést teljesítő főszolgabíró figyelmeztette Pavlovicsot, hogy ez Magyarországon nem járja. De Pavlovics vonakodott a zászlót eltávolítani, sőt a tömeg fel is zúdult a főszolgabíró ellen, úgy, hogy a közrend veszélyeztetve volt. A bíró, a jegyző és vagy tíz tanú fogja bizonyítani, hogy Pavlovics a legmélyebb megvetését tanúsította a magyar nemzeti zászló iránt, sőt a szerb zászlót tüntetőleg portálta. De Pavlovics gyűléseken, konferenciákon is állást foglalt nemzeti jelvényeink ellen. Beodrán azt a kérdést hozta szóba, hogy miként jöttek őseink a hazába? Mindenki azt hihetné, hogy egy magyar képviselő Árpádról, Mátyásról fog beszélni. De ezek neki Hekuba volt. Ő egyszerűen a szerbek bejöveteléről beszélt és megtagadta a magyar nemzet politikai egységét. Azután csupa történeti falzummal ámította a választókat, azt állítván, hogy a magyar király kérte a szerbeket, hogy jöjjenek segítségül a törökök ellen. A dolog pedig úgy áll, hogy a szerbek nálunk barátságos otthonra találtak. Azt akarta elhíttetni a néppel, hogy ő nekik, mint a haza megmentőinek, külön privilégiumuk van, nekik a Duna, Tisza és a Maros közötti földrész dukál. Beszélt a szerb nemzet keserves elnyomatásáról, arról, hogy a magyarok őket nyelvüktől, vallásuktól megfosztják. Pedig mindez nem igaz. A szerb autonómia és nemzetiség él és virágzik. A ki ismeri a szerb nép rajongását, csak az ítélheti meg azt, hogy milyen veszedelmes módon hat az ilyen izgatás a szerb választók kedélyére. Ennek az izgatásnak óriási kihatása volt a választás eredményére. Pavlovics még azt a történeti falzumot is megengedte magának, hogy azt hirdette, hogy a szerb nép vérzett ezért a hazáért. Mindezekre nézve kéri bejelentett tanúinak kihallgatását. Pavlovics az úri birtokos osztály ellen is izgatott Kumán azt hirdette, hogy az adórendszer rossz, azt csak az urak érdekében csinálták, a népet, a melynek jogai nincsenek, nyúzzák. Azt is mondta: „mi egy eltévedt nép vagyunk, a magyarokat segíti a királyuk, az osztrákokat a császárjuk, el vagyunk hagyatva, egyedüli reményünk az orosz cár”. Ezt is tanúk fogják igazolni. Rohonczy Gedeon, a ki a kerületet 23 év óta képviselte, bejárván ezúttal is a kerületet, mindig és mindenütt a legnagyobb szívéllyel találkozott. Kumán, a hol ez izgatások folytak, a belterületen más volt a helyzet. A nép „zsivió Pavlovics” kiáltással fogadta és mindenféle ocsmány megjegyzésekkel kísérte. A bíró a községházát elzárta.

Rohonczy kénytelen volt a piacon egy asztalon a néphez beszélni, de a nép nem engedte beszélni. Azt a négy szerbet, a ki a magyar nemzeti zászlót a kezében tartotta, megrohanták, a zászlót szétépték és a kerékküllőre akasztották. Rohonczyt is le akarták az asztalról rántani, úgy, hogy Rohonczy a beszédét meg nem tarthatta. Ez történt a választás előtt. Hogy mi történt a választás óta, azt szívszorulás nélkül el nem lehet beszélni. A törvényhatósági bizottságba csak szerb omladinisták kerülnek, a magyar kereskedőket bojkottálják, az orosz cár, a szerb király és a Miletics arczképei ezrével érkeznek a postán a kerületbe. A választás szabadsága a törökbecsei kerületben szabaddosszággá fajult, lelketlen izgatók martalékvá lett a népjog. Kéri a választás megsemmisítését, kéri Pavlovics aktív és passzív választási jogának öt évre leendő felfüggesztését és az összes költségekben leendő elmarasztalását.

Dr. Tetétleni Ármin, a választást védő ügyvéd, ellenfelének beszédét hangulatkeltésnek minősíti, pedig itt tisztán jogi kérdéseket kell fejtegetni és ezeket a hangulatkeltéssel nem szabadna összevegyíteni. Ő hazafias missziót teljesít, a midőn ezt a választást védi. Örvendetes, hogy a nemzetiségi vidékről eljő egy ember, a ki alkotmányos és törvényes úton akarja valódi vagy vélt sérelmeit előadni. Ezért őt most hazaárulónak deklarálja az ellenfél. Pedig mindig az volt a jelszó, hadd jöjjenek azok a nemzetiségek és illetékes helyen mondják el panaszukat. Mikor aztán idejő közénk egy nemzetiségi képviselő, akkor „feszítsd meg »-et kiáltunk. Pavlovics sem szerb, sem magyar zászlókat nem készített, egy szegény vidéki doktornak erre anyagi módja sincsen. Az a zászlótépés igazán komikus. Minden választásnál és választódsi dolognál fordulnak elő apró heccelődések. Az a lobogó kék-fehér-piros színű volt, ez a zászló tehát, ha a zászlón a színek függőlegesen voltak, francia zászló volt. Mert a szerb zászlónak piros-kék-fehér a színe. Szerinte Pavlovicsnak, egy komoly embernek, nem lehet az a feladata, hogy egy zászlót egy gyerek kezéből eltávolítson. Rohonczy érdemes és tiszteletben álló ember, de a választás esélyeinek ő is ki van téve. Van arra elég eset, hogy epigonok gyűrnek le nagyságokat. Hiszen az igazságügyi miniszter is elbukott Baján. Tudomásul vette, azután napirendre tért felette. Azt csak nem kívánhatja az előtte szóló, hogy Pavlovics a községekben az ellenjelöltjének csináljon hangulatot. Pavlovics nem tett egyebet, és hívei sem tettek egyebet, mint a saját ügyüket mozdították elő. Hogy egy zászlót letépnék, ennek választásnál nincs semmi jelentősége. Ez megtörténhetik választáskor Hajdú-Nánáson is. A karlócai kongresszus körül fölmerült ügyek a szerbeket nagyon elkésértették, és ha ilyen körülmények között ők a saját vérükből küldenek képviselőt a parlamentbe, azért, hogy ott az ő vágyaikat képviselje, ezért ez a képviselő és az ő választói még nem érdemelnek meghurcoltatást. Pavlovicsnak nincs semmi féle félni valója a legszelebb körű bizonyítástól sem, hogyha az elrendeltetnék. Rosszhiszemű vádnak tartja azt, hogy Pavlovics a cárt emlegette volna a szerbek előtt. Ez nincsen a petícióban, ezt utólag itt említi föl az ellenfél. Pedig ha ez így történt volna, bizony ez a gravamen első helyen szerepelne a kérvényben. A bejelentett tanuk csupa mezőőrök, dutyi-őrök . . .

Az elnök: Ily kifejezésekre nincsen szükség, távollevőket sértegetni ne tessék, a törvény előtt minden ember egyenlő.

Tetétleni dr.: Tisztelettel meghajlik az elnöki figyelmeztetés előtt, ő szavaival az ellenfele által bejelentett tanuk függetlenségi helyzetének aggályos voltát akarta jelezni. Aztán felolvassa Pavlovics programbeszédét, a mely-

ben ő kijelentette, hogy Széll Kálmán bölcs politikája nekik is lehetővé teszi, hogy sérelmeiket alkotmányos úton az ország előtt feltárják. Íme tehát, Pavlovics a törvényes alapra helyezkedik. Aztán hosszasan cáfolja ellenfelének vádjait és tagadja, hogy Pavlovics a magyar államegység ellen izgatta volna a választókat. Sorra iparkodik megdönteni érveléseivel azt a négy inkriminált passzust, a melyekben a kérvényezők izgatást találtak. A történelemből és politikai életből vett példákkal erősítette meg bizonyítékait. Beszéde végén kéri a Curia-t, hogy, mivel nincsen olyan tényálladék, a melyet bizonyítani kellene és a kérvényezők ügyvédje által felhozott póttényálladék sem képezheti bizonyítás tárgyát, utasítsa vissza a kérvényezőket kérvényükkel.

Erre Mittelmann dr. ügyvéd szólalt fel és elmondta, hogy, noha a védő kicsinylőleg szólt a vidéki ügyvédekről, neki mégis van annyi bátorsága, hogy szembeszálljon a védő állításaival. Csak lett volna a védő a beszéd alkalmával jelen, bizonyára nem csodálkozna, hogy az inkriminált passzusok milyen hatást tettek a hallgatóságra. Nem tagadná akkor, hogy izgatás van bennök. Képzelve csak el, hogy milyen hatással van az olyan, többnyire műveletlen parasztokból álló hallgatóságra, ha a képviselőjelölt azt mondja: „Az urak nem fizetnek adót, ti fizettek adót!” Végül kijelenti, hogy a védő által felolvasott beszéd szövege nem való, hanem az az igazi a mi a petícióban is benne van.

Ezután a védő rövid felszólalása után, melyben megismétli kérését, a Curia felfüggesztette a tárgyalást.

A tanács, több mint másfél órai tanácskozás után, újra megjelent és kihirdette az ítéletet, a mely elutasítja a kérvényezőket és a felmerült költségek címén 500 korona megtérítésére kötelezi őket.

Az ítélet megokolásában a Curia röviden kiemelte, hogy a kérvényezők Pavlovics programbeszédéből egyes részeket kaptak ki, hogy izgatást fedezzenek fel. De ha az egész programbeszédet átolvassák, nincs benne sem osztály, sem az állam ellen való izgatás. A pótkérvénybeu foglalt „muszka cár” emlegetése, mivel új dolgot a petíció benyújtása után fölhozni a törvény meg sem enged, figyelembe vehető nem volt. (Pesti Hírlap 1901. decz. 8.)

29. Az orosz propaganda.

Budapest, marc. 24.

Egy Bécsben élő kis-orosz író, Szembratovics Román érdekes munkát írt az orosz politika céljairól és eszközeiről. Azt akarja bizonyítani, hogy az orosz hatalom nem olyan rettentően nagy, mint a minőnek képzeljük s nekünk talán azért imponál oly nagyon, mert nem igen ismerjük. Az orosz birodalom benső viszonyaiban nincsen semmi alapja az óriás hatalomnak. Az ország igen nagy vidékein borzasztó nyomorúság és éhínség uralkodik; a már-már agyonsanyargatott nép sehogyan nincs megelégedve a dolgok mai rendjével s egyre több energiával tiltakozik ellene; a nagy birodalomban igen sok a nemzetiség, a melynek elkeseredése könnyen lázadásban törhet ki.

Hogy a nemzetközi politikában mégis döntő tényezőként szerepelhet Oroszország, ennek Szembratovics szerint az a magyarázata, hogy a nyugat-európai nemzetek nem ismerik az orosz birodalom belső ügyeit, nem érdeklődnek irántuk s nem igyekeztek az orosz állam ellen föllázítani az orosz állam kebelében élő nemzetiségeket. Ezt a módszert, a melynek segítségével

a kis Oroszország óriássá nőtt, soha senki sem igyekezett fölhasználni Oroszország ellen, pedig ez az egyetlen mód az orosz hatalom, megdöntésére.

Szembratovics adatokkal bizonyítja, hogy korántsem új dolog a mai orosz külpolitika, a melynek az a célja, hogy a szomszédos népeket egymás ellen felbőszítse s az így keletkezett küzdelmet a maga részére fölhasználja. Az orosz politika már kezdettől fogva ezzel az eszközzel dolgozott. Legelőször is kihasználta a lengyelek és kis-oroszok (rutének) ősrégi civakodását s alighogy a rutén Chmelnickij leverte a lengyeleket, az oroszok a rutének országát álnok szerződés útján egyesítették a cár birodalmával. Ez a szövetség volt az orosz terjeszkedés alapja. Oroszország eleinte csak szövetségeket kötött, de mindig csak a saját hasznára. Ez a szövetségi politika nem változott meg máig sem; a francia-orosz szövetségből Franciaországnak semmi haszna; bizonyítja ezt a fásodai szégyenletes kudarc is, melyet Oroszország közönyösen nézett végig; Oroszország ellenben e szövetség révén francia pénzhez jutott; francia pénzen épít vasutakat, fölszereli a hadseregét, a hajóraját, Szibériában vasutat épít és sztratégiai vasutakat tervez. A francia pénzből Kínának, Perzsiának és Bolgárországnak nagylelkűen kölcsönöz az orosz, a ki csak azért kötött szövetséget, mert a franciának sok a megtakarított pénze.

Divide et impera! Ez az orosz politika jelszava. Az osztrák-magyar monarchiában gyanút kelt Németország ellen, Olaszországban pedig a hármasszövetség ellen. Nemrég az orosz kormánypárti lapok közös, sugalmazott cikkében ezt olvashattuk: „Az osztrák monarchia sorsa már rég meg van pecsételve, s a német vezérkar tárcáiban hever.” Oroszország évtizedeken keresztül ellensége volt a német egységnek s gyakran háborúval fenyegetőzött arra az esetre, ha a német államok egyesülnek. Igaz ugyan, hogy később támogatta Poroszországot, de ez a támogatás igen drága volt; 1870-ben is a semlegesség fejében kieroszakolta, hogy a párisi szerződés legfontosabb megállapodásai alól kibújhatott. A román-görög barátkozás ellen is kézzel-lábbal tiltakozott Oroszország s a német-angol szövetséget sikerült is megghiúsítania.

Oroszország külföldi propagandája valóban példás. Egész Közép-Európában mindenütt vannak őrállomásai, a melyeknek a karaktere hol nemzeti (pánszláv), hol meg vallásos (orthodox), – a hogyan a helyzet kívánja. Különösen az osztrák-magyar monarchiában működik erősen ez a propaganda. Lembergben orosz pénzen jelenik meg a „Galicanin” napilap, a melyet ingyen is küldenek Gácsországban mindenkinek, a ki olvasni akarja; Csernovicban orosz pénzen jelenik meg a „Pravoszlavnaja Bukovina” (az Igazhítú Bukovina), s Bécsben a „Szlavjanszkij Vjek”, ennek az orosz nagykövet felesége a nyíltan bevallott kiadója. Ezenkívül igen sok szláv újság orosz szubvenciót kap Ausztriában és Magyarországon; nemcsak apró lapocskákat támogat az orosz kormány, hanem még a prágai „Narodni Lisztj”-t is. Varsóban a kormánynak egy igen előkelő tisztviselője valami pör tárgyalásán igen épületes dolgokat mondott el arról, hogy a monarchiában a sajtó-propaganda mily sokba kerül Oroszországnak.

Az orosz kormány minden alkalmat megragad, a mikor a monarchia szlávjait figyelmeztetheti arra, hogy a mai osztrák-magyar monarchia csak ideiglenes állapot és hogy a szláv óriásnak pártfogására mindig számíthatnak. Minden szláv tüntetésre küldenek a monarchiába, akár csak a balkáni államokba, egy-egy orosz tábornokot, a ki nagy beszédekben hirdeti a szláv kölcsönösség eszméjét, melyet az orosz hadsereg is támogatni fog. A Palacky-ünnepen 1898-ban Prágában Komarov tábornok mondott izgatató beszédet. A

mult nyáron a prágai Szokol-ünnepen már megint ott járt egy orosz küldöttség, a melynek persze szintén tábornok, Rittich Fedor volt a vezetője. Ez a tábornok a prágai „Narodni Listy”-ben proklamációt intézett a cseh nemzethez, a melyhez így beszélt:

„Azért jöttem, hogy nektek, cseheknek kinyilatkoztassam a mi orosz szeretetünket s hogy figyelmeztesselek benneteket arra, hogy Oroszország bizalmára és hatalmára minden tekintetben számíthattok . . . Nálunk mindent megtesznek a nép jólétéért. A nép iránt való közös, egységes szeretetben van a mi belső hatalmunk, s a hol ez a belső hatalom meg van, ott már csak jó alkalom kell, hogy ezt a hatalmat az országunk határain kívül is megmutassuk.”

Hygy ez a beszéd nagyon föllelkesítette a cseheket, az nagyon természetes. A francia-cseh barátkozás is az oroszok műve, mert az egész orosz sajtó már évek óta hirdeti, hogy a franciáknak és cseheknek közösen kell harcolniok a pángermánok ellen.

Az orosz izgatás igen erős a Balkánon is. A szerb és bolgár lapok csaknem mind orosz zsoldban vannak. A múlt nyár óta Bukarestben is van pánszláv lap, a „Pravoszlavnij Vosztok” (Igazhitű Kelet), a mely orosz és francia nyelven jelenik meg. Az első szám vezércikkében benne volt ez a politikai kinyilatkoztatás is: „Görögországnak el nem vitatható joga van Dél-Macedóniára, Trákiára, Epirusra, Ciprus szigetére és Kis-Ázsia nyugati részére, Romániának pedig Erdélyre, a Bánság keleti részére és Bukovinára.” Szerbiának és Montenegrónak odaajándékozná a pánszláv propaganda Észak-Macedóniát, Ó-Szerbiát és természetesen Boszniát és Hercegovinát is, Dalmácia déli részével együtt; Bulgáriának keveset szán: csupán az ipeki patriárkátust.

Az orosz propaganda ezentúl jobban ki fog terjeszkedni Magyarországra is, mert Bécsben a pán-orosz propaganda felügyelői állást is szervezett, melynek nyíltan bevallott célja csak az, hogy a felügyelő úr a monarchiában orosz nyelvterjesztő tanfolyamot rendezzen, ezeket a tanfolyamokat meglátogassa és ellenőrizze s az orosz nyelvnek a monarchiában való terjeszkedéséről a nagy orosz városokban nyilvános gyűléseken beszámoljon.

Az orosz pénzben nagy hatalom van. A szlávok nem gondolják meg, hogy az orosz birodalomban minő sors érte a ruténeket, lengyeleket, finneket, s a többi nemzetiségeket. Különösen a monarchia másik felében, de ide át nálunk is, most jobban lelkesednek a szlávok az oroszokért, mint valaha. Igazságtalanságról, nemzeti türelmetlenségről, a centralizmus számtalan káros következményéről panaszkodnak és sóvárogva tekintenek Oroszország felé, a hol éppen a legnagyobb az igazságtalanság, a nemzeti türelmetlenség és a centralizmus. (Budapesti Hírlap 1902. márcz 25.)

30. Csehek akciója a Felvidéken.

Nyitra, február 21.

Az a mód, melylyel a nemzetiségi kérdés a költségvetési vita alatt az úgynevezett nemzetiségi képviselők részéről szóba hozatott, talán sehol sem lett oly fájdalmas visszhangra, mint a felvidéki magyarság körében, melynek napról-napra több alkalma van tapasztalnia, hogy a növekedő szláv áramlat miként szorítja minden téren, igaz egyelőre lassan, de következetesen háttérbe. Prágai cseh lapokból egy újabb szláv közgazdasági akció tervét olvassuk. A Tátrabank Turóc-Szent-Mártonban egy nagyszabású celluloze-gyárat szándékozik fölállítani és pedig a cseh tőke és cseh szakértelem közreműködésének

biztosításával. A prágai Csasz azt írja: „E vállalat alapítása a cseh nemzeti érdekekre nagyon fontos, mert hiszen nekünk, cseheknek a magyarországi tót-ság között nemcsak kulturális, de közgazdasági hivatásunk is van, a melyet épp oly komolyan tartozunk venni, mint a kulturálist. A cseh tőkepénz földadata az, hogy a cseh ipart telepítse át a magyarországi tótok közé, hogy ily módon e népfajt közgazdaságilag is fölszabadítsa a magyarság uralkodása alól”.

E legújabb cseh-tót gazdasági akció azért is megérdemli az illetékes körök figyelmét, mert éppen gazdasági okok szülték azt, hogy ma már a magyar értelmiség a Felvidéken többé nem olyan, erős, mint azt Hodossy a múltra vonatkozóan Veszeloovszki-nak felelve, olyan szépen rajzolta. A gazdasági válság a magyar középirtokosságot talán e vidékeken sújtotta legérzékenyebben. E miatt a magyar értelmiség szupremáciája újabb időben nagyon meggyöngült és megfogyatkozott minden téren. A Vág, Nyitra s a Garam termékeny völgyeiben hajdan virágzó birtokos családoknak kétharmada koldusbotra jutott és helyükbe nagyobbára osztrák birtokosok ültek, kik Bécs felé kacsintgatnak. Még jó, ha nyíltan nem ellenségei a magyar nemzetnek. Ez új földesurak hatása a múlt választásokban nem csekély oka volt annak, hogy a növekedő tót nemzetiségi mozgalom éppen négy képviselővel ajándékozta meg a magyar parlamentet.

Nagy álmélkodásba, sőt egyenesen nagy aggodalomba is ejtette a felvidéki magyarságot az, hogy Veszeloovszki nemcsak előadta a maga politikai hitvallását a magyar parlamentben, hanem nézetei és fejtegetései bizonyos fokig még jóváhagyással is honoráltattak. Erre az a válasz, hogy mérsékelten beszélt és elismerve a magyar fajnak ez államban való szupremáciáját, a magyar állam egységét és önállóságát is elismerte, mikor kijelentette, hogy ők nem gravitálnak kifelé. Jó lesz azért egy kissé a tót nemzetiségiek e mérsékletét is megvilágítani, mert ha a lojális frázisok mögé nem tekintünk, könnyen csalatkozhatunk. Megengedjük, hogy nem gravitálnak ez idő szerint kifelé, mert hiszen összes törekvéseik arra irányulnak, hogy a magyar nemzet szupremáciáját a magyar állam határain belül s kereteiben törjék meg. A nemzetiségi törvény végrehajtását azért sürgetik, hogy annak alapján egész vidékeken, sőt vármegyéken a politikai vezetést a maguk kezébe kerítve előkészítsék a magyar állam nemzetiségi kantonok szerint való föderalizálását. E törekvések ellensúlyozására egyre általánosabbá kezd lenni a felvidéki magyarság körében az a meggyöződés, hogy a nemzetiségi törvény revíziójával el kell vonni még csak a jogosság látszatát is a nemzeti izgatók lába alól, kiknek most éppen az ad legtöbb erőt, hogy hivatkozhatnak egy olyan törvényre, a melyet a magyar nemzet az általuk kívánt értelemben saját életérdekei veszélyeztetése nélkül nem hajthat végre. (Bdapesti Hírl. 1902. febr. 22.)

31. Celluloze-gyár Turóc-Szent-Mártonban.

A felvidéki tótok külföldi idegenek szövetségében nagy vállalatba becsátkoztak. Celluloze-gyár felállítását határozták el Turóc-Szent-Mártonban, az ottani Tátra-bank vezetése alatt. Az alapítók, a kik egyszersmind a legfőbb részvényesek is, legnagyobb részt morvák és csehek. E vállalat a fenyőfa anyagát jobban és értékesebben használná ki a cellulózé előállításával, mint a fakereskedelem. Az e hó 15-én kibocsátott prospektus érdekesebb pontjai a

következők: Árva, Liptó, Turóc, Bars, Zólyom és Trencsén megyék területén 485 ezer kat. hold fenyves áll, a honnan 50 millió köbméter fa előállítható. A kőszent legolcsóbban Szomolnokhutáról szerzik be. Mészke pedig alig képvisel értéket Turóban. Tekintetbe véve az olcsó munkaerőt, valamint a 300 lóerejű vizierőt és azt, hogy a törvény ellenében a cellulozé-gyártás, mint új iparág, teljesen adó- és illetékmentes, azt remélik, hogy rövid idő alatt hasonló külföldi gyárakkal versenyezhetnek. Az e szakmába vágó összes ügyleteket, terveket és számításokat Schulte H. bécsi tanár készítette és jóváhagyta. Az üzem „Cellulozé-gyár Részvénytársaság” (természetesen tótul) cég alatt fog működni és pedig egyelőre egy millió korona alaptőkével. Időtartam ötven év. Összesen 5000 darab részvényt bocsátottak ki, darabja 200 koronával. A részvények befizetési ideje folyó évi június 10-ika. Az alapítók névsora: dr. Bráf Albin prágai egyetemi tanár, Wiesner Alajos prágai könyvnyomdász, dr. Tichy László brünni ügyvéd, dr. Prazsák Ottó báró brünni ügyvéd, Ursiny M. mérnök, turóci származású brünni műegyetemi tanár, dr. Koudela József brünni ügyvéd, dr. Sláma Ferenc reichsrathi képviselő, Nován Károly brünni takarékpénztári igazgató, dr. Dolánszky József brünni ügyvéd, Bubela Károly képviselő, Krupecz Rudolf trencsényi birtokos, Dula Máté turóc-szent-mártoni ügyvéd, Makoviczky Vladimír rózsáhegyi kereskedő, Pauliny-Tóth Zsigmond, a turóc-szent-mártoni „Tátrabank” igazgatója, továbbá a Zsolnai segélyegyesület, a rózsáhegyi Hitelegylet és a Turóc-szent-mártoni takarékpénztár részvénytársaság. (Hazánk 1902. febr. 28.)

32. Cellulozé-gyár és Ceska-Sl. Jednota.

A felsőmagyarországi pánszlávok és a csehek között egyre szorosabb lesz a szövetkezés. Rendszeresen folytatják a cseh és tót közösség szervezését, még pedig - meg kell adni, hogy nagy ügyességgel, szívóssággal és körültekintéssel – főleg gazdasági és kulturális téren. Legújabb dolguk egy meglehetősen nagyszabású ipari alapítás Turóc-Szent-Mártonban. A bécsi és prágai lapok közlik a turóc-szent-mártoni új cellulozégyárnak részvény-jegyzésre való felhívását. A részvényeket turóc-szent-mártoni és prágai pénzügyintézeteknél (a Zivnozenku banku fiókjainál) jegyzik. A felhívást tót részről aláírták: Dula Máté, Krupecz Rezső, Makoviczky Vladimír és Pauliny-Tóth Zsigmond, a Tátrabank igazgatója. Cseh részről tízen írták alá a fölhívást, köztük báró Prazsák Ottokár. Az új részvénytársaság 1 millió koronával alakul, székhelye Turóc-Szent-Márton lesz. Kulturális téren legújabb alapításuk a prágai Csehszlovén egység (Cesko slovanikos jednota) helyi köre a morvaországi Ungarisch-Brod-ban. A kör tagjai egyszer s mindenkorra 2C0 koronát vagy pedig évenként 20 koronát fizetnek. A körnek lehetnek segítő tagjai is, a kik évenként legalább 2 koronát fizetnek. A kör célja az alapszabályok szerint „kulturális”. Csak könyveket és folyóiratokat gyűjt s azokat a magyarországi tótságnak küldi. Azonkívül segíteni fogja a helyi iskolákban tanuló tót tanulókat s közvetíteni fogja az iparostanulók elhelyezését akkép, hogy a magyarországi tót fiúk cseh iparosoknál részesüljenek kiképzésben. Ez különben régi eszköze már a pánszláv propagandának, a mely ezen az úton máris jelentékeny eredményeket ért el a Felvidéken. Ajánljuk ezeket a dolgokat az Fmke. figyelmébe. (Budapesti Hírl. 1902. febr. 20.)

33. Az elkobzott tót könyvek.

Turóc-Szent-Mártonból írják, hogy a királyi ügyészség megkeresésére Újhelyi Attila főszolgabíró lefoglalta a turóc-szent-mártoni részvény-nyomdában a Pietor Milos szerkesztésében és kiadásában megjelent „Rychtár Z. Doliny” (A dolinai bíró) című könyvek még meglevő 1250 példányát és összes képliséit. Benne van e könyvben többek között Pochod címmel Petőfi Talpra magyarja is Jan Bottó fordításában, aki a saját költeményének adja azt ki és nem a magyart, hanem a tótot szólítja talpra.

A tót gyermek természetrajzából közönségesen ismert dolog, hogy ő nagyon szereti, de hosszú, igen hosszú időn át csak hírből ismeri az aranyat Mikor aztán a tót közmondásos szívósságával és takarékoságával mint meglett ember végre hozzájut, ez rendesen egész emberélet hangyaszorgalmának összeszuszorgatott eredménye. Bolond volna tehát, a ki föltenné a tótról, hogy arra biztatná a fiát, utasítsa el a csengő szép aranyat, ha tisztességgel kínálják vele. Mégis megtették azok a tót apák, a kik együttvéve a nyitrai ágostai evangélikus esperesség című hivatalos testületet alkotják. – Az esperesség kiadta a „Slabikár a prvá Csitánka” című tót Abc-könyvet. A könyvecske körül most egy kis tót szenzáció kerekedett azért, mert a közoktatásügyi miniszter 90.758. számú rendeletével az összes népiskolákból kitiltotta. A kitiltásra okul szolgált az 57. oldalon lenyomatott versike, a mely a Szlatkovicséra emlékeztető csengő-bongó rímekkel gyilkos politikai mérget csepegtet a tót gyermek lelkébe. A költemény hevenyészett fordításban a következő:

Kicsiny vagyok, de tót vagyok,	Uracskám is ritkán látot
Lélekkel és testtel,	Beccületes embert,
Nem barátom, ki a tóttal	Mert elhitte, hogy mi pénzen
Barátkozni restel.	Cseréljük a nyelvet.

Egy uracska kínált nemrég	Szépen csendül biz' az arany,
Fényes aranyérmét,	Szebben nyelvünk sokkal,
Idegen nyelvet tanuljak	Egy világért sem cserélném
Én egy aranyér' meg.	El nem aranyokkal!

Nem lesz vásár; a magunkét
Tartsuk meg kend és én,
Nyelvemet én, aranyát kend,
Váljunk aztán békén.

Kell-e ehhez sok magyarázat? Ugyan ki és miért kínálja aranyakkal a tót gyermeket? A magyar állam nevében a tanfelügyelő, ha a kis tót honpolgár megtanul magyarul. Talán csak annyit, hogy a tótajkú magyar honpolgár megérthesse azokat a hivatalos aktusokat és aktákat, amelyekkel a bölcsőtől a sírig annyi dolgunk van mindnyájunknak. A magyar állam szerény és alig követel ennél többet. A nagytekintetű nyitrai evangélikus esperességnek azonban ez is sok. mert ő nem tótajkú magyar honpolgárokat akar nevelni, hanem janicsárhadat a fanatikus magyaryűlöletnek és a maga. obszkurus, szörnyen gyanús politikai céljainak. A nyitrai evangélikus esperesség tót zsurnalisztái a kitiltott tankönyvecskéért szörnyen nekirontanak a magyar miniszternek és a magyar államnak. A szomorú az, hogy ebben a birkózásban, mely egyrészt a hatalmas magyar állam, másrészt egy igen tiszteltreméltó, de egyébképen elég jelentéktelen testület között kerekedett, az utóbbi marad felül. Mert a nyitrai evangélikus esperesség meg tudja akadályozni, hogy a magyar honpolgárok iskolai oktatásában a magyar állam érdekei érvényesülhessenek.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter február 5-én kelt 90.758. számú rendeletével az összes tót tannyelvű elemi iskolákból kitiltotta a Slovensky slabikár című tót olvasókönyvet. A nem éppen ritka esetet érdekessé teszi az a körülmény, hogy a tilalmazott tankönyv a nyitrai ágostai evangélikus szeniorátus jóváhagyásával látott napvilágot. A betiltás okául az említett olvasókönyvben foglalt több magyarelles prózai s költői olvasmány szolgált, nevezetesen oly költemények, melyeket a tót túlzók a Felvidéken széltében-hosszában énekelni szoktak. A rendelet alapján a felsőmagyarországi tanfelügyelőségek elkobozták az iskolákban a tilalmas könyvet, viszont a tót túlzó nemzetiségi lapok, mintha csak összebeszéltek volna, egy s azon időben közzéteszik az inkriminált költeményeket, így a szakolcai Hlas, a turóc-szent-mártoni Náródnie Noviny stb. A felvidéken most kíváncsian várják, vajjon ennek a tüntetésnek lesz-e folytatása. (Hazánk 1902. febr. 28.)

34. Az amerikai muszka-izgatás.

Az amerikai muszka-izgatás főkolomposait, Zbilij Vazult és Zbilij Andrást, meg Tutko Vazult, mint eperjesi tudósítónk jelenti, a törvényszék fölmentette, csak a költségekben marasztalta el. A városszerte nagy feltűnést keltő ítélet ellen az ügyész fölebbezett. Ugyancsak Eperjesről jelentik, hogy a Hodobay Andor eperjesi görög-keleti kanonok, vikárius, április elején Amerikába utazik, hogy az amerikai tótokat hitükben megtartsa, s őket a muszka-izgatástól megóvja. (Pesti Hírlap 1902. márcz. 18.)

35. Magyar szó a tót templomban.

A pánszlávoknak újabb otromba támadásáról ad hírt breznóbányai levelezőnk. A város magyar kaszinójának kérésére Svehla Gusztáv, ág. ev. főspeker, a breznóbányaiak öreg lelkésze, március 15-én hazafias magyar szónoklatot mondott a város templomában, a melyben egyébként – elég sajnós – csak tót nyelven tartanak istentiszteletet. A pánszláv tótoknak ez nem tetszett és az egyházközség minapi közgyűlésén kérdőre vonták a lelkészt, hogy miképpen mert magyarul beszélni a tót templomban. Zibrin Mihály dr. ügyvéd, ki ámult képviselőválasztáson a pánszlávok jelöltje volt, támadta az öreg papot, a ki azonban megfelelt a pánszlávoknak, s kijelentette nekik, hogy igyekezni fog azon, hogy ezentúl gyakrabban lehessen magyar istentiszteletet tartani a breznóbányai templomban. (Budapesti Hírlap 1902. márcz. 20.)

36. Pánszláv demonstratio március 15-én.

Lebhafter und solenner als sonst, feierte diesmal die Szeniczter patriotisch gesinnte Bevölkerung den 15. März. Reicher Flaggenschmuck zierte die Häuser; Festgottesdienste in der kath. Kirche und in der Synagoge leiteten die Feier ein. – Diesen folgte in der Bürgerschule eine Feierlichkeit, zu welcher ein zahlreiches Publikum erschienen war. Nach Absingung des „Szózat“ hielt Prof. Rakodczay Pál eine woldurchdachte und schöne Ansprache, in welcher er die Bedeutung des 15. März würdigte. Deklamationen einiger Schüler und der „Hymnus“ bildeten den Schluss der Schönen patriotischen Feier. Am Abend wurde die Stadt glänzend illuminirt und ragten einzelne Häuser durch das Arran-

gement der Illumination besonders hervor; nebstbei ging ein Fackelzug mit Musikbegleitung durch sämtliche Strassen der Stadt, um am Platze vor dem „Magyar Társaskör“ Halt zu machen. Vom Balkon desselben hielt der röm. kath. Pfarrer Josef Balázsy eine vom patriotischem Geiste und besonderer Eloquenz ausgezeichnete Gelegenheitsrede an das vielhundertköpfige Volk in slovakischer Sprache, welche die Zuhörer zu wiederholtenmalen derart begeisterte, dass laute Beifallkundgebungen den Platz erfüllten. – Nachher versammelte sich die gesammte ungarische Intelligenz in Pesttoilette in den Lokalitäten des „Magyar Társaskör“, wo das Programm des Abends folgendes war: 1. „Szózat“, előadja a daloskör; 2. „A pusztai sir“, magánszólam, éneklí Barton M.-né úrnő, zongorán kíséri Duschek Ernő úr; 3. „1848. évi március 15.“, felolvassa dr. Szálé Lajos úr; 4. „Szerelmi dal“, előadja a daloskör; 5. „Ha férfi vagy, légy férfi“, szavalja Rakodczay Pál úr; 6. kar. „Hunyady László“ dalműből, előadja a daloskör, zongorán kísérik Adamis Olga és Etel úrnők és a zenekar. Von den einzelnen Nummern desselben wollen wir rühmend hervorheben den Vortrag des Oberstuhlrichter Dr. Szálé der in kurzem Umrisen ein solch herrliches allegorisches Bild von den Ereignissen des 15. März entwarf, dass er die Zuhörer förmlich, fascinierte und seinen Vortrag ein nicht endenvollender Applaus lohnte. Prof. Rakodczay liess sein reiches Talent in der Auffassung und Interpretation Petôfi's Gedichte im glänzendsten Lichte erstrahlen und nahm sofort sämtliche Zuhörer für sich ein; besonders sein pointirt waren „Ha férfi vagy . . . und Pató Pál“ nach welchen nicht endenwollende Applaussalven und Éljen-rufe ertönten und war Prof. Rakodczay seitens des Publikums Gegenstand herzlicher Ovationen. – Dass der Gesangverein seine sich gestellte Aufgabe auch in vorzüglicher Weise löste, konnten wir nicht nur aus den „hogy volt“, sondern auch aus dem reichen Applaus schliessen. Die Anwesenden setzten sich nach Erledigung des Programmes zu einem Souper, dem eine bis in die frühen Morgenstunden dauernde Tanzunterhaltung folgte. Zum Schlüsse wollen wir auch unserer patriotischen (?) Panslawen gedenken, welche selbst dieses feierliche Fest der Liebe und Freiheit nicht unbenutzt vorübergehen liessen, um in doppelt arroganter Weise zu demonstrieren, denn sie begnügten sich diesmal nicht mit der passiven Abstinenz, indem sie weder illuminirten, noch an der Feierlichkeit sich betheiligten, sondern demonstrieren noch in der Art, dass sie sämtliche Fenster ihrer Wohnung aushängten und die Jalousien herunterliessen; an der Spitze dieser antipatriötischen Kundgebung stand wie immer, der als panslawistische Agitator zu Rufe gelangte Arzt Dr. Ludovit Simko mit dem evang. Geistlichen und noch m. A. Es bedarf diese ihre Heldenthat weiter keiner Kritik, denn sie richtet sich von selbst, aber eines können wir nicht unterdrücken zu fragen: „Quo usque abutere!“ (Neutrauer Zeitung.)

37. Szláv hírlapíró-kongresszus.

Az elmúlt évben Raguzában tartották meg a szláv hírlapírók harmadik kongresszusukat. A negyedik kongresszust húsvétkor Laibachban kellett volna megtartani, a bizottság azonban pünkösdre halasztotta. Az idei kongresszuson sok orosz hírlapíró is részt fog venni, mert az utóbbi időben a szlovén városokban nagyon fölkarolták az orosz nyelvet s harmincnál több orosz társas-kör alakult.

38. Kopcsányi pánszláv pap pöre.

Ma vette kezdetét a nyitrai kir. törvényszéknél azoknak a sorozatos kancelláraparagrafusok elleni vétségeknek a tárgyalása, a melyek a legutóbbi orsz. képviselő-választások alkalmával egyházi ruhát viselő férfiak által elkövetettek.

A mai tárgyalás anyaga a következő: A korlátkői r. kath. templomban 1901. évi szeptember hó 22-én, vasárnapi napon, a hívők gyülekezete előtt Kopcsányi Ede helyettes-plébános templomi egyházi öltözetben híveit tótul a választás tisztaságát és törvényességét biztosító törvények betartására figyelmeztette ugyan, azonban beszédében ezeket mondta: . . . „szabadságotokban áll azt tenni, a mit akartok, de valahogy el ne adjátok magatokat pénzért, vagy italért, hanem a keresztény párthoz csatlakozzatok”.

A tanuknak egybehangzó vallomása szerint a keresztény-párt alatt határozottan Veszeloovszky Ferenc tót nemzetiségi képviselő-jelölt pártja volt értendő.

Az 1899. XV. t.-c. 170. §-ának első bekezdésébe ütköző vétség miatt vonták felelősségre vádolt lelkészt. A törvény szerint egy évig terjedhető államfogházzal büntethető, a ki e vétséget elköveti.

A bíróság Sándor Géza törvényszéki elnök vezetése alatt Miklóssy Arthur és dr. Kovács Ödön szavazó-bírákból állott. Jegyző Delák János.

A vádat Chudovszky Géza kir. ügyész képviselte.

Védő Fajnor István szenici ügyvéd képviselőjében dr. Medveczky Lajos ügyvédjelölt volt.

Legelőbb is vádolt Kopcsányi Edét hallgatták ki, a ki az általános kérdésekre vallja, hogy 1853-ban született Nyitrán. Hat gimnáziumi iskolát végzett, érettségije, vagyona nincs. Büntetlen. Tagadja a terhére rótt vádat. Soha sem volt Veszeloovszky pártján, egyáltalában soha sem érintkezett vele, mert semlegességre határozta el magát már régebben. Csak a szokásnak hódolt, mikor híveit figyelmeztette, hogy viseljék magokat a választás alatt keresztényekhez méltóan, legyenek józanok s ne az üveg után induljanak. Ajánlotta, hogy mindenki kövesse meggyőződését, figyelmeztette híveit különösen az új törvényre, mely szigorúan bünteti az itatást.

Elnök: Mít ért ön keresztény-párt alatt?

Vádolt: Én keresztény-pártnak tekintek minden pártot, hisz nincsenek köztük pogányok.

Vádolt mindvégig megmarad tagadása mellett, hangsúlyozza, hogy nem nevezett meg egyetlen pártot sem, hogy ehhez csatlakozzanak, csupán hogy keresztény módon viselkedjenek. Senkit sem befolyásolt.

Következett a bizonyítási eljárás.

Első tanúnak Valug István esküdtet hallgatták ki. Köpcös alak, beretvált ábrázattal, aránylag elég intelligenciát eláruló tekintettel. Elnök legelőbb is az általános kérdésekre hallgatja ki. Midőn tanú büntetlen előéletének vallotta magát, védő siet megjegyezni, hogy már 2 hónapi fogházzal volt büntetve Vádolt erre azt feleli, hogy ezelőtt 40 évvel 48 órát ült verekedés miatt. Tanú látni nem lát ugyan eléggé, de jól hall. Kérdéses napon templomban volt, s hallotta a paptól az inkrimált kifejezést.

Vádolt közbeszól, hogy hazudik a tanú, mint a cigány.

Elnök rendre utasítja vádlottat.

Tanú vallja még ezek után, hogy vádolt 1901 december 10-én szintén

a szószékről semmiházi, haszontalan árulóknak nevezte az egész előjáróságot, a melyik megérdemli, hogy kiseprűzzék a községből és különösen az Istenházából.

Vádlott beismeri, hogy igenis, mondotta ezeket, mert az előjárók őt folyton inzultálják és büdösnek nevezik. Köpnek utána. Csak elégtételt vett tehát magának, mikor így kifakadt.

Védő tiltakozik a vallomás e részének, mint nem ide tartozónak jegyzőkönyvbe vétele ellen.

Kir. ügyész ellenben felvétetni kívánja ezt is, és mint új eljárásra alkalmas ténykörülményt, a jegyzőkönyvnek ide vonatkozó részét áttétetni kívánja magához külön vádemelés céljából.

Tanú határozottan vallja, hogy a prédikációt Veszelovszkyra értette. Most vasárnap vádlott kijelentette szintén a szószékről, hogy csütörtökön nem lehet mise, mert ahhoz a borzalmas bírsághoz kell menni, a mennyiben be nem zárják, akkor pénteken és szombaton lesz mise.

A következő tanú Keracsik János képviselő-testületi tag volt. Ez is igazolja, hogy vádlott használta a terhére rótt kifejezést, de nem igen törődött papja beszédével, mert nem volt szavazati joga. Szembesítés alkalmával vádlott beismerte ugyanazzal a szóval, mint tanú is vallotta, hogy tényleg használta a terhére rótt kifejezést. Vádlott megjegyzi, mikor beismerését jegyzőkönyvbe vették, hogy nyelve csak megbotlott, mert már annyiszor hallotta az inkriminált kifejezést, hogy szinte önkénytelenül is nyelvére jött.

Vaszilev Pál ugyanily értelemben tesz vallomást megjegygezve, hogy a „keresztény-párt” kifejezés alatt a Veszelovszky-pártot értette mindenki a községben. A másik pártot zsidó-pártnak hívják.

János István vallomása egyezik a már kihallgatott tanuk vallomásával, sőt hozzát teszi, hogy a prédikáció után élénken megbeszélték a dolgot. Mindenki abban a nézetben volt, hogy papjuk Veszelovszkyra céltott. Erősíti, hogy nagyon jól hallott és jól emlékszik vissza. Ő nem süket, csak a plébános úr teszi meg tanút süketnek.

Védő a bizonyítás kiegészítését kívánja, nevezetesen a templomban ugyanakkor jelen volt több tanúnak a kihallgatását kéri a nemleges körülményre kihallgatni, hogy ugyanis a vádlott a terhére rótt kifejezést nem használta.

Ügyész szuggerált kérdésnek tartja a védő kívánságát. Itt nem arról van szó, hogy mit nem hallottak a vádlott tanúi. A négy szavahihető tanú mind liberális párti, tehát mint ellenpártiaknak füleit megütötte a plébános szava. Természetesen a többieknek nem tűnt föl a plébános beszéde. Az ügyet ilyen indítványokkal elodázni nem engedi.

A bíróság határozathozatalra visszavonul. Nemsokára visszajött s kihirdeti a határozatot, mely szerint a bizonyítás kiegészítését megtagadja.

A tanuk ezután letették az esküt vallomásaikra.

Ezután a kir. ügyész tartotta meg nagy hatással vádbeszédét. „Hogy a szeretet vallásának hivatásos szolgáját itt látjuk a vádlottak padján – kezdte beszédét – igen szomorú jelenség. Még szomorúbb azonban, hogy a kinek kötelessége volna híveit a törvény betartására oktatni és különösen azt a törvényt, melyre az egész ország közvéleménye nagy várakozással tekintett, híveit a törvény ellenére kívánja befolyásolni. De ezt még mind emberi dolognak tekintem s talán a közvéleményben bocsánatot nyerhetne. Azonban megdöbbentőnek tartom, hogy a kikkel vádlott cimboráskodik, az egyenesen a mi

államiságunknak, Magyarországnak kérlelhetetlen ellensége. Értem ez alatt a nemzetiségi pártot, melynek érdekében vádlott el akarta híveit tántorítani. A vádlott itt, a törvényszék színe előtt folyton kertelt, semmi bátorságot sem tanúsított s szégyenszemre saját hívei voltak kénytelenek leálcázni.” Nagy jogi tudásra és emberismeretre valló vas logikával bizonyítja be ezután az ügyész vádlott bűnösségét, a kire a legszigorúbb büntetést kéri.

A védő burkolt célzásokat tesz mindjárt beszéde elején a politikai bűnök elbírálására, a hogy azt a magyar bíróságok kezelik. Az elnök mindjárt rendre is utasította az értekezést tartó fiatal és elég ügyesnek mondható védőt. Ez a rendreutásítás többször is ismétlődött, mikor beszéde alatt eltért a tárgytól. Védő különben írásban kidolgozott védőbeszédét mondta el, a mibe folyton belepislogatott. Beszéde lényege az, hogy még ha mondta volna is a szájába adott szavakat, ezért nem büntethető, hisz mindkét jelölt keresztény volt. A keresztény-párt kifejezés tehát mindkettőre érthető. A jó hosszúra nyúlt beszéd többször megakadt, mikor védő puskázta az előtte fekvő papirost, mint egy rossz diák, a ki nem tudja a leckéjét. Védő tót nemzetiségű s mint ilyen állítja, hogy vádlott sohasem tartozott a nemzetiségiekhez, hisz magyar nemes családból való. Kéri a védenca felmentését.

Az ügyész replikájában kijelentette, hogy védőnek legkevésbé sikerült vádlottat tisztázni. Védő épp úgy tesz, mint védenca, vizet prédikál, de bort iszik. Tény, hogy a védő egy hűron pendül a vádlottal. A vádat fentartja.

A védő viszonzválasza után

Vádlott elnök kérdésére felhossa a maga mentségére, hogy sem tettel, sem gondolattal sem célzott arra, hogy népét a Veszelovszky táborába terelje. Vádlott testtel-lélekkal magyar ember, soha az életben sem beszélt Veszelovszky val, a kinek pártjához soha sem tartozott és nem is fog tartozni. Ártatlannak vallja magát s kéri felmentését.

Éppen delet harangozták, mikor az elnök kihirdette a bíróság ítéletét. E szerint Kopcsányi Ede lelkész az 1899. XV. t.-c. 170. §-ába ütköző választási szabadság megsértésének vétsége miatt bűnösnek mondatik ki, a melyért egy havi államfogház és 100 korona pénzbüntetésre, illetve behajthatlanság esetén újabb 10 napi államfogházra, politikai jogainak egy évre való felfüggesztésére és a felmerült eljárási, esetleg rabtartási költségek viselésére ítéltetett.

Az ügyész súlyosbításért felebbezett, egyben kérte az ítéletnek, a fennálló rendelet értelmében a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez való fölterjesztését.

Védő semmiségi panaszt, vádlott a büntetés enyhítése miatt fellebbezést jelentettek be. (Nyitramegyei Ellenőr 1902.)

39. Celluloze-gyár alakuló ülés.

Turóc-Szent-Márton, 1902. április hó.

Jósika Miklós báró regényének cseh zsebrájkjai óta nem járt annyi sok cseh-morva a Felvidéken, mint az újabb időben, különösen mióta a prágai cseh-tót egység nevezetű szövetkezet gyűlésein kiadták a jelszót: a Tótságra cseh. Rövid öt hónap se telt el, hogy ott Kálal cseh tanár egész haditervét kifejtette, hogy miként lehessen az ipar s kereskedés útján Felső-Magyarországot meghódítani, és máris egy nagy cseh-tót könyvkereskedés és két nagy árú-üzlet létesült a Felvidéken, mely cseh és morva iparcikkal árasztja el Árva, Trencsén, Turóc és Liptó vármegyéket, és azzal természetesen

oly veszedelmes versenyt támasztott az odaváló kézműveseknek, hogy ezek vagy koldusbotra jutnak, vagy kivándorolnak Amerikába.

Legutóbb egy celluloze-gyárat alapítottak Turóc-Szent-Mártonban az ottani Tatra-bank névleges cégére alatt, de maga a prospektus is bizonyoságra, hogy az voltaképpen cseh-morva vállalat, a mennyiben a részvények aláírására szóló eme főlhívás alján tíz cseh név, köztük reichsrathi képviselők s egyetemi tanárok, és csak hét magyarországi üzletnek a neve szerepel, mindannyi vagy vezetője a tót túlzóknak, vagy igazgatója a tót nemzetiségi pénzintézeteknek, mint például a már nevezett Tatra-banknak, a zsolnai segítő-egyesületnek, a rózsáhegyi hitel-egyesületnek és a turóc-szent-mártoni takarékpénztárnak.

Ez a vállalat a minap tartotta alakuló közgyűlését Turóc-Szent-Mártonban a Tatra-bank helyiségeiben, melyre egész csapat cseh üzletember rándult ide Prágából, Brünnből s Pilzenből, de az említett prospektuson figuráló cseh tekintélyek, köztük Prazsak Ottokár báró, a volt osztrák miniszter rokona, mégis jobbnak találták távolról szemlélni ezt a cseh inváziót.

Az előterjesztett jelentés szerint az aláírásra kibocsátott 5000 darab 200 koronás részvényt nemcsak mind jegyezték, hanem 26 darabbal túl is haladták; az egy millió részvénytökére pedig befizették a harmadrészt, vagyis 353,951 korona 12 fillért. A jegyzések kilenctizedrésze cseh-morva kézből került s így ez a vállalat voltaképpen cseh jegyben született, a minthogy a megválasztott igazgató választmány és felügyelő bizottság tagjai között heten csehek Prágából Brünnből s Pilzenből, köztük Bubola, cseh tartománygyűlési képviselő, Ursiny Mihály műegyetemi tanár, Wiesner A. könyvkiadó stb. A celluloze-gyár igazgatója, főhivatalnokai és munkavezetői mind csehek, csak a napszámásokat veszik majd a tót nép köréből, a prospektus szerint 60 krajcár napibér mellett, holott itt a magyar kincstári erdőkbén a munkások 80-120 krajcárt keresnek napjában. A tót túlzók közül ennél a cseh-morva vállalatnál különösen érdekelvők mint igazgatósági vagy felügyelőbizottsági tagok: Dula Máté, Halasa András, Pietor Milos, Pauliny-Tóth Zsigmond, Simkó Lajos, Capko József és mások, kik most nagyban kezdik kifejteni a közgazdasági tevékenységét.

A cseh-tót túlzók egyesülése ekképen testet öltött a pénzügyi téren, így majd csak idő kérdése, hogy a politikai téren is megvalósuljon. (Budapesti Hírl. 1902. ápril. 14.)

40. Új tót nemzetiségi lapok

Budapest, április 12..

Íme, ismét néhány adalék a nemzetiségi agitáció térfoglalására. Egyszerre két tótnyelvű újság indult meg, mind a kettő határozottan pánszláv irányú. Az egyiknek a címe Povalski Noviny (Vágvölgyi Újság) és Nyitrán jelenik meg; a másik: Hlas Ljudi (Néplap) és itt nyomják a fővárosban – Ó-Budán. Ez a második látszik veszedelmesebbnek. Hangjára jellemző egyik legutóbbi cikke, a melyben azt írja, hogy a mostani kormányzati rendszer csak látszatra igazságosabb, mint az előbbi, a tót népet most is elnyomják és nem szabad nyugodnia a tótságnak addig, míg csak a tót zászló nem leng Magyarország ormán. Ennek a lapnak az előfizetési ára egy korona egy egész évre, de előfizetési felhívásában azt írja, hogy mihelyt háromezer előfizetője lesz, akkor, hogy akkor teljesen ingyen fogják adni. Voltakép már most is ingyen adják, mert azzal az egy koronával éppen csak a krajcáros postabélyeg ára van megfizetve

Ha ezen egy kicsit elgondolkozunk, ismét egy kétségtelen bizonyítékot kapunk arra, hogy a tót nemzetiségi mozgalmat kívülről pénzelik. Akármennyire keressük is, itthon nem találjuk meg azt a pénzforrást, a mely elég hatalmas arra, hogy ingyen osztogatott lapokat tartson fenn. Honnan jön tehát a pénz?

Pánszláv mozgalomról lévén szó, önkéntelenül is Oroszországra gondolt az ember. De a kik ismerik a felvidéki tót agitáció vezetőit és embereit, azok tudják, hogy nem Oroszországból meríti a propaganda a pénzerejét, hanem Csehországból. Láttuk a Tátra-bank legutóbbi gründolásánál is, hogy cseh pénzintézet és cseh hazafiak állanak a háta mögött. Az aztán más dolog, hogy a csehek honnan veszik a pénzüket, azt a pénzüket tudniillik, a melylyel magyarországi fajrokonait támogatják? Erről meg azt mondják a helyzet ismerői, hogy igenis Oroszországban bugyog a forrása. így hát a magyarországi tót lapokat, gyárakat, bankokat mégis muszka pénz szutenírozza, csak hogy az útja a cseh hegyeken át vezet ide hozzánk. A rubelt Prágában váltják fel koronára s ebben az álöltözetben gurul tovább-tovább. íme már eljutott Ó-Budáig.

Még egy szimptóma. Breznóbányán emberemlékezet óta minden márczius 15-én magyar szónoklat volt az evangélikus templomban. Az idén ez a magyar szónoklat elmaradt. Elmaradt pedig azért, mert a hívek azzal fenyegették a lelkészüket, hogy botrányt csinálnak a templomban, ha magyarul mer beszélni. A pap kénytelen volt engedni a tótok terrorizmusának.

Ez a terrorizmus terjed, egyre vakmerőbb lesz, s a mint látszik, felüti már a fejét nemcsak a tót központokban, hanem a perifériákon is, ott, a hol van magyarság, de gyenge, mert szervezetlen. Ez a jelenség elég komoly arra, hogy komolyan gondolkodóba ejtse a hazafiat, különösen a Felvidék magyar társadalmát.

41. Magyarfaló szerb felekezeti tanfelügyelő.

Versec város közigazgatási bizottsága Zakó Milán főispán elnöklete alatt közgyűlést tartott, a melyen élénk feltűnést keltett Sebesztha Károly tanfelügyelőnek azon jelentése, hogy a verseci görög keleti szerb felekezeti iskolában azért olyan gyöngye a haladás a magyar nyelvben, mert, mint azt a tanítók maguk hangoztatták, a felekezeti tanfelügyelő a magyar nyelv tanításának nemcsak útját állta, hanem a magyar nyelv intenzívebb tanítását megtiltotta. A közigazgatási bizottság szerb tagjai maguk is elítélték a felekezeti tanfelügyelőnek eme káros eljárását és illetékes helyen megteszik a szükséges lépéseket. (Bp. H IV. 16.02.)

42. Szerb birtokszerzések.

Újvidékről írják a Kel. Ért.-nek: Az oláh pénzintézetek példájára most már a szerbek is szervezkednek, hogy minél nagyobb területű magyar kézen levő birtokot megszerezzenek. E célból a Bácskában és Torontál vármegye területén szerb földműves-egyesületek alakulnak, hogy a megszerezhető birtokokat megvásárolják vagy bérebevegyék, azután kizárólag szerb bérlőknek kiadják. Ily módon bérelték ki legutóbb a zágrábi káptalannak bács megyei birtokát és azt egyes-egyedül szerbeknek adták albérletbe. E műveleteket többnyire a zágrábi szerb bank finanszírozza.